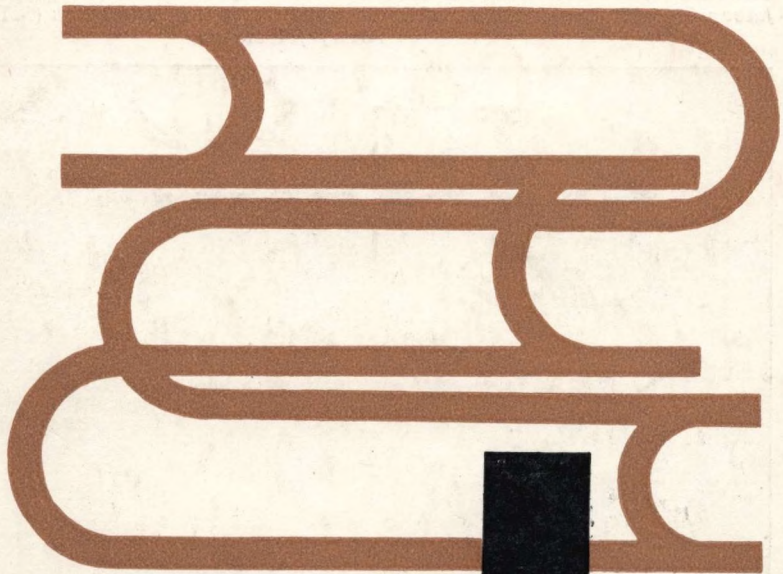

98 III. 29.

KUTATO

KÖNYVTÁROS

95. old. !

2

1978

gnd

Átadták rendeltetésének a kaposvári városi könyvtárhálózat számára társadalmi munkában kialakított mozgókönyvtárt. Beszámolókat l. a 72. oldalon (MTI Fotó — Bajkorfelvételei)

TARTALOM

KONDOR ISTVÁNNÉ: A közművelődési könyvtárak ma és holnap	59
VÉGH FERENC: Látogatás a százéves Országos Pedagógiai Könyvtárban (<i>Könyvtárak — műhelyek</i>)	64
Látjuk	68
MARÓTI LÁSZLÓ: Mit értek el, merre haladjanak?	69
KELLNER BÉLA: Újabb mozgókönyvtár	72
Új városok könyvtárai. PINTÉR LÁSZLÓ: Csak cím, nem rang	73
SALLAI ISTVÁN: A hangtárak alapterületi igénye (<i>Műhelykérdések</i>)	76
SIMAY NORBERT: Bemutatjuk a Budapesti Történeti Múzeum könyvtárát ...	79
Fórum	
RÉVÉSZ FERENC: Megvalósítható a zenei analitikus katalógus!	83
BÁNHÉGYI GYULÁNÉ: A könyvkiemelés rendjét időnként változtatni kell	83
ARATÓ ANTAL: Nem új módszer?	86
A könyvtárak életéből	
LAKATOS PÉTERNÉ—ANTAL BENEDEKNÉ: Szocialista brigádok a kőbányai Szabó Ervin Könyvtárban	87
CSÉPE MIHÁLYNÉ: A Közlekedésbiztonsági Tanács és a könyvtár együttműködése	88
Lapozgató	89, 102, 104
A lapokban olvastuk (<i>Kisalföld, OMKDK Híradó</i>)	90
Hírek	92
LÁTÓKOR	
FERENCZYNÉ WENDELIN LÍDIA: Magyarország részvétele a megosztott katalógizálási programban	93
Továbbképzés. GYÖRE PÁL: Bevezetés az informatikába V. Információ-technológia	95
Helyismereti folyóirataink. PÉTER LÁSZLÓ: A Békési Élet	100
SOMKUTI GABRIELLA: 175 éves a marosvásárhelyi Teleki Téka (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	103
VÉRTESY MIKLÓS: Erdélyi Pál 1864—1936 (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>) ...	105
A Könyvtáros galériája. STERBENZ KÁROLY (<i>Galambos Ferenc</i>)	108
Kérdezz — felelek	109
Olvassuk,	109
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
TÓTH DEZSÓ: Kulturális változások Dákán (—gy —)	110
HALÁSZ LÁSZLÓ—NAGY ATTILA: Hatásvizsgálat könyvtárban II. (<i>Monostori Imre</i>)	111
HAJDÚ GÉZA: Vásárhelyi egyletek és könyvtárak (<i>Páldy Róbert</i>)	112
BIBLIOGRÁFIÁK	
PUKÁNSZKYNÉ FÁBIÁN JUDIT: Byron Magyarországon (<i>Pálvölgyi Endre</i>) ...	113
Régi magyar és fagyar vonatkozású gyermekkönyvek, 1711—1861. (<i>Bozókya Éva</i>)	114
Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. Mutatók. 1956—1975. „A” referátumok sorozathoz (<i>Dienes Gedeonné</i>)	115

Tudja-e,	115
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	116
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	119

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb grafikákat Sterbenz Károly készítette

Из содержания

Kondor István: Состояние и перспективы развития венгерских массовых библиотек. I ч. (59);
Veg Ferenc: Столетие Государственной Педагогической библиотеки и музея. (Разговор с заведующим учреждением.) (64);
Maroti László: Развитие профсоюзных библиотек от 1971 г. (Заключительная статья.) (69);
Шалаш Иштван: Нормы основной площади для музыкальных библиотек (фонотек) (76);
Шимаи Норберт: Библиотека Будапештского Исторического музея (79);
Ференци Венделин Лидия: Участие Венгрии в распределенной каталогизационной программы Библиотеки Конгресса в Вашингтоне (93);
Дьёре Пал: Введение в информатику. ч. 5. Информация — технология (95);
Шомкути Габриелла: 175 летие Библиотеки Телеки („Телеки Теке“) в Тиргу Муреш (Румыния). (103).

László Maróti: Die Entwicklung der Gewerkschaftsbibliotheken seit 1971 (Schlussbeitrag einer Diskussion) (69);
István Sallai: Grundflächenansprüche der Schallplattensammlungen (Normen) (76);
Norbert Simay: Wir präsentieren die Bibliothek des Budapest Historical Museums (79);
Lidia Ferenczy-Wendelin: Ungarische Teilnahme am geteilten Katalogisierungsprogramm der Kongressbibliothek von Washington (93);
Pál Györe: Einführung in die Informatik V. Information-Technologie (95);
Gabriella Somkuti: 175 Jahre Teleki-Bibliothek („Teleki-Sammlung“) von Marosvásárhely (Tirgu-Mures, Rumänien) (103).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járásí Könyvtár igazgatója; **Bánhegyi Gyuláné,** a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; **Bozóky Eva,** a Könyvtáros rovatvezetője; **Dienes Gedeonné,** az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; **Ferenczyné Wendelin Lidia,** az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője; **Galambos Ferenc** bibliográfus; **Győre Pál,** a Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézet műszaki-gazdasági szaktanácsadója; **Kellner Béla,** a Kaposvári Megyei Könyvtár ny. igazgatója; **Kondor Istvánné,** a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője; **Maróti László,** a SZOT Kulturális, Agitációs és Propaganda osztályának helyettes vezetője; **Monostori Imre,** a Tatabányai Megyei Könyvtár munkatársa; **Pákovics Miklós,** a Kiszalébd munkatársa; **Páldy Róbert,** a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; **Pálólgyl Endre,** a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ osztályvezetője; **Péter László,** a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos főmunkatársa; **Pintér László,** a Pécsi Városi Könyvtári Központ munkatársa; **Révész Ferenc,** a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója; **Roboz Péter,** az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; **Sallai István,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ny. főosztályvezetője; **Simay Norbert,** a Könyvtáros olvasószerkesztője; **Somkuti Gabriella,** az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; **Végh Ferenc,** a Műegyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa; **Vértessy Miklós,** az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

From the contents

Mrs. István Kondor: Present state and future development of Hungarian public libraries I. (59);
Ferenc Végh: Centenary of the National Pedagogical Library and Museum (An interview with the director). (64);
László Maróti: Development of trade-union libraries since 1971 (Closing article of the discussion) (69);
István Sallai: Floor-space needs of musical collections (Norms) (76);
Norbert Simay: Introducing the Library of the Budapest Historical Museum (79);
Mrs Ferenczy, Lidia Wendelin: Hungarian participation in the Shared Cataloguing Program of the Library of Congress (93);
Pál Györe: Introduction to informatics 5. Information technology (95);
Gabriella Somkuti: 175th anniversary of the Teleky Library (Marosvásárhely, Rumania) (103).

Aus dem Inhalt

Frau I. Kondor: Die Lage und die künftige Entwicklung der ungarischen allgemeinbildenden Bibliotheken I. (59);
Ferenc Végh: 100 Jahre Pädagogische Landesbibliothek und Pädagogisches Museum (Gespräch mit dem Leiter der Institution) (64);

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: Gerő Gyula

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.

Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: Siklósi Norbert

78.2301 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/3 évre 38 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafiók 149.

A közművelődési könyvtárak ma és holnap

1977. október 17-én az Országos Közművelődési Tanács elnöksége megvitatta a Kulturális Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsának közös előterjesztését a könyvtárak helyzetéről és fejlődéséről. Az előterjesztés elkészítése, melyben a megyei, fővárosi művelődésügyi osztályok és a megyei könyvtárak is részt vettek, jó alkalmat teremtett arra, hogy alaposabban megvizsgáljuk a közművelődési könyvtárügyet — részben már a közművelődési párthatározat hatására is — napjainkban jellemző folyamatokat.

A könyvtárak hatóköre

1970 és 1976 között az életszínvonal, a képzettségi szint, a műszaki feltételek és az életmód alakulásának megfelelően lényeges változások mentek végbe a szabad idő felhasználásában, ezen belül a különféle kulturális szolgáltatások iránti keresletben. A közművelődési könyvtárak hatókörének alakulására az jellemző, hogy a két közművelődési könyvtári hálózat vonzása — miközben a szolgáltatások színvonalasabbakká váltak — állandó maradt, használók köre stabilizálódott. Más szolgáltatások mutatóihoz képest a közművelődési könyvtári mutatók hullámzanak a legkevésbé. A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak teljesítményei között sem következtek be nagyobb arányeltolódások. A közművelődési és az iskolai könyvtárak együttesen mind a hatókörüket, mind pedig igénybevételük mértékét megnövelték. Az emelkedés üteme azonban lényegesen kisebb, mint az egyéni könyvvásárlásé, a tv-előfizetéseké és a múzeumlátogatásoké.

A televízió térhódítása, amint az egyéni könyvvásárlás, különösen az üzemi könyvterjesztés, a hírlap- és a folyóiratkiadás gyorsan fejlődő adatai, valamint a közművelődési és az iskolai könyvtárak összesített eredményei tanúsítják, lényegesen fokozta a nyomtatott szó iránti érdeklődést is, szélesítette kielégítésének lehetőségeit. Mindez fejlettebb munkamegosztást követel a terjesztés és a közművelődési könyvtárak között.

A könyvtári teljesítményekkel kapcsolatos általános megállapításokat azonban kedvezőtlen jelenségek is árnyalják: Budapesten és a községekben évről évre (10—20 ezres számértékben) fogy a beiratkozott olvasók száma, jeléül annak, hogy ezeken a helyeken található a legtöbb gyengén ellátott vagy el sem látott terület. A fogyást mindmáig a viszonylag jobban álló vidéki városi könyvtárak teljesítményei egyenlítették ki. A látogatási arányszámban mutatkozó különbségek jóval nagyobbak, mint amilyenek természetesen következhetnek az egyes társadalmi rétegek eltérő olvasási sajátosságaiból és a könyvtárak nagyságából. E jelenségben az is közrejátszik, hogy az 5 ezer tanácsi szolgáltatóhely felének, a 4700 szakszervezeti szolgáltatóhely kétharmadának hiányzanak az alapvető működési feltételei.

Változások az olvasótábor összetételében

A közművelődési könyvtárakban lényegesen növekedett a *munkásolvasók* száma. A tanácsi könyvtárak olvasóinak 20 százaléka, a szakszervezeti könyvtárak olvasóinak mintegy 60 százaléka ipari fizikai dolgozó és szakmunkástanuló. A munkásosztály 23—24 százaléka használja a közművelődési könyvtárakat. A munkásolvasók számának növelése mindkét hálózatban, de főként a szakszervezetiben elsősorban a szocialista brigádokkal kiépült és évről évre bővülő kapcsolatok eredménye. A *mezőgazdaságban* foglalkoztatott népesség könyvtári jelenléte a közismert okok (előregedés, fogyás, át-retegeződés, illetve gyenge ellátás) miatt csökkent. Jelenleg mintegy 16—18 százalékuk jár közművelődési könyvtárba. A megyei és a városi könyvtárak olvasóinak csaknem egynegyede *szellemi dolgozó*, a közművelődési könyvtárakban való tömeges megjelenésük a színvonalasabb állomány- és szolgáltatás-kínálattal hozható összefüggésbe.

A könyvtárhasználók *korcsoportok* szerinti megoszlására a fiatal korosztályok képviselőjének lassú emelkedése, valamint a nyugdíjasok számának növekedése van kihatással. Az aktív korosztályok könyvtári tagságának aránya sajnos valamelyest csökkent.

A könyvtári nevelőmunka kiterjesztése

A könyvtárak zöme erőteljesen fejlesztette kapcsolatait az iskolákkal és a felnőttoktatással, a művelődési házakkal, a tömegközlelés intézményeivel, a közgyűjteményekkel, illetve az ipari és a mezőgazdasági termelőüzemekkel. A közös munka vagy a szerzett tapasztalatok hasznosítása révén változatos és ötletes formái jöttek létre az olvasás és a könyvtárhasználat népszerűsítésének, valamint általában a politikai, a szakmai és a művészeti nevelésnek. A könyvtári munkának e közösségi irányú kiterjesztését a számadatok is bizonyítják: A tanácsi könyvtárak 1975-ben több mint 33 ezer rendezvényt tartottak, 13 ezerrel többet, mint 1970-ben. A szakszervezeti könyvtárak rendezvényeinek száma még ennél is ütemesebben emelkedett, s napjainkban a tanácsi könyvtári rendezvényeknek mintegy harmad részét teszi ki.

A kiterjesztett munkaformák közül a következők érdemelnek külön figyelmet:

Szinte valamennyi közművelődési könyvtárban meghonosodott a *könyvtár- és irodalomhasználatra* való rendszeres felkészítés. Az iskolák közreműködésével ma már a tanulóifjúság nagyobb hányada kerül ilyen módon kapcsolatba a könyvtárral és annak állományával. A szocialista brigádok és más termelő közösségek olvasóvá történő megnyerésében a szakszervezeti könyvtárak járnak élen.

A megyei és a városi központi könyvtárak, valamint az erősebb szakszervezeti könyvtári központok mind rendszeresebben segítik a *felnőtt tanulók*at. Gondoskodásuk az általános iskolát végzőkre, a politikai és a szakmai továbbképzésben résztvevőkre, a felsőoktatási intézmények hallgatóira egyaránt kiterjed.

Az időszakban lezajlott országos és helyi kezdeményezésű *olvasómozgalmak* számos értékes mű számára toboroztak tömegesen olvasókat és alkalmi vitaköröket hívtak életre.

Közkedvelt formává váltak a *vetélkedők*, és bizonyíthatóan sok új olvasót szereztek a könyvtáraknak. Árnyoldaluk a felettebb munkaigényes szervezés, illetve az, hogy gyakorta elvonják az energiákat a könyvtári alapfeladatokról: az olvasásra neveléstől, az olvasókkal való egyéni foglalkozástól és az olvasótábor módszeres bővítésétől. Új erőre kaptak az író-olvasó és az előadóművész-olvasó *találkozók*, illetve kombinált változataik. Jelentékenyen nőtt a szakírókkal való találkozások, a politikai-közeleleti fórumok száma. A könyvtári rendezvényeket látogató törzsközönség, különösen a fiatalság számos helyen alakított könyvtári *klubokat*. A *kiállítások* tartalmi és formai színvonala ugyancsak sokat fejlődött. A könyvek és a folyóiratok mellett mind több kiállítás szerepelnek képzőművészeti alkotások vagy muzeális dokumentumok. A kiállítások témája gyakran igazodik a televízió és a rádió műsorához, s ez a két tömegközlelési eszköz kultúraszervező erejét erősíti fel.

1977-ben az országban már 80 *olvasótábort* szerveztek (kb. 4 ezer résztvevővel). Ezekben a társadalmilag és kulturálisan hátrányos helyzetű általános és középiskolai tanulók, szakmunkástanulók, nemzetiségi fiatalok — újabban pedig cigányfiatalok is — könyvtárosok, írók, mozgalmi vezetők segítségével egész életükre kiható önművelési igényre tehetnek szert. Az olvasótáborok szakosodása azonban megköveteli a rendező szervek fokozottabb irányító, módszertani és ellenőrző munkáját, a vezetők és a közreműködők igényes kiválasztását és felkészítését is, hogy e mozgalom eredeti célkitűzései ne szoruljanak háttérbe.

Történetek bizonyos erőfeszítések a kórházak, gyógyintézetek, szociális otthonok lakói és a lakásukhoz kötött *beteg*ek közművelődési könyvtári ellátásának megszervezésére is. E tekintetben azonban a nyomasztó kórházi helyhiány, a kórházi könyvtárak korlátozott állományfejlesztési lehetőségei és a szállítóeszközök hiánya késlelteti az annyira szükséges játékmű változást.

A kiterjesztett szolgáltatási formákkal kapcsolatban hangsúlyozni kell: A fenntartóknak, a felügyeleti és a mozgalmi szerveknek gondoskodniuk kell arról, hogy a könyvtárak az olvasásra és könyvhasználatra vonatkozó *alapfunkciójukat maradjék*tanulólássák el, küszöböljék ki „járulékos” tevékenységükből a formális elemeket, az összehangolás hiányából fakadó és a feltételekkel nem arányos felesleges vál-lalásokat.

Az állományhasználat színvonala

Bebizonyosodott, hogy a társadalom képzettségi-tájékozottsági színvonalának növekedése, a jobb állomány és a változatosabb olvasási és könyvtárpropaganda fejlettebb könyvtárhasználatot eredményez, különösen ott, ahol megfelelő nagyságú könyvtárra és hozzáértő személyzetre támaszkodik. Például:

Minden közművelődési könyvtártípusban növekedett a szak- és a tudományos ismeretterjesztő irodalom iránti igény. Míg a hatvanas években e kategória csak a kölcsönzések alig 20 százalékát tette ki, addig napjainkban ez az arány országosan meghaladta a 30-at, a megyei és a városi könyvtárakban gyakran az 50—60 százalékot is. A megnövekedett érdeklődés a különféle társadalomtudományok és a termelőtevékenységek irodalmára irányul.

1970-től 1976-ig mintegy 15 százalékkal növekedett a kortárs — ezen belül a mai magyar és a szovjet — szépirodalom kölcsönzési forgalma. Sok könyvtár — az olvasásszociológiai vizsgálatok eredményeit kamatoztatva — sikeresen fordítja olvasóinak érdeklődését a romantikustól a realista, a lektúrtól az igazi értékű szépirodalom felé. A megfelelő elhelyezésű könyvtárakban általánossá vált a helybenhasználat, a helybeni adatkeresés vagy tájékozódás szokása. Az így használt irodalom óvatos becslések szerint is évi 20 millió kötet körül mozog.

A tárgyidőszakban — a megyei könyvtárakat követve — nagyobb városi könyvtáraink is megkezdték a tájékoztatósi feladatok ellátását. Részt saját állományukra és szolgáltatásaikra (bibliográfiák, forrásfeltárások, referálások, irodalomkeresés stb.) támaszkodva, részint a tudományos és a szakkönyvtárak szolgáltatásait közvetítve, sok helyen megbízhatóan elégítik ki a helyi párt-, állami és társadalmi szervek, illetve az egyéni érdeklődők mind gyakoribb szakirodalmi igényeit. E könyvtárak állományában nélkülözhetetlen bázist talált a helyismereti és a társadalomtudományi kutatás. Örvendetes, hogy a szóban forgó könyvtárak munkájuk ilyen jellegű kiterjesztésében saját kutatási-vizsgálati eredményeikre is támaszkodhatnak.

A feltételek alakulása

A hetvenes évek egyik hangsúlyos és folyamatos törekvése a megfelelő állomány kialakítása volt. Az évtized elején kiadott távlati fejlesztési koncepciók a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak különféle típusai számára egyaránt megszabták az állománygyarapítás kívánatos mértékét és jellegét. Intézkedések segítettek elő a könyvtári állománygyarapítási igények teljesebb kielégítését. (A kielégítetlen könyvrendelések korábban 10 százalékos aránya az utóbbi években 5 százalékra csökkent.) Az Új Könyvek c. állománygyarapítási tanácsadó ajánló tevékenységének művelődéspolitikai színvonala is fejlődött.

A könyvtári állományépítő erőfeszítéseit eredményesen támogatták a fenntartók és a felügyeleti szervek. Az e célra rendelkezésre álló keret az 1970. évi nem egészen 55 millió forintról 1976-ig 91 millió forintra növekedett. Ebből a szakszervezeti könyvtárak részesedése 1970-ben 12,5, 1976-ban 20,2 millió forint volt. 1974-ben és 1976-ban országosan 8, illetve 10 millió forintot tett ki a tanácsi és a szakszervezeti állománygyarapítási összegek növekedése.

A lehetőségek kedvező alakulása megengedte, hogy az olvasók nevelésében és tájékoztatásában új távlatokat nyitó részgyűjtemények jelenjenek meg a közművelődési könyvtárakban.

Valamennyi közművelődési könyvtártípusra jellemző a *kézi- és segédkönyvtári* gyűjtemények kialakulása és rendszeres fejlesztése. — A könyvtárak elég széles köre teremtette meg a *zenei és a művészeti ismeretterjesztés* állományi alapjait. Az országban 100-nál több könyvtár rendelkezik audio-szolgálattal, s mintegy 30 igen fejlett zenei, irodalmilemez- és hangszalag-gyűjteménnyel. A nagyobb települések könyvtárai sokezer olvasó számára teszik hozzáférhetővé reprodukciókban a legjobb képzőművészeti alkotásokat és múzeumi tárgyakat.

Az ún. *nemzetiségi alapkönyvtárak* szervező munkájával elértük, hogy az ország valamennyi, nemzetiségek lakta településének könyvtárában megjelent és a szükségletekhez képest gyarapodik az anyanyelvű művek gyűjteménye. — A megyei és a városi könyvtárakban a nyelvtanulás elősegítésére helyet kaptak és bővülnek a világnyelvek szépirodalmát, valamint kultúráját eredeti nyelven bemutató állományrészek.

A közművelődési könyvtárak többségében érdemi *folyóiratválaszték* alakult ki. A szakmai és az ismeretterjesztő, gyermek- és ifjúsági, nemzetiségi és egyéb idegen nyelvű periodikumok kínálata minden olvasóréteg érdeklődését felkelti.

A megyei és a járási-városi könyvtárak állományépítő munkájukban kiemelt figyelemmel részesítik a *helyismereti* dokumentumokat. A helyismereti gyűjtemények kialakítása és fejlesztése egyben fontos lépés is a vidék gyenge szakirodalmi ellátásának megszüntetése felé vivő úton.

ELHELYEZÉS ÉS BERENDEZÉS. A legnagyobb elmaradás még mindig a közművelődési könyvtárak elhelyezési-berendezési feltételeiben van. Sajnálatos, hogy a

közművelődési párhatározat keltette lendület a közbejött gazdasági nehézségek miatt éppen e ponton tört meg.

A városok jelentékeny hányadában, Budapesten és az agglomerációkban a többnyire szűkös központi könyvtárak és a fiókok vónzáskörébe gyakorlatilag csupán a régi településrészek tartoznak. Ezért a faluból városba és a város régi részeiből lakótelepekre költözött milliányi, főként munkásokból és fiatalokból álló népesség, amely korábbi lakóhelyén legalább a könyvtári alapszolgáltatásokban részesült, mostani otthona közvetlen közelében alig találkozik könyvtárral.

Békés megye kivételével igen lassú a községi könyvtárak alapterületének bővítése, mint erről a táblázat is tanúskodik:

A települések lélekszáma	Átlagos könyvtári alapterületük (m ²)		változás m ² -ben	A mai alapterület a szükségeshez képest (%-ban)
	1973.	1976.		
4000—5000	95	101	+ 6	40
3000—4000	84	90	+ 6	45
2000—3000	67	69	+ 2	43
1000—2000	49	51	+ 2	42
1000 alatt	38	33	- 5	50

Bár évente 40—50 önálló és letéti szakszervezeti könyvtár jutott kedvezőbb elhelyezéshez, még mindig csak 1012 szakszervezeti könyvtárnak van önálló helyisége. Az egri és a szekszárdi SZMT könyvtár, a textiles és az orvosegészségügyi szakszervezet központi könyvtára központi támogatás révén jutott (jut) új, illetve korszerűbb elhelyezéshez.

A mostani ötéves tervben szereplő legnagyobb beruházások még meg sem indultak, a folyamatban levő nagyobb építkezések és átalakítások pedig általában vontatottan folynak. Egyedül a főváros könyvtári beruházásai valósulnak meg a kellő ütemben.

A kísérletek ellenére sem sikerült megvalósítani a könyvtárak korszerű bútorokkal és egyéb berendezési tárgyakkal való folyamatos ellátását. Az egyedi tervezés sokba kerül, s eredménye sem mindig szakszerű termék.

SZERKEZETI PROBLÉMÁK. Könyvtári rendszerünkre jellemző, hogy a kis-településeken, a kis- és középüzemekben két-két erőtlen könyvtár működik (tanácsi és iskolai, illetve szakszervezeti és műszaki). Egy mindenképpen több lenne, de ez is csak akkor, ha az állományellátás tekintetében ún. ellátó szervezetekhez kapcsolódnék. Ilyen vonatkozásban a következő kérdésekkel kell szembenéznünk:

Az új könyvtári törvényerejű rendelet, valamint az Oktatási, illetve a Kulturális Minisztériumnak a kistelepülések kulturális ellátásának javítására és a komplex művelődési intézmények létesítésére kiadott közös irányelvei ugyan már lehetőséget nyújtanak a szóban forgó település-kategória tanácsi és iskolai kiskönyvtárainak egyesítésére, de az átszervezéshez szükséges jogi és módszertani szabályzatok még nem készültek el.

A szovjet és a hazai szervezeti példát követő, a megyei és a járási könyvtárak mellett létrehozandó állományellátó szervezetekkel az összevont tanácsi-iskolai könyvtárakban — azonos költségek mellett — legalább háromszor bővebb, művelődéspolitikai szempontból pedig sokszorta színvonalasabb állományválasztékot lehetne nyújtani. A letéti elven működő állományellátó szervezetek teljes körű meghonosításához egyelőre hiányzanak a központi raktárak, a szállítóeszközök és az e munkát végző könyvtárosok. Veszprém megyében — központi támogatással és a Végrehajtó Bizottság jóváhagyásával — kísérlet indult a letéti ellátás megszervezésére, illetve a vele kapcsolatos igazgatási és szakmai problémák rendezésére.

Az 1000—2000 dolgozót foglalkoztató kis- és középüzemekben bevált a szak- és a szakszervezeti könyvtár egyesítése. A hetvenes évek végén megkezdődött, hivatalos állásfoglalásokkal is szentesített folyamat azonban lelassult. E téren újabb kezdeményezésre van szükség.

SZEMÉLYZET. A könyvtári munkaerők számának a tárgyidőszakban bekövetkezett lényeges, mintegy 1100 főt kitevő növekedése elsősorban az újonnan épített vagy bővített nagyobb könyvtárak személyzethiányát enyhítette, a kisebb könyvtárak gond-

jai megmaradtak. Ugyanis 1976-ban például az ötezer lakosú települések körében minden 100 könyvtár közül csak 83-ban, a négyezer lakosúak körében 55-ben, a háromezer lakosúaknál 28-ban volt főfoglalkozású könyvtáros, holott már a harmadik ötéves terv végére célul tűztük ki főhivatású könyvtáros alkalmazását a háromezernél népesebb községekben. Nem jobb a helyzet a városi fiókkönyvtárakban és az önálló szakszervezeti könyvtárakban sem; mindkét kategória elmarad a személyzeti ellátottság szakmai minimumaitól is. — A könyvtárospálya nagyfokú elnődésére következtében még az „egyszemélyes” könyvtár működése is bizonytalan, mivel sok a gyermekgondozási segítyen maradó könyvtárosnő, akit csak szakképzetlenekkel lehet helyettesíteni.

Irányítás és fenntartás

A tanácsi könyvtárak fejlesztésére, valamint az ifjúság és a nemzetiségek könyvtári ellátására kiadott minisztériumi irányelvek a távlati településfejlesztési koncepciót követve korszerűen szabták meg a különféle típusú könyvtárak működési feltételeit és a velük szemben támasztott szolgáltatási követelményeket. A közművelődési párhatározat megerősítette ezeket az irányelveket.

A közművelődési párhatározat könyvtárügyi végrehajtását jogszabályilag alá-támasztó új törvényerejű rendelet távlatilag is jó lehetőségeket teremt a könyvtári rendszer gazdaságos és hatékony fejlesztésére. A tvr. előírásai lehetővé teszik a kis-települések tanácsi és iskolai könyvtárainak egyesítését, a többfunkciójú könyvtárak működését, továbbá megengedik a hálózati központok megbízását több hálózat gondozásával, ösztönzik, illetve lehetővé teszik a különféle könyvtárak területi és szakterületi együttműködésének érdemi és teljes kibontakoztatását. A tvr. végrehajtása keretében számos új szabályozás van előkészületben.

A könyvtárpolitikai célkitűzések megvalósítását eredményesen segítették elő a *Központi Kulturális Alap*ból eredő juttatások. Összegük 1974-ben 1 474 000, 1975-ben 3 959 000, 1976-ban 3 453 000, 1977 októberéig pedig 5 104 000 forintot tett ki. Ezek a támogatások — párhuzamosan a könyvtárellátásnak a tárca által kezdeményezett megjavításával — főként az állománygyarapítás minőségére hatottak kedvezően. A Kulturális Minisztérium ezenkívül a kiváló közművelődési könyvtár pályázatban, az olvasó munkásért mozgalomban, a Petőfi- és a Felszabadulási emlékkönyvtári akcióban és az olvasótáborok létrehozásában vállalt jelentékeny pénzügyi kötelezettségeket.

A SZOT könyvtári irányító és fejlesztő tevékenységének legfontosabb tényei közé tartozik az 1971-es elnökségi állásfoglalás a szakszervezeti könyvtárak távlati fejlesztéséről, az 1973-as titkársági határozat a szakszervezeti könyvtárak szervezeti és működési szabályzatáról. A szakszervezetek XXIII. kongresszusa és a SZOT 1977. április 8-i ülése is foglalkozott a szakszervezeti könyvtárakkal: meghatározta tartalmi-mozgalmi feladataikat és fejlesztési szükségleteiket. A központi fejlesztési alapból 15 millió forint jutott a szakszervezeti könyvtárak építésére-bővítésére. A 15 beszerzett szállító jármű lényegesen megjavította a szakszervezeti letéti ellátás feltételeit.

A könyvtárépítéshez és a korszerű munkaformák kifejlesztéséhez nagy segítséget nyújtott az *Országos Közművelődési Alap*, amely eddig 16 millió forint összegű beruházási és 9 millió forint összegű fejlesztési támogatást szavazott meg könyvtári célra. A felügyeleti szervek és a fenntartók jobb tájékoztatása esetén a könyvtári célra kért és megadott támogatások összege minden bizonnyal magasabb lett volna.

A felügyeleti szervek (megyei tanácsok, szakszervezetek) munkájában nagyobb hangsúlyt kapott a közművelődési párhatározatból fakadó feladatok végrehajtásának támogatása és szorgalmazása. E tekintetben hathatós segítséget kapnak az illetékes pártszervektől. Ma már valamennyi közművelődési könyvtárhálózat rendelkezik távlati vagy középtávú fejlesztési tervekkel, és megtörtént a megyei szintű könyvtári szakfelügyelet megszervezése is.

Mindennek ellenére tény, hogy a tanácsi, az iskolai és a szakszervezeti könyvtárügy munkamegosztása és együttműködése sok helyütt a kívánatos és lehetséges szint alatt van, s a fenntartók és a könyvtárak egy része kötelezettségeit alacsony színvonalon teljesíti.

(Folytatjuk)

Kondor Istvánné

Látogatás a százéves Országos Pedagógiai Könyvtárban

Igy emlegetjük, neve így rögződött a köztudatban, pedig helyesen így kellene illetnünk: *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum*. Az Oktatási és a Kulturális Minisztérium közös épületének Honvéd utcai szárnyában működő intézmény 1977-ben ünnepelte alapításának 100. évfordulóját, s műhelybeszélgetésünk dr. Arató Ferencsel, a könyvtár főigazgatójával, természetesen indul az alapítás körülményeiről.

— Könyvtárunk alapításáról ma már csak a *Néptanítók Lapja* 1877-es évfolyamának 203. lapján közölt 31185/1876. VKM-rendelet szövegéből tudunk, mert az eredeti alapítási okmány — a minisztérium levéltári anyagának nagy részével együtt — 1956-ban tűz martaléka lett. A sajtóból reprodukálható „Ideiglenes Szabályzat” 3. paragrafusa az intézmény célját így fogalmazta meg: „a) a hazai népoktatási tanügynek *tankönyveiben és taneszközeiben* minél hívebb, teljesebb feltüntetése, b) ezzel párhuzamban a külföldi tanügy feltüntetése, c) tájékoztatást nyújtani a tanférfiaknak és a tanhatóságoknak, hogy minden fokú népoktatási intézetben minő bebútorozás, milyen tankönyvek s taneszközök szükségeltetnek”. Az idézett rendelet ugyan 1877-ben jelent meg, de ha az intézmény keletkezését csak ettől a dátumtól számítanánk, az a téves hiedelem erősödnék meg, hogy az „Országos Tanszermúzeum és Könyvtár” — ahogy kezdetben nevezték a könyvtárat — csupán az 1873-as bécsi tanszer-

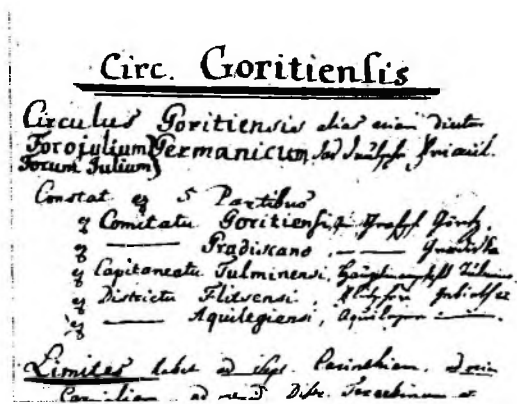
világkiállítás anyagának megmentése céljából keletkezett. Ma már megállapítható, hogy életre hívása történelmi szükségszerűség volt 1877-ben.

— *Léte a XIX. század hatvanas éveitől kezdve bizonyára szorosan kapcsolódik a magyar közoktatásügy fejlődéséhez?*

— Valóban, a múlt század hatvanas éveinek végén, különösen az 1867-es kiegyezés után, kialakult a modern magyar közoktatás rendszere, a modern pedagógiai követelmények elengedhetelenné tették a „pedagógiai közgyűjtemény” szervezését, a pedagógiai szolgáltatásokra való felkészülést. A kiegyezés után megalkult Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban azonnal létrejött egy külön-gyűjtemény jellegű, nem nyilvános szak-könyvtár is. Az 1877-es alapítás egy hosszabb folyamat jogszabályba foglalása volt. Másrészt az is sietette intézményünk létrehozását, hogy a magyar nyelvű tankönyvkiadás üteme a múlt század második felében nagyon felgyorsult. 1847 előtt évente alig egy-két tankönyv jelent meg az országban, a negyvenes évek végén már hat-nyolc, a Népoktatási Törvény (1868) után viszont ennek többszöröse. Így a törvényileg szabályozott népoktatás mellett a megnőtt tankönyvkiadás is sürgette a könyvtáralapítást. Végül, hogy az Ideiglenes Szabályzat c) pontjának időszerűségét is aláhúzzam: az országos vezetés is egyre inkább igényelte az információ-ellátást. Gönczi Pál a hatvanas években a népoktatás helyzetéről statisztikákkal alátámasztott országos felmérést készített, amely kibővült a tankönyv-ellátottságra és a taneszközökre vonatkozó információkkal.

— *A tankönyvgyűjtés a könyvtár teljesen egyértelmű feladata volt. Mit értettek viszont a tanszergyűjteményen?*

— A tanszergyűjtésnek kettős célja volt. A gyűjtött tanszerek egyrészt fontos eszközüll szolgáltak a pedagógusok továbbképzéséhez, az oktatási módszerek

Bészlet a *Geographia c.* kézirásos tankönyvből, melyet Széchenyi István használt tanulóéveiben

fejlesztéséhez, a tapasztalatok átadásához. Másrészt — s ezt kár volna tagadni — volt a tanszergyűjtésnek üzleti oldala is: a tanszergyárak hitelesítés végett küldték be a taneszközöket, hogy a jóváhagyástól függően országos terjesztési engedélyt kapjanak. Megjegyzem azonban, hogy az Országos Tanszermúzeum és Könyvtár, amely kezdettől fogva a minisztérium keretében működött, a tankönyvek vonatkozásában is több esetben javasolta, hogy a meg nem felelő tankönyveket vonják be.

— *Nem jelentkeztek a könyvtárral szemben hálózati igények is?*

— Ha még nem is ebben a szóhasználatban, valójában azonban megfogalmazódott az igény. A fejlődő közoktatásüggyel párhuzamosan ugyanis egyre-másra alakultak iskolai könyvtárak is, ezek könyvállományának fejlesztését annotált könyvismertetésekkel segítette az országos könyvtár. A népiskolai könyvtárak kezdettől fogva kétarcúak voltak. Nemcsak a tanítók és a tanulók olvasási igényeit elégítették ki, hanem legtöbbször a település felnőtt lakosságáét is. A központi könyvtári jelleg erősödését igazolta az az intézkedés, melynek nyomán az intézmény nevében csere történt: 1907-től kezdve Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum néven működött tovább.

— *A hasonló külföldi intézményekhez képest milyen helyet foglalt el a könyvtár?*

— Mint mondtam: Magyarországon akkor alakult meg a könyvtár, amikor nemcsak az igény jelentkezett létrehozására, hanem a társadalmi-történelmi feltételek is megérték hozzá. De európai viszonylatban sem maradtunk el. A francia Joseph Majault szerint a tizenkettedikek vagyunk.

— *A könyvtár történetének első évtizedeiről szólva általános az a nézet, hogy az intézmény valójában inkább tanszermúzeum volt.*

— Igen, ez a téves felfogás makacsul tartotta magát, természetes következményeként annak, hogy a mi muzeális gyűjtőkörünk a többi múzeuméhoz képest „rendhagyó” jellegű. Nálunk ugyanis — ha rendelkezünk is rendkívül érdekes és értékes tanszeranyaggal — muzeális gyűjteményünk túlnyomó része könyvészeti. Azonban könnyen belátható, hogy a pedagógia szempontjából a könyv, a jegyzet, amelyet ma tanulási segédeszközként használnak, holnap már múzeumi tárgyvá válik. Így van ez a tanrendek, tantervek, értesítők esetében is. Hadd mondjak el egy rendkívül érdekes esetet. Mint minden múzeumnak, mi is lázasan kerestük a Magyar Tanácsköztársaság idejéből származó emlékműveket. Nagyon sokan abban a meggyőződésben voltunk,

A FEJÉRMEGYEI

TANÁCSKÖZTÁRSASÁGI ISKOLÁK

OLVASÓKÖNYVE

III. ÉS IV. OSZTÁLYOS NÖVENDEKEK
RÉSZE.

ÖSSZEÁLLITOTTA ÉS KIADTA:

A FEJÉRMEGYEI MŰVELŐDÉSI BIZTOSÁG.

A Tanácsköztársaság idején kiadott elemi iskolai tankönyv borítólapja

hogy a forradalmi napok alatt nem volt módja a Közoktatási Népbiztosságnak arra, hogy tankönyveket nyomasson, legalábbis erre lehetett következtetni abból, hogy egyetlen példányt sem sikerült találnunk a tanácsköztársasági tankönyvekből. Míg nyolc évvel ezelőtt egy Fejér megyei iskola padlásáról elő nem került a Tanácsköztársaság idejében nyomtatott három „vörös” elemi iskolai tankönyv. Félteve őrizzük gyűjteményünkben, saját nyomdánkon reprint-kiadást is készítünk belőle.

— *Gondolom, régebbi korok muzeális értékű tankönyveiből is van néhány a gyűjteményben?*

— Magyar és külföldi vonatkozásúak egyaránt. Igazán csak példaként említem a nagy francia Enciklopédia második kiadásának köteteit, a híres *Calepinus*-szótár egy példányát, *Apáczai Csere János* Magyar Enciklopédiáját vagy — a múlt századból — *Széchenyi István* kézzel írott tankönyvét, melyben a „legnagyobb magyar” diákkorából származó címerrajzai is láthatók.

— *Hogyan sikerült az eredetiség igazolása?*

— A muzeális anyag valóságának bizonyítása egyik kutatási területünk. A Széchenyi-kézirat esetében nemcsak a

kézírás azonosítását végeztük el, hanem nyelvi elemzést is végeztünk, valamint megvizsgáltuk a füzet papíryanagának, a kötésnek korabeliségét is. Ilyen vizsgálatnak vetünk alá más tárgyi emlékeket is. Nem őly régen egy olvasónk behozta nekünk „Brunswick Teréz napernyőjét”. A becsesnek vélt ajándéktárgyat azonban nem lehetett ipartörténetileg hitelesíteni (sem az ernyő váza, sem selyemanyaga nem volt korabeli), a későbbi időkből származott.

— *E kis kitérő után kanyarodjunk vissza a könyvtár történetéhez, annál is inkább, mert úgy tudom, hogy a fejlődés nem volt töretlen...*

— Az első világháborúig töretlennek mondható a fejlődés, a háborús évek alatti stagnálás után azonban gyors visszaesés következett be az intézmény életében. A Horthy-korszak szűklátókörű művelődéspolitikája teljesen visszavetette a gyűjteményeket. Először a tanszermúzeumot likvidálták. Az akkor már félszázados gyűjtemény teljesen elkallódott, nyomát sem leljük azóta sem! Az 1922. évi átszervezés után Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtár néven a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium könyvtárába olvasztották be az állományt, majd tizenöt évi vegetálás után 1934-ben jórészt szétesztették a könyvanyagot. Alig több mint tízezer kötet maradt meg a VKM könyvtárában. Ankarától Milánóig szóródtak szét az értékes gyűjtemény példányai. Több mint két évtized elmúltával, 1958-ban a volt Közoktatási Minisztérium Pedagógiai Könyvtára, a Pedagógiai Tudományos Intézet és a Szabó Ervin Könyvtár pedagógiai könyvtári anyagából alakult újjá könyvtárunk, s más forrásokból származó gyűjteményekkel, az Országos Széchényi Könyvtár inkurrens állományának számunknak értékes tankönyvanyagával egészült ki könyvanyaga. Így működhattunk tíz éven keresztül mint Országos Pedagógiai Könyvtár, s 1968-ban állt vissza az intézmény múzeumi jellege is.

— *Az olvasóban a „múzeum” szó, csakúgy, mint a „könyvtár” is a gyűjtemény-nyel együtt az épület képzetét is felkelti...*

— Sajnos, csak a képzetét! Száz esztendő sem volt elég ahhoz, hogy önálló otthonra leljünk. Volt közös „szállásunk” a Gazdasági Múzeummal, kaptunk ott-hont a Tanítók Házában az egykori budai tanítóképző (a mai Magyar Testnevelési Főiskola) épületében, s most jól érezzük magunkat a minisztériumi „albérletben”, de növekvő feladatainkat egyre nehezebben tudjuk ellátni mai helyiségeinkben.

— *Kérem, tájékoztassa a Könyvtáros olvasóit az OPKM feladatairól.*

— Feladataink sokrétűek. Mint a peda-

gógia országos szakkönyvtára gyűjtjük a teljes hazai pedagógiai szakirodalmat, a csatlakozó tudományok szakirodalmát, s természetesen a külföldi szakirodalomból is a legfontosabb dokumentumokat. Mint a hazai pedagógiai kutatómunka báziskönyvtára nem elégedhetünk meg a hatalmas munkát követelő gyűjtéssel és feldolgozással, hanem mindent meg kell tennünk azért, hogy az így felhalmozódó anyag ne maradjon holt tőke: tehát irodalomfeltáró, információs tevékenységet is folytatunk, ez utóbbit több információs kiadványunk, a *Magyar Pedagógiai Információ*, a *Külföldi Pedagógiai Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke*, valamint — átfogó ismertetések révén — a *Könyv és Nevelés* hasábjain.

— *Mennyiben tudnak bekapcsolódni a nemzetközi pedagógiai kutatómunkába?*

— Nyolcvannyalc nemzetközi intézménnyel, külföldi könyvtárral és kutatóintézettel állunk állandó, szoros cserekapcsolatban. Ezek az intézmények természetesen nem egyforma „súlyúak”, egyben azonban mind megegyeznek: számon tartják kiadványainkat, várják és kéri őket, értékes pedagógiai irodalmat küldenek értük cserébe. Részben így sikerül fontos folyóiratokhoz, periodikus kiadványokhoz jutnunk, s ezzel is segíteni a hazai kutatók munkáját.

— *Milyen kutatási területen folyik hazai és nemzetközi tárgyú kutatómunka az OPKM keretében?*

— Kutatásainknak két fő területük van. Az első *olvasáspedagógiai* kutatómunka. Azt vizsgáljuk: hogyan lehet megtanítani a tanulókat magára a tanulásra a könyvek használata által. Tehát azt próbáljuk elérni, hogy a tanulók számára az olvasás ne csupán időtöltés, a könyv ne csak a szórakozás eszköze, hanem valósággal munkaeszköz legyen. Másik kutatási témánk a *pedagógiai információk* területéről való. Két feladatunk mutatkozik itt: az információgyűjtés és -átadás gépesítése, valamint egy pedagógiai szakszótár összeállítása. Ez utóbbiról majd feladataink között szeretnék bővebben szólni.

— *Hány munkatársuk foglalkozik kutatómunkával?*

— Az OPKM-nek 74 főhivatású munkatársa van, 17-en dolgoznak nekünk másodállásban, és 71 külső munkatársat foglalkoztatunk — elsősorban fordítási tevékenységgel. Ebből a létszámból 14 munkatársunk feladata a kutatómunka.

— *Milyen kiadványokban látnak napvilágot a kutatási eredmények?*

— A periodikus jellegű kiadványokon kívül két sorozatunkat szeretném megemlíteni. Az első a *Pedagógiai Múzeum*, amelyben történeti, módszertani írások, tanulmányok, a magyar és a külföldi pe-

dagógia klasszikus hagyományával foglalkozó elemzések jelennek meg. Rendkívül jelentősek *reprint-kiadásaink*: ezek olykor csak az eredeti kiadványt reprodukálják, máskor szövegkritikai kiadással párosulnak. Itt jelent meg például *Apáczai Csere János* Apostasia-ja, Magyar Enciklopédiája, több *Comenius-szöveg*, *Tavasi Lajos* Nevelési Emléklapok c. folyóiratának két évfolyama. Másik kutatási területünk eredményei a *Nemzetközi Oktatásügy* (Összehasonlító pedagógiai kiadvány) c. sorozat mintegy 20 kötetében láttak napvilágot.

— Az eddigiekben megismertük az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kialakulásának történetét, buktatókkal terhes fejlődését, az izmosodás időszakának kérdéseit, jelenlegi feladatait is. Kérem, szóljon arról is, hogy a székesztendő intézmény milyen tervekkel foglalkozik, hogyan vág neki az elkövetkező éveknek?*

— Terveinket a realitások jegyében fogalmazzuk meg, ezért legnagyobb gondunkról, a helyhiány megoldásáról nem szólnék, pedig a város különböző pontjain fekvő raktáraink sem a tárolás biztonsága, sem az állomány épségének megőrzése, sem pedig munkaszervezési szempontból nem megfelelőek. Inkább azokat a feladatokat sorolom fel, melyek megoldása nem haladja meg erőnket, melyek teljesítése elérhetőnek tűnik. Így elsősorban azt a törekvésünket említem, melynek célja, hogy intézményünknek, mint a pedagógiai tudományok országos szakkönyvtárának állománya a hazai kiadványok vonatkozásában váljék teljessé. Ez elsősorban különgyűjteményi állományrészeink fejlesztése révén érhető el. Állandóan fejlesztenünk kell tankönyvgyűjteményünket, tantervgyűjteményünket pedig az eddig hiányos szakoktatási dokumentumokra is ki kell terjesztenünk. Különgyűjteményként kell teljessé válnia a pedagógiai tárgyak főiskolai és egyetemi jegyzetanyagának. Távlati tervként ugyan, de feltétlenül megoldandó feladat — elsősorban belső szervezeti átalakítások révén — az ifjúsági irodalom különgyűjteményének kiegészítése, lehetőleg teljessé tétele. Célszerűnek tartjuk, hogy tankönyvgyűjteményünk duplum-példányaiból decentralizált állományrészeket szervezzünk, s ezeket elsősorban a vidéki pedagógiai intézmények, egyetemek és főiskolák könyvtárainak adjuk át. A pedagógiai kutatómunka információigényét a szocialista országok pedagógiai kiadványaiból kielégítően el tudjuk látni már ma is. Arra törekszünk, hogy az angol, a francia és a német nyelvterület szakirodalmának minden fontosabb művét is beszerezve tovább tökéletesíthessük pedagógiai információs bázisunkat. Fo-

Mese is, nem is Igaz is, nem is

Proletár gyermekeknek

elmondja

Farkas Antal

Károliaközponti Népszerűség Kiadás
Budapest, 1972

lyóiratbázisunk jónak mondható, bár bizonyos finomítására még szükség van. Ezt a finomítást szolgálja az a törekvésünk, hogy rendszeressé tegyük a külföldi pedagógiai információs intézményekkel eddig esetenként jelentkező kapcsolatainkat. A szocialista táboron belül ez a kapcsolat jó, de ahhoz, hogy még tökéletesebb legyen, meg kell teremtenünk a közös pedagógiai szaknyelvet. Ennek előmunkálatai már megindultak intézményünkben. A *többnyelvű pedagógiai szakszótár* anyagának gyűjtését öt nyelven már elkezdtük, 5000 szavas, 2845 szócikket tartalmazó első kötetének 100 darabos munkapéldánya már elkészült, s ezt a jövőben a bolgár, a lengyel és a román nyelvű szöszedettel bővítjük ki. Az információk feldolgozásának gépesítése szempontjából elengedhetetlenül fontos, nyugodtan mondhatom: úttörő jelentőségű munka előreláthatóan tíz év alatt válik teljessé. Az első kötet szakmai-nyelvészeti vitája bizonyára előreviszi a nagy munkát, mely elkészülte után a hazai kutatási eredmények külföldi elismertetését is nagy mértékben elősegíti majd. Végül még egy gondunkról, melynek megoldása eddig is feladatunk volt, s a következő években is az marad. Ez pedig annak a távolságnak az áthidalása, amely a könyvtári szolgáltatások és a pedagógiai kutatóhelyek között feszül. Nem kielégítő a két

helyen végzett munka összehangolása. Ezen segítene, ha megvalósulna egy kutatási bulletin kiadása, amely a magyar eredményeket a szakirodalom tükrében tenné közzé, mert ez lehetővé tenné a kutatási szint „bemérését”.

— *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum az iskolai könyvtárak módszertani központja is. Ismertetné az ebből a tényből fakadó feladatokat?*

— Sajnálatos tapasztalatunk volt az elmúlt időben, hogy a kitűnően kialakított iskolai könyvtárak egész sora volt hasonló a régi falusi házak „tisztá szobái”-hoz, ahová bevezették a vendéget, de amelyeket a lakók nem használtak... Ezen gyökerében kell változtatni, mert az a páros jelenség, amit a tanítás és a tanulás jelent, elképzelhetetlen kulturált pedagógusok, olvasó tanulók nélkül. A könyvek tudatos használatára, a könyvtár adottságainak felismerésére már az általános iskola első osztályától kezdve nevelni kell a diákokat. Aki csak a tananyag reprodukálására képes, tehát nem olvas „hozá” az iskolában tanultakhoz, sohasem válik alkotó emberré. Az alkotó emberré nevelés segítése nem csupán könyvtári, hanem pedagógiai könyvtári feladat is. Iskolai könyvtárainknak vállalniuk kell ezt a feladatot. Munkájuk megyei hálózati rendszerben folyik, ezt a hálózati

munkát módszertanilag sokféle formában támogatjuk. Tehát az OPKM ennek a hálózatnak a módszertani központja. Pedagógiai könyvtári feladatainkat csak a magyar könyvtári rendszerben együtt dolgozva tudjuk megoldani. Ez nem jelenti azt, hogy nem kísérletezünk. De ez is az együttműködés példája: a Népművelési Intézettel közösen terveztük és gondoljuk a Heves megyei Sarudon az iskola- és a művelődési ház komplex intézményi működését. Itt az iskolai könyvtár egyben a felnőttek könyvtára is, az iskolai szaktanteremben levő könyvanyag szakkönyvtári kézikönyvtárnak tekinthető. Nem szabad kisüzemi módon gondolkodni a könyvtárügyben sem.

— *A százesztendőskönyvtárat jöttünk köszönteni, további munkájához kívánunk a magyar könyvtárosok nevében is sok sikert. De vajon az intézmény vezetője mit kíván az elkövetkező időszakra?*

— Tudjuk, hogy tevékenységünk nem eléggé ismert, nem kis mértékben azért, mert „albérletben” vagyunk. Azt kívánom magunknak, hogy munkánk nyomán megdőljön az a hiedelem, hogy élő, aktív tevékenységet folytató, fejlődő intézmény csak „saját portán” létezhet. Persze ott még jobban...

Végh Ferenc

Látjuk

és döbbenten olvassuk a szerkesztőség címére érkező meghívók némelyikét. A könyvtárak egy része, úgy látszik, makacsul nem vesz tudomást arról, hogy a meghívó — de minden egyéb postai küldemény is a címzésétől a tartalmáig — a feladó névjegye: rokonszenvet keltő bemutatkozásnak éppúgy eszköze lehet, mint riasztó, ellenszenvet fakasztó bárdolatlanságoknak, amelyek végül is visszaütnek: lejárattják a kibocsátó könyvtárt. Most nem csupán a bélyeg nélküli, portós küldeményekre, meg az ápolatlan-fésületlen, a 10—15 éves változások felett nagyvonalúan elsikló címjegyzékek konok használatára gondolunk (erről korábban már írtunk), hanem a díszes meghívókkal a magyar nyelv ellen elkövetett főbányában bűnökre, merényletekre is, amelyek száma az utóbbi, ünnepelés hónapokban hirtelen megnőtt. Csak két példa: X. szakszervezeti központi könyvtár „meghívja Önt... Ének a porban című, Keres Emil Kossuth díjas, érdemes művész Ady-estjére”. Nyilvánvaló, hogy nem Keres Emil viseli az Ének a porban zengetes címet, hanem az Ady-est — ez elé kívánczik tehát a műsor címe. Más: Meghívjuk „... a NOSZF évfordulója tiszteletére sorra kerülő 60 év szovjet irodalma című előadásra”. Bizonyos, hogy nem a 60 év irodalma került sorra a meghívót küldő városi-járásai könyvtárban (ahova a könyvtár országosan ismert, szorongató helyhiánya miatt be sem fért volna), hanem a róla szóló előadás. Itt elegendő lett volna egy parányi vessző az előadás címe elé, a közbevetés jelölése félreérthetlenné tette volna a szöveget. Mivel minden meghívó kibocsátása, minden plakát megjelentetése közszereplés, a könyvtár meghívóinak, hirdetésményeinek minősége is „presztízsképző” tényező. Formája, szabatos vagy zavaros fogalmazása szerepet játszik az egész intézmény társadalmi megítélésében, tehát nem lehet eléggé hangsúlyozni a kötelező gondosságot a közrebocsátás valamennyi mozzanatában.

Ha ugyanis a könyvtár büszke kulturális intézményi mivoltára, rangjára, valamennyi dolgában, annak apró részleteiben is rangbéli intézményként kell viselkednie.

Mit értek el, merre haladjanak?

Ritkán adódik lehetőség, hogy a könyvtárügy fejlesztését érintő néhány alapkérdésről egyszerre mondhasson véleményt a sajtó nyilvánossága előtt a szakszervezeti könyvtárhálózat 19 felelős vezetője. Erre adott alkalmat a Könyvtáros szerkesztősége, s így az elmúlt hónapok számaiból áttekintést kaphatunk a szakszervezeti könyvtárhálózat elért eredményeiről és továbbfejlődésének irányáról.

Ennek az írásnak nem az a célja, hogy megismételje az elmondottakat, hanem az, hogy a könyvtárigazgatók válaszai alapján megkísérelje összegezni a véleményeket, és a szakszervezeti könyvtárügy egészére vonatkoztatva vonjon le következtetéseket.

A válaszok bizonyossága szerint a központi könyvtárak igazgatói jól ismerik a hálózat helyzetét, eredményeit és gondjait, hozzáértéssel és ügyszeretettel törekednek a hiányosságok megszüntetésére. Nem azért kell ezt leszögezni, mintha mindez megkérdőjelezést keltett volna, hiszen eddig is tudtuk, hogy a hálózatok vezetése jó kezekben van, hanem azért, mert a szakszervezeti könyvtárügy fejlesztésének, a határozatok végrehajtásának az igazgatók a fő letéteményesei.

Az elmúlt öt év fejlődési tendenciái

A szakszervezeti könyvtárügy szempontjából alapvető jelentőségű annak a kérdésnek az elemzése, hogy az 1971. évi SZOT elnökségi állásfoglalás óta, annak hatásként milyen változások következtek be. A válaszok is igazolják, s az országos helyzetkép megerősíti, hogy a fejlődés egyértelmű és számottevő eredményeket hozott. Ez a megállapítás akkor is helytálló, ha figyelembe vesszük, hogy az egyes szakmai és megyei hálózatok között még nagy minőségi különbségek vannak, és jó néhány területen nem sikerült előbbre lépni.

Az általános helyzet legfőbb jellemzője, hogy a könyvtárak, az olvasómozgalom és a közművelődés bázisai, megőrizték és megerősítették első helyüket a szakszervezeti kulturális nevelőmunka intézményrendszerében. A legnagyobb dolgozó tömegekre képesek hatni, és kiemelt szerepüket a mozgalmi vezetés minden szinten elismeri. Így még rendszeresebb kapcsolatok alakultak ki a szakszervezeti szervek és a könyvtárak között. A központi könyvtárak az egész országban fennállásuk óta először készítettek középtávú fejlesztési tervet, s ezek a szakszervezeti vezető testületek jóváhagyása után határozattá emelkedtek. Az esetek többségében megtörtént a tervek összehangolása a tanácsi hálózattal, jobban koncentrálták az anyagi erőket.

A hálózati rendszer erősítését, a szervezeti rend fejlesztését szolgálta a könyvtárak típus szerinti besorolása, a szükséges átminősítések végrehajtása. A hálózat hatékonyságának fokozása érdekében sok életképtelen szakszervezeti könyvtár megszűnt, néhány pedig tanácsi kezelésbe ment át. 1971-ben 3585 szakszervezeti könyvtár működött, számuk öt év alatt 3205-re csökkent. Ezzel — és főleg a 7,4 milliós kötet-szám 8,7 millióra történő gyarapításával — elértük, hogy míg 1971-ben az egy könyvtárra jutó átlagos kötettség 2063 volt, ez az átlag öt év alatt 2728-ra emelkedett úgy, hogy közben az állomány összetétele is javult.

A könyvtárak működési feltételeinek további javulását mutatja az ez idő alatt felépült két új központi könyvtár, a csaknem 200 új, vagy lényegesen korszerűsített önálló és letéti könyvtár és az SZMT-könyvtárak többségének gépkocsival történő ellátása. Erősödik az a törekvés, hogy a könyvtárak önálló helyiséget kapjanak. Az ilyen könyvtárak aránya öt év alatt 26,4-ről 31,5 százalékra emelkedett.

A működési feltételek általános javulása az olvasók számának emelkedését is magával hozta. A könyvtárlátogatók száma 325 ezerrel (8 százalék), az egy év alatt kölcsönzött kötetek száma pedig 1 millió 143 ezerrel (10 százalék) növekedett.

Külön kell szólni az állománygyarapítási összegek alakulásáról. Ismét csak az 1971—76-os időszakot véve alapul, a könyvbeszerzési keret országosan évi 13 millió-ról 20,2 millióra, tehát igen jelentős mértékben, mintegy 59 százalékkal emelkedett. Egyes hálózatokban az arány még ennél is tetszetősebben alakult. Komárom megyében például 80, Szolnok megyében 120 százalékos az emelkedés.

Mégsem lehet fenntartás nélkül kielégítőnek minősíteni a jelenlegi könyvbeszerzési kereteket, s nemcsak a könyvtárak emelkedése miatt. Egyrészt, mert az 1971. évi állománygyarapítási keret annyira elégtelen volt, másrészt, mivel minden kétséget kizáróan igaz az is, hogy a központi támogatások célszerűbb elosztásában, illetve az üzemi hozzájárulások fokozhatóságában még nagyon sok ki nem használt tartalék

rejlük. Főleg az utóbbi érdemel nagyobb figyelmet további feladataink meghatározásakor, nemcsak a dolgozónkénti 8 forintos befizetések teljesítése tekintetében, hanem a könyvtárhálózat fejlesztésének legfontosabb anyagi forrását illetően is. Valóban időszerűnek látszik a letéti ellátás fejében előírt üzemi hozzájárulás mértékének felülvizsgálása és a lehetőség szerinti módosítása.

Több irányú és régóta megoldatlan gondot okoz a könyvtárak személyi feltételeinek megteremtése. Ide tartozik a könyvtárosok megfelelő létszáma, rátermettsége, képzése és képzettsége, illetve munkájuk erkölcsi és anyagi elismerése. A hiányosságok felszámolására folyamatosan születnek intézkedések, némelyek meglétével azonban még hosszú ideig számolni kell. Növekedett például a függetlenített könyvtárosok száma, egyre többen szereznek szakképzettséget, napvilágot látott a bérek rendezésére és a tiszteletdíjak fizetésére vonatkozó rendelet.

A főfoglalkozású könyvtárosok tekintetében — néhány kisebb gondtól eltekintve — általában jó a helyzet. Számuk gyorsan emelkedik. Meggyőző bizonyítéka ennek, hogy a főhivatású könyvtári dolgozók száma az 1971. évi 429-ről 1976-ban 662-re emelkedett. Fizetésük tükrözi a társadalmi megbecsülést, továbbképzésük jobb szervezéssel megoldható, s az utánpótlás is egyre biztosabb alapokon nyugszik.

A fő gondot a sokkal nagyobb létszámú társadalmi munkás könyvtárosok helyzete okozza. Kiválasztásukban nem érvényesülnek kellőképpen a közművelődési szempontok, nagyrészüknél hiányzik az alapfokú képzettség, s ráadásul nehezen lehet megállítani körükben a nagy cserélődést. Rövid időn belül gyors javulást kell elérni a tiszteletdíjas könyvtárosok kiválasztásában és munkájuk segítésében. Ebben a döntés felelőssége a könyvtárat működtető szakszervezeti bizottságé, de segítők, ellenőrző feladatot kell vállalnia minden szakszervezeti szervnek, közművelődési munkásnak. Különösen fontos szerep hárul e kérdés megoldásában a központi könyvtárakra. A személyi cserélődést is sok esetben meg lehet akadályozni, ha az az elégtelen munkafeltételekből fakad.

Vannak olyan sajátosságai is a társadalmi munkának, amelyeket mindenkinek tudomásul kell vennie. Mások a társadalmi munkásokkal szemben támasztható követelmények, nekik több közvetlen segítségre van szükségük a munkájukon kívül eső akadályok elhárításában, nagyobbban kell lennie az erkölcsi elismerésnek stb. Ezek a sajátosságok a hálózati munkában is más módszerek kialakítását igénylik. Arról sohasem szabad megfeledkezni, hogy a dolgozók zöme a közép- és kisüzemek letéti könyvtárait veszi igénybe, ott válhat rendszeres olvasóvá. Olvasómozgalmi feladataink döntő színterei ezek az üzemek, amelyekben nagyon sok múlik a társadalmi munkás könyvtárosokon.

Gondok és nehézségek

Az eredmények mellett szólni kell munkánk néhány hiányosságáról is, amelyek egyben a következő időszak tennivalóira is utalnak.

A feladatok tisztánlátása nem mindig párosul a hatékony fejlesztést szolgáló intézkedésekkel, ahogy ez a között válaszokból is kiolvasható. Az okok nagy része az anyagi lehetőségek korlátozott voltában rejlik, s ez az igazgatók számára elháríthatatlan, más részük viszont rugalmas szervező munkával kiküszöbölhető. De hogy hol van az objektív okok határa, mi az, amit „be kell látnunk”, és milyen jelenségekbe nem szabad belenyugodnunk, annak megítélése már sok tévedésnek lehet forrása. Ha például az igazgató alacsonynak tartja a központi támogatást, azon aligha tud változtatni. Ugyanez a gond viszont mérsékelhető a támogatást elosztó szmt, szakszervezeti központ közreműködésével, ha újra felülvizsgálják a rendelkezésre álló anyagi források felhasználását. Más a helyzet akkor, ha az üzemektől nem folyik be a központi könyvtárba az előírt hozzájárulás, mert ebben az esetben elsősorban a központi könyvtárnak kell kezdeményeznie a helyzet rendezését. Ugyanígy nem várhatunk a külső segítség megérkezéséig olyan problémák megoldásában, mint például az érvényben levő normatívák szerinti működés szorgalmazása, vagy a könyvtárosok továbbképzésének megszervezése.

A könyvtárigazgatók megnyilatkozásait olvasva érdemes tisztázni bizonyos, a hálózatfejlesztéssel kapcsolatos nézeteket is. Többen szóvá teszik, hogy a SZOT elnökség alapelvei és követelményei miért csak állásfoglalásként kerültek kibocsátásra és miért nem kötelező érvényű határozatként. Fogalmazása — többek véleménye szerint — óvatos, nem szab határidőket, nem intézkedik.

Elsősorban a központi könyvtárak igazgatóinak kell megérteniük, hogy a hálózatok és az üzemek sokfélesége, eltérő színvonala és működési körülményei miatt nem lenne célszerű az Alapelvek határozattá emelése. A mozgalmi munkában jártas könyvtárosok jól tudják, hogy számtalan irányelv vált már gyakorlattá, ha megvol-

tak hozzá a feltételek. A megvalósításnak tehát nem feltétele a határozat. Ezért a rosszszívű „óhajgyűjtemény” felfogás helyett helyesebb úgy értelmezni az Alapelveket, amilyen céllal készült: mutasson irányt a fenntartó szakszervezeti szervezetek fejlesztési elképzeléseik kidolgozásához és megvalósításához. Határozatot pedig annak a szakszervezeti vezető testületnek kell hoznia, amelyik pontosan figyelembe veheti hálózatának vagy könyvtárának működési körülményeit, fejlesztésének tényleges lehetőségeit is.

Ugyancsak változtatásra van szükség abban a szemléletben is, ahogyan egyes szakszervezeti alapszervezetek a könyvtárat megítélik. Azokra az szb-kre gondolunk, amelyek makacsul ragaszkodnak önálló könyvtárukhoz, noha körülményeik és adottságaik folytán a dolgozók olvasói igényeit sokkal hatékonyabban lenne képes kiszolgálni és fejleszteni a letéti ellátás. Szintén önvizsgálatra és változtatásra szorulnak azok az álláspontok, melyek szerint a 8 forintos hozzájárulás csökkentésével vagy a befizetés elmulasztásával lehet megtakarítást elérni az szb költségvetésében.

A második visszatérő vélemény volt az Alapelvek normatíváinak elavulása, illetve módosításának igénye. Ez a nézet részben jogos, hiszen a normák nem örökérvényű dogmák, azokat a fejlődés előbb-utóbb túlhaladja. Figyelembe kell azonban venni, hogy az 1971-es követelmények jó része sok könyvtárban még ma sem vált valósággá, ezek ösztönző hatása tehát továbbra is érvényesül. Egyes esetekben viszont — éppen a fejlesztésre ösztönzés érdekében — valóban korszerűsíteni szükséges a követelményeket. Ehhez azonban a jelenlegi helyzet alapos ismerete szükséges, amelynek feltárása a SZOT folyamatban levő feladata.

Ami a válaszokból hiányzik

Végül nem lehet említés nélkül hagyni azt a tényt, hogy a könyvtárigazgatók válaszaiban sajnálatos módon alig olvashattunk a könyvtárak legfontosabb feladatairól, az olvasóvá nevelésről, a tartalmi munka helyzetéről és az e téren támasztott igények érvényesüléséről. Mintha a gondok felsorolásának lehetősége elfeledtetten volna velük a könyvtári munka eredeti célját, csak a feltételekről beszéltek. Pedig a szerkesztőség negyedik kérdése — milyen feladatok várnak a szakszervezeti könyvtárakra? — inspirálhatott volna.

Bármennyire is vázlatos a helyzetkép egy-egy hálózatról, nem maradhat ki belőle (sőt az első helyre kívánkozik) a szorosabb kapcsolódás a munkahelyi közművelődés feladataihoz. Szakszervezeti könyvtárakról van szó, és a közművelődési párthatározat szerint a szakszervezeteknek elsősorban a munkahelyeken, az üzemi dolgozók körében kell kifejteniük közművelődési tevékenységüket. Ez a feladat magasabb követelményt állít a könyvtárak elé, szorosabban kell együttműködniük a közművelődés több ágával. Eleget kell tenniük az iskolai, a politikai és a szakmai oktatásban résztvevők olvasási, tanulási igényeinek, számtalan ponton szükséges kapcsolódnunk a művészeti nevelés, az ismeretterjesztés, a klubok és szakkörök tevékenységéhez. Tovább kell fokozniuk a könyvtárak tevőleges bekapcsolódását a szocialista brigádok művelődésébe, a munkásszállások könyvtárlátásába, az agitációs-propaganda feladatok végzésébe. Jó lett volna többet szólni e követelmények érvényesüléséről, gondjairól is a válaszokban. Hiszen a megnövekedett feladatoknak számokkal aligha mérhető oldaluk is van: a könyvtári munka minőségének javítása. Számokkal nehezen mérhető, mégis érdemes lenne legalább a továbbiakban elemezni a könyvtári munka ilyen értelmű hatékonyságát: mennyire képes tevékenységével szolgálni a szakszervezet nevelési célkitűzéseit. A feltételek javítását jogosan kérjük a fenntartó szervektől, ez a fenntartói gondoskodás azonban megköveteli a cél érdekében végzett tevékenységet is. A tapasztalatok nemcsak azt mutatják, hogy ott jó a könyvtár munkája, ahol kedvezőek a működési feltételek, hanem azt is, hogy a szakszervezeti mozgalom elsősorban a nevelő munkát hatékonyan segíteni képes könyvtár számára teremti meg a szükséges feltételeket.

A körkérdésre adott válaszok az országos tapasztalatokkal kiegészítve végül is biztató képet mutatnak, mert az eredmények mellett helyesen mutatnak rá e hosszán tartó fejlődési folyamat legfőbb tendenciáira. Ebbe a képbe a jelenlegi hiányosságok is beleillenek, amelyeket néhány könyvtárigazgató jogos türelmetlenséggel tesz szóvá. A könyvtárügy helyzetét és fejlődését azonban sohasem lehet csak az elvégzett és el nem végzett tennivalókkal mérni, figyelembe kell venni emellett a társadalmi követelményeket és lehetőségeket is. Legfőbb gondjaink megoldását és ennek érdekében egymás munkájának megismerését a viták és eszmecserek mindig jól szolgálhatják. Ez történt ezúttal is, amelyért köszönet illeti meg a Könyvtáros szerkesztőségét és a kérdésekre választ adó könyvtárigazgatókat.

Maróti László

Újabb mozgókönyvtár

Kaposvárrott a külterületek könyvtári ellátásának megoldására már több mint egy évtizede felmerült a gondolat, hogy mozgókönyvtárat kellene szolgáltatni. Minden illetékes egyetértett abban, hogy a bibliobusz hasznos és gazdaságos, de a milliós beruházás és az autóbusz beszerzésének nehézsége akadályozta a megvalósítást, pedig a város népességének és kiterjedésének gyors növekedésével egyre szembetűnőbbé vált az említett külterületek könyvtári ellátásának lemaradása. Sem a három új, modern, de eleve kisméretű fiókkönyvtár, sem a többi korszerűtlen, zsúfolt könyvtárhelyiség nem volt képes több olvasót befogadni. Ez utóbbiak többségében egyáltalán nem volt lehetőség helybenolvasásra.

1977-ben végre találkozott az igény és a lehetőség, az alkotó törekvés és a megvalósítás parancsoló szükségessége: a tanácsi szándék és a kivitelezésre alkalmas és képes munkásközösség felajánlása arról, hogy társadalmi munkában elkészítse a mozgókönyvtárt. Ennek köszönhető, hogy december 2-án, Kaposvár felszabadulásának 33. évfordulóján indulásra készen állt a 13. sz. Volán Vállalat ünnepélyesen feldiszipített, nagy szereplőcsarnokában a mozgókönyvtárnak berendezett, Ikarus 66-os típusú, piros-sárgára festett autóbusz 2500 kötet könyvével, gépkocsivezetőjével és könyvtárosával.

Az autóbust megtekintették a város és a megye vezetői és üdvözölték a munkásokat, akiknek kezemunkáját dicsérte az indulásra kész mozgókönyvtár. Ott volt az ünneplők sorában az Április 4. autóbuszkarbantartó szocialista brigád, amely társadalmi munkában végezte el a fel-

ajánlás oroszlánrészét. Tekintetük megegyezően végigjárt a 3000 órányi munkájuk hasznos eredményét. A jelenlevők elismerő tapsa zúgott fel a csarnokban, amikor a munkások képviselője bejelentette, hogy vállalják a mozgókönyvtár mindenkorai díjmentes karbantartását és javítását is.

Kaposvár lakossága és üzemei 1977-ben kb. 20 millió forint értékű társadalmi munka elvégzését ajánlották fel a város fejlesztésére, ebből több mint egy millió forintnyit a 13. sz. Volán Vállalat. Egyes üzemek óvoda-, vagy iskolaépítést és karbantartást, mások városzépítést vállaltak. A 13. sz. Volán Vállalat igazgatója és társadalmi szervei felajánlották, hogy egy kiselejtezendő autóbust teljesen felújítanak és átalakítanak mozgókönyvtárrá. A városi tanács örömmel fogadta a hasznos felajánlást és azonnal megrendelte Kumor Gyulától, az Ikarus gyár formatervező mérnökétől a mozgókönyvtár terveit. A soron kívül elkészített terv birtokában kezdetét vette a munka. A kiselejtezett autóbust és motorját a szerelők darabokra szedték szét, majd a felújítható alkatrészeket használhatóvá munkálták, az elhasznált darabokat pedig újakkal pótolták. A tervek szerint építették fel a karosszériát, a könyvtári berendezést, valamint a városi vezetékes hálózatra kapcsolható fűtő- és világító berendezést. A munkálatok — a városi könyvtár nagy öröme — tervszerűen haladtak. „szíves munka” volt, selejt és késés nélkül. A munkások olyan szorgosan dolgoztak felajánlásuk végrehajtásán, mint akik mélyen megértették, hogy hasznos és jó célért dolgoznak.

A Kaposvári Városi Könyvtár köszönete és elis-

merése jeleül a mozgókönyvtár építésében részt vett valamennyi munkásnak az avató ünnepségen a városi könyvtár összes fiókjában és a mozgókönyvtárban is érvényes örökös olvasójegyet adott át.

Néhány évvel ezelőtt a Würzburgban rendezett bibliobusz-kiállításon a Német Szövetségi Köztársaság valamennyi számottevő autóbuszgyártó cége felvonultatta a technika minden kényelmével felszerelt bibliobusz óriásait. Bevallom, egyik sem ragadott meg annyira, mint ez a felújított „semmi különös” 66-os Ikarus, főként mikor megütötte fülemet, miről beszélget a városi tanács elnökhelyettese és művelődésügyi osztályvezetője az autóbusz oldalánál. Azon vitatkoztak, hogy Kaposvárnak hány mozgókönyvtárra lenne szüksége a külterületek és a csatolt községek rendszeres könyvtári ellátására.

Az első somogyi mozgókönyvtár 1977. december 2-án 16 órakor kigördült a nagycsarnokból és elindult hét állomásának egyikéhez, az új Kinizsi lakótelepi megállóhoz. Ott bekapcsolták elektromos kábeljét a városi vezetékbe, felvillanták a nappali világosságot árasztó fényttestek, melegedni kezdtek a fűtőcsövek és beléptek az első olvasók. Az első alkalommal 20 új olvasó 61 kötetet kölcsönzött. (A mozgókönyvtár első heti körútjának eredménye: 148 új olvasó, 341 kötetes forgalom.)

Ugyanebben az órában Kaposvár tanácsa, a város felszabadulásának 33. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülésén a 13. sz. Volán Vállalat Április 4. szocialista brigádját kitüntetésben részesítette a félmillió forint értékű társadalmi munkáért.

Kellner Béla

Csak cím, nem rang

1977. április 4-én tízezernél több siklósi ember városlakóvá „lépett elő”: Siklós nagyközség ugyanis városi rangra emelkedett. A várossal való ismerkedés az idegent is hamar meggyőzi arról, hogy méltán. Nagy a múltja (hétsszáz éves a „város—község”-ről való első adat), és erőtől duzzadó a jelene: nemzetközi szobrásztelepe, kesztyűgyára van, számottevő az idegenforgalma (Siklós vára!), s vonzáskörzetéhez tartozik Beremend Cementműve, Harkány gyógyvize is. Mindezekből már biztató jövőjére is következtethetünk.

A várossá válásnak azonban nemcsak az anyagi, hanem a kulturális fejlettség, fejlődés is alapkövetelménye. Milyen lehetőségeket talál vajon szabad idejében a kulturált szórakozásra vágyó, a tanulni kívánó vagy az önmagát képező siklósi lakos? A szokásos felsorolásban — mozi, rendezvények, vöröskereszt stb. — természetesen a könyvtár is helyet kap. Am városi módon működik-e a siklósi könyvtár? Alkalmas-e feladatának maradéktalan ellátására?

Amikor e sorok írója a könyvtár helyzetéről kezdett érdeklődni, még nem tudta: olyan helyre jut majd, ahol bizony nemcsak városi, de még becsületes nagyközségi állapottal sem találkozhat. Hiába cserélték ki ugyanis a feliratokat a nagy épület falán április 4-én, a „Városi-Járási Könyvtár” csak cím lett, igazi rangot nem jelent; a név mögött nincs olyan intézmény, amely méltó volna a városi jelzőre. A tények, amelyeket a tüzetesebb körülnézés után jegyeztünk fel, alátámasztják állításunkat.

A Siklósi Városi-Járási Könyvtárnak „B”-típusúnak kellene lennie, s meglehetősen nagyszámú, vegyes összetételű lakosságot kellene ellátnia. Körzetéhez 84 település tartozik, ezeknek lakossága (Siklóssal együtt) 57 ezer körül van. Nagy részük mezőgazdasági dolgozó, Siklóson azonban csaknem 100 pedagógus, 1500 diák él, kesztyűgyarában, üzemekben pedig mintegy 1500 munkás dolgozik, és a képzőművészeti telep vendégei is magas színvonalú könyvtári ellátást várnak. A gyors felsorolásból is látszik: a feladat sokoldalú és összetett, a szórakoztató olvasmányokkal való ellátástól kezdve a magas színvonalú műszaki, társadalomtudományi igények kielégítéséig.

Alapterület és anyagi ellátottság

A könyvtár alapterülete: a kölcsönzőtér és az olvasóövezet 69, a munkahely (2 szoba) 42, a raktár 4, a gyermekkönyvtár (távol a központtól) 36, összesen tehát 151 négyzetméter. Nem érdemes különösebb kommentárt fűzni a megdöbbentően kicsi számokhoz. Csupán egy összehasonlító adat: a „Szakmai irányelvek a tanácsai közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez” c. dokumentum (továbbiakban az „Irányelvek”) a Siklóshoz hasonló nagyságú település esetében 800—900 m²-es alapterületű könyvtár építését tartja jónak. Beszélgetésekből és dokumentumokból megtudtuk, hogy a könyvtár — amely jelenlegi helyén 1948-ban nyílt meg — ahelyett, hogy bővült volna, 1957-ben 50 négyzetmétert adott — természetesen nem önszántából — az úgynevezett hírlappresszónak, 1964-ben pedig — szintén nem saját elhatározásából — 32-t az Ifjúsági Háznak. Am ne legyünk igazságtalanok, „fejlesztés” is történt: később az utóbbiból 24 négyzetmétert visszacapott. A siklósi — akkor még — Nagyközségi Tanács 1973. november 27-i ülésén foglalkozott a könyvtár helyzetével. Hosszú idő óta először, mindezeidig utoljára is. Akkor a 102/1973. sz. vb-határozat az ifjúsági házból és a járási művelődési házból kívánt területet adni a könyvtárnak, s a későbbiekben a járási földhivatalnak a művelődési ház és a könyvtár közös udvarán levő épületét akarta könyvtári célokra átengedni. Ezek ésszerű javaslatok voltak — a földhivatal épületét ugyanis bővíteni lehetett volna —, csak hogy a javaslatot nem követte tett. A művelődési ház és az ifjúsági ház szintén szűkben van a helynek, a járási földhivatal épülete pedig 1977-ben a városi tanács otthona lett. A megoldásra egyetlen lehetőség mutatkozik: toldozás-foldozás helyett új művelődési központot kellene kialakítani könyvtárral, ifjúsági házzal, klubokkal stb. Ez azonban — a helyzet ismeretében — ma még nem teljesíthető igény. Az új városnak ezernyi új gondja van. A végső megoldásig segíthetne az is, hogy az öregek klubját (50 m²) átadnák a

könyvtárnak. Ez a klub közvetlenül a két munkaszoba mellett van, velük akár egybe is nyitható, s egyelőre nem szolgál nemesebb célt, mindössze három-négy kártyázgató idős ember látogatja. Félő azonban, hogy ha a könyvtár meg is kapná a klubot, nem lenne pénz berendezésre. Még félőbb, hogy az adományozók ezt a megoldást véglegesnek tekintnék, s ismét hosszú évekig nem történnék semmi. Pedig bármilyen módon, de sürgős segítségre van szükség, hiszen várható, hogy az 1978. évi szerényeknek már nem lesz helyük.

Alapterületi és anyagi ellátottságról ígértünk beszámolót: talán helyesebb lett volna mindkét esetben „ellátatlanságot” írni, hiszen az elhelyezéshez hasonlóak az anyagi ügyek is.

A könyvbeszerzési keret évente 170 ezer forint, ebből kb. 55—60 ezer Ft-ot költenek a helyben maradó, 110—115 ezer Ft-ot a letétbe adott könyvek vásárlására. Papíron is szomorúan kevés, a valóságban azonban még ennél is kisebb az összeg: 1976-ban az év végén már 60 ezer Ft-tal túllépték a keretet, s ezt a tanács az 1977-es költségvetési keret terhére fizette meg a Könyvtárellátónak. Így 1977-ben tulajdonképpen csak 110 ezer forintért lehetett könyvet vásárolniuk. Lehetett, mert az összeg már elfogyott. Ottjártunkkor az új (22. számú) jegyzékről még nem rendelhetett a könyvtár, mert nem tudta: kap-e póthitelt. S ha kap, megint végig kell-e járnia a póthitel-kérés kálváriáját. A helyzetet csak lényeges emelés segítené: sokkal több pénz kellene!

Nemcsak a könyvbeszerzési összeg kicsi, de a berendezést is nehéz beszerezni, még a szükséges műszaki felszerelést is. A könyvtár vezetője 1976-ban vette meg könyvtárának az első komoly írógépet, titokban (!), és titokban alakította át, hogy könyvtári célra alkalmas legyen, s csak aztán — amikor már úgy sem volt visszaút — mutatta be a számlákat a fenntartónak. Az anyagiakról talán elég is ennyi.

Személyi ellátottság, munkaszervezet

Siklós körzetében 81 könyvtár (51 letéti, 30 önálló) működik 9 főfoglalkozású könyvtárossal. (Siklóson, a központban 6, Beremenden, Sellyén és Vajszlón 1—1.) Szakképzettségük szerint: a siklósi 6 közül öt és a beremendi könyvtáros középfokú, a hálózat többi könyvtárosainak egy része pedig alapküvé végzettségű, nagy hányaduk azonban még azzal sem rendelkezik.

A munkaszervezet jelenlegi formájában nem jó. Az igazgató minden munkában részt vesz, a két módszertanos munkatárs segít a feldolgozóknak, az néha „beugrik” kölcsönözni, s a két olvasószolgálatos rakja helyükre a katalóguscédulákat is. Mindez azért történik így, mert kevesen vannak, emiatt mindenki mindent csinál, aszerint, hol szorít a cipő. A letéti és az önálló könyvtárakban tiszteletdíjasok dolgoznak, sűrűn cserélődnek, így a munka is nehezebb, a helyzet még rosszabb mint a központban.

A szakképzettség hiánya természetesen tetézi a bajt, azonban a községi tanácsok sem nagyon támogatják a könyvtárakat. Jellemző példa erre, hogy a könyvbeszerzési kerethez a letéti könyvtárak helyileg illetékes tanácsai közül csak 4—6 járul hozzá, összesen évi 16—17 ezer forinttal. Így azután a tiszteletdíjas könyvtáros természetesen nem várhat nagyobb támogatást, elismerést: könyvre sincs pénz, az ő kellő díjazására még kevésbé. Javulna a helyzet, ha a központba felvinnének még 2—3 új, szakképzett könyvtárost, s a letéti könyvtárosok munkáját is jobban megbecsülnék, támogatnák a fenntartó tanácsok. Az első esetben a központ munkaszervezete lenne jobb, az utóbbi esetben pedig a fiókkönyvtárosok — az anyagi megbecsülésre való tekintettel is — huzamosabb ideig maradnának helyükön, s jobb munkát végeznének.

Az állomány

Jelenleg kb. 20 ezer kötet van a központban, 53 ezer a letétekben és további 11 ezer az önálló könyvtárakban; vagyis a siklósi körzet közművelődési könyvtáraiban összesen kb. 84 ezer kötet található az olvasók. A járás lakossága csaknem 60 ezer fő, az egy lakosra jutó könyvek száma mélyen az országos átlag alatt van. A forgalmi adatok sem kimagaslóak: tavaly 11 579 olvasó 96 686 alkalommal 260 450 kötetet kölcsönzött; ezek a számok is az országos átlag alatt maradnak. Az ifjúsági könyvtárban az egy olvasóra jutó kötettség hosszú évek óta 7—8 körül mozog, noha az „Írányelvek” 10—12 kötetet tart kívánatosnak. A központi könyvtárban sem sokkal jobb a helyzet: itt egy olvasóra kb. 15 kötet jut. Ezen is volna mit javítani!

Az állomány — összetételét tekintve — megfelelőnek látszik, azonban igen nagy

a hiány a kézikönyvekben, szegényes a segédkönyvtár, és még ennél is gyöngébb a helyismereti gyűjtemény. Kötészet nincs, emiatt az állomány védelme sincs megoldva. A megyei könyvtár kötészete segít ugyan, a megrongálódott könyvek nagy részét azonban ennek ellenére is többnyire ki kell selejtezni.

Az „Irányelvek” hasonló típusú könyvtár esetében évente 2500—3000 mű megvételét tartja megfelelőnek. Siklóson kb. 800 művet vásárolhatnak. Ismét meg kell jegyezni: ha többet vehetne is a könyvtár, nem tudná hova rakni az új szerzeményeket! A képzőművészeti albumok és a folyóiratok bekötött évfolyamai már csak egymásra fektetve férnek el, emiatt nehezen hozzáférhetők és rongálódnak. A központ állományát ezenkívül még folyóiratok is színesítik. Az „Irányelvek” javasolta 100—150 magyar és 50—80 külföldi folyóirat helyett itt mintegy ötvenféle található, amely inkább csak „színfolt”. A könyvtár egyetlen „komoly” külföldi folyóirata például a Burda.

Hanglezgyűjtemény — lejátszókészülék és hallgatásra alkalmas hely hiányában — nincs. A könyvtár állománya tehát gyakorlatilag könyvekből és folyóiratokból áll, semmilyen más dokumentumtípust nem gyűjt, nem kölcsönöz és nem raktároz. Az eddigiek összegezésésképpen beszéljen hát egy kis táblázat az idén várossá lett négy település ellátottságáról:

Város	Lakos	Főoglalkozású dolgozó	Az egy lakosra jutó kötettség	egy olvasóra
Bonyhád	12 341	7	2,9	26,4
Dunakeszi	18 874	3	2,6	16,4
Marcali	10 729	9	4,1	15,9
Siklós	11 299	6	1,7	14

Dunakeszi nem középfokú központ — és nagy üzemi könyvtár is található a településen —, ez magyarázza a könyvtárosok csekély számát. Ezt kivéve azonban az összehasonlításban minden adat Siklós esetében a legkisebb. (A forgalom itt nem idézett adatai hasonló képet mutatnak.)

Jó lenne, ha a tanács vezetőit legalább ezek a szemléletes adatok meggyőznék a fejlesztés elodázhatatlan tennivalóiról!

A katalógusok — hálózati-módszertani munka

A Siklósi Városi-Járási Könyvtárban betűrendes szerzői, címszó-, valamint szak-katalógus áll az olvasók rendelkezésére. A szerzői és a címszókatalógus szétválasztása sok visszásságot szült, egybeolvasztásuk — a megyei könyvtár segítségével — folyik. A szakkatalógus csoportképzéses, nem pontos, nem teljes. Hiba, hogy a könyvtár nem használ sommás raktári lapokat, melyek megmutatnák, hogy egy bizonyos könyvből hány példány van a hálózatban, és azok melyik letéti könyvtárban található. Jól szerkesztett katalógusok hiányában a könyvtár nem végez komoly tájékoztató munkát. Az sem lehet meglepő, hogy tájékoztatást igénylő alig akad: az olvasók, a kérdezők igénytelenségét a könyvtár helyzetéből adódó rossz munka is kialakíthatta.

Az 51 letéti könyvtár felügyeletét 2 hálózati-módszertani könyvtáros végzi, az önállóké és a 3 nagyobb könyvtárét (Beremend, Sellye, Vajszló) az igazgató. A városi-járási könyvtár hetente két alkalommal megkapja a művelődési ház mikrobuszát, azzal látogathatja a községi könyvtárakat. Munkatársai a letéti könyvtárakba évente 4—5, az önállókbá 5—6 alkalommal jutnak el. Ilyenkor tárgyaljon ki új könyveket, évente 100—120 kötetet juttatnak a letéteknek, az „Irányelvek”-ben ajánlott 250 helyett. A látogatások egyike általában állományellenőrzéssel telik el, a másik pedig a statisztikák elkészítésével. Évi két alkalom marad tehát arra, hogy a központi könyvtáros valóban módszertani tanácsokat adjon, s érdemben tárgyaljon a könyvtárossal. Ez nyilvánvalóan kevés, azt is figyelembe véve, hogy időnként új könyvtárosnak kell megtanítani az összes könyvtári alapismereteket. A letéti könyvtárosok ugyanis csak ritkán jutnak el a központba, szervezett oktatásukra pedig nincs lehetőség. A módszertani munka ilyen körülmények között csak a hálózatba tartozó könyvtárak fennmaradásához szükséges teendők elvégzésére szorítkozhat.

Összegezésül leírhatjuk, hogy feltétlenül dicséretet érdemel a könyvtárosok erőfeszítése és munkája, az, hogy a mostoha körülmények ellenére valahogyan mégis működtetik könyvtárukat. A Siklósi Városi-Járási Könyvtár azonban nem elégíti ki sem a körzet, sem a város igényeit, a „B”-típusú könyvtárral szemben támasztott igényeknek nem tud eleget tenni! Mert: kicsi az alapterülete, rossz az ellátottsága, helybenolvasási, zenehallgatási, raktározási lehetősége nincs, kevés a könyve, kevés a folyóirata, s ezeken kívül semmilyen más dokumentumtípussal nem rendelkezik.

Az elmondottakból következik, hogy lényegesen emelni kellene a könyvek és egyéb dokumentumok beszerzésére fordítható összeget. Szükséges lenne továbbá három új, szakképzett könyvtáros foglalkoztatása is. A könyvtár társadalmi kapcsolatát szintén erősíteni kell.

A helyzet végleges megoldása azonban — az időnkénti toldozgatás helyett — csak új, korszerű, megfelelő személyi és anyagi ellátottságú könyvtár kialakításával képzelhető el. Ezért az új város új vezetőinek nagyon sokat kell tenniük az évek során kialakult, rossz gyakorlat megszüntetése érdekében.

Ezek a kívánások nem öncélúak: a társadalom, a város, a körzet emelték magasabbra a mércét a siklósi könyvtárosok és a könyvtár előtt. Reméljük, hogy az új városi tanács mindent megtesz azért, hogy a mércét ne kelljen újra alacsonyabbra állítani.

Pintér László

műhelykérdések

A hangtárak alapterületi igénye

A Könyvtáros az elmúlt évben sokszor foglalkozott a hangos-képes (audiovizuális) eszközök könyvtári elterjedésével, mindenekelőtt a hangzó dokumentumokkal. Most csak arról szeretnénk szólni: miként helyezkednek el a könyvtárban a hangzó dokumentumok, mekkora a területi igényük, és milyen a viszonyuk az egyéb, nem nyomtatott közvetítőkhöz.

A közművelődési könyvtárak közül elsőként a Békéscsabai Megyei Könyvtárban jelentek meg a helybenhallgatásra szánt hanglemezyűjtemények. Ezzel csaknem egyidőben nyitotta meg az FSZEK zenei könyvtárát, amely a főváros és az ország legnagyobb, igen magas színvonalú kottatára lett, de helyszűke miatt hanglemez nem tartott. Az ország nagyobb közművelődési könyvtáraiban egymásután nyíltak a „zenei”, pontosabban szólva a hanglemezhallgatást lehetővé tevő részlegek. Ezek igen gyorsan népszerűvé váltak; számuk ma már jóval ötven felett van. Nem utolsósorban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tanfolyamainak hatására a hangtárak fejlesztése mellett megkezdődött a kottatárak kialakítása is. A kottatárak szerte a világon a hangtárakkal együtt alkotnak zenei részlegeket, a fejlődés nálunk szintén ebbe az irányba mutat.

A teljes értelemben vett zenei részleg két fő részre oszlik: a kottatárra, ahol a kották és a zenei tárgyú szak- és segédkönyvek gyűjteménye mellett — megfelelően hangszigetelt helyiségben — egy-két hangszer (rendszerint zongora, de lehet harmónium, villanyorgona stb.) is helyet foglalhat a kották lejátszására. Az „A”-típusú vagy a városi „B”-típusú könyvtár zenei részlegét csak a kottatárral együtt tekinthetjük teljesnek.

Vannak országok, amelyekben — a kottaismeret velejárójaként — terjedőben van a partitúra nézésével egybekapcsolt zenehallgatás. Érdemes elolvasni az *Interpress Magazin* 1977. évi 5. számában a „Beethoven a menő fej” című cikket, amely ezt írja: „A pop haldoklik, az igazi újdonság a komoly zene, mondja a 96-os csatorna nevű (olasz) ifjúsági rádió 22 éves igazgatója. A nagy operaházaktól a szerény járási könyvtárig mindenütt akad lelkes ember, aki ...közelebb viszi a fiatalok tömegéhez a komoly zenét... a milánói Scalába nemcsak az elit juthat már be, az utóbbi öt évben 15 000-ről 90 000-re emelkedett az olcsó ifjúsági bérletek száma. Elterjedt a fiatalok körében az a szenvedély, hogy a partitúrából kövessék a zenét, akár hangversenyen, akár lemezeknek vagy saját kazettafelvételeiknek hallgatása közben.

Szédületes sikert aratott a Decca hanglemezygárnak az az újítása, hogy a komolyzenei felvételekhez partitúrákat mellékel.”

A cikk arra is figyelmeztet, hogy a partitúra nézésével egybekapcsolt zenehallgatás igénye a könyvtárak zenei részlegeiben szintén jelentkezik majd, s a jól épített zenei részlegek az eddigi passzívabb zenehallgatás mellett a zenei továbbképzés helyeivé is válnak.

A hangtár elhelyezése

A kottatár elhelyezésére vonatkozóan már vannak bizonyos ismereteink; az újabb gondot a hangzórészleg elhelyezése okozza — az utóbbinak eléggé nagy tégigénye és a telepítési normák hiánya miatt. A hangzórészleggel tulajdonképpen a zene vonul be a könyvtárba, s ezért a zenehallgatás megszervezése, továbbá a hangzó dokumentumok és a kották elhelyezése rendszerint túllépi a szorosabb értelemben vett részleg kereteit. A tartósabb megőrzésre szánt „archivális” hanglemezek és kották például helyet kaphatnak a belső raktárban is. „Hangosítani” egyébként nemcsak a szűkebb értelemben vett zenei részleget kívánatos, hanem az egyéb olvasói térrészeket is, például az előadótermet, a klubövezetet és a gyermekrészleget. Kívánatos az általános olvasói tér, valamint a klubövezet bizonyos asztalaihoz is fejhallgató-csatlakozásokat vezetni. Ebben ügyelni kell a kétoldalú kapcsolatokra.

A hangosító berendezés vezérlő pultja — a személyzeti gazdaságosság érdekében — a kölcsönzőpult folytatásaként is elhelyezhető.

Az új közvetítők térhódítása nem korlátozódik csupán a hangzó dokumentumokra. A modern könyvtári szolgálat bővülése mindenfajta, nem könyvallakú közvetítőre kiterjed. Vitatható, hogy a könyvtár zenei részlege önállóan jelenjen-e meg, vagy az audiovizuális részleg tagjaként. *Skaliczki Judit* a könyvtárosegyesület zenei szekciójának 1977. november 4-i összejövetelén tartott előadásában kifejtette, hogy a nem nyomtatott dokumentumok egy helyre csoportosítása (így például a zenei részlegekbe) ellentmond a szakrészlegesítés elvének; mint minden dokumentumfajta az audiovizuális hordozókat is tartalmuk szerint kell a megfelelő szakrészlegekbe csoportosítani. *A zenei részleg tehát a zenei tartalmú hangzó dokumentumok szolgáltató helye.* Ez az elv igaz, ám gyakorlatilag csak hosszabb távon érvényesíthető. Elhelyezési és anyagi körülményeink még sokáig arra kényszerítenek bennünket, hogy az irodalmi és a nyelvi lemezek, illetve kazetták a zenei részlegben kapjanak helyet. A modern könyvtár arculatához azonban a vizuális dokumentumok is hozzátartoznak. Ezek a könyvtár bármelyik részén kapjanak is helyet, a zenei könyvtárosoknak kell elsősorban ügyelniük arra, hogy — amikor a maguk működési teréért harcolnak és népszerűsítik az új zenei hordozókat — ne váljanak eleve konzervatívvá az egyéb, „nem könyvjellegű” közvetítőkkel szemben.

A hangtár alapterülete

A legújabb nemzetközi tapasztalatok szerint a hangzó dokumentumok helybeni használata és kölcsönzése kiegészíti egymást, igénybevételük mértéke pedig a könyvek kölcsönzési forgalmához közeledik. Erre kell itthon is berendezkednünk, és mindenképp meg kell állapítanunk a hangtárak megközelítő alapterületi normáit. (Ezt elsősorban az „Audiovisuelle Medien in der öffentlichen Bibliothek” — Berlin, 1976. Deutscher Bibliotheksverband — című kiadvány útmutatásai alapján tesszük.)

A zenei részlegnek — a nagyobb közművelődési könyvtárakénak is — mindezt csupán *hozzávetőleges helyszükségletét* adtuk meg, minden további bontás nélkül: Az „A”-típusú könyvtárak számára a részleges felsőfokú központok esetében 150, a kiemelt felsőfokú központok könyvtárainak pedig 200 négyzetméter alapterületet; a „B”-típusú könyvtárak számára (25 000 lakos felett) 80 négyzetmétert.

A továbbiakban részletesen bontjuk az egyes területek helyigényét. A részek összege csak tájékoztatási célt szolgál, és nem mentesíti a programalkotót az egyedi mérlegelés köteleességétől.

Nagyobb könyvtárakban:

1. A pult, vezérlőasztal felszerelése és helyigénye:

12 lemezjátszó, 2 magnó, 2 kazettás magnó, 12 erősítő (valamennyi egyenként 40×40 cm-es); kereken 5 négyzetméter. Ehhez jön még a lemezek tárolására szükséges 3, valamint a 2 főre tervezett 6 négyzetméter közlekedő terület. Az összes helyigény 14 négyzetméter.

2. Raktári elhelyezés 7500 egységre:

(A számítás hanglemezekre történik, a kazettáknak kb. hasonló a helyigényük.)
Egy polcfolyóméterre 150 lemezt számítunk, a raktárban állványsoronként 4 polcsort számítva ez kerekítve 13 állványfolyóméter. Egy állványfolyóméter helyszükséglete (40 cm állványmélység és 90 cm közlekedő terület) 1,30 négyzetméter, az összes helyigény tehát kerekén 17 négyzetméter.

3. A szabadpolcos állomány helyigénye:

Allmedia, karos állványok 4 soros állványokon egy polcfolyóméterre 70 lemezt számítva a 7500 hanglemez tárolásához szükséges (7500:70=107 polcfolyóméter, amely 26,75 állványfolyóméter), kerekítve 27 állványfolyóméter. Az állványok közötti tengelytávolság 3,10 m; 3 m-es állványokat számítva egy állványköz a hozzátartozó állványokkal együtt 9,30 négyzetméter. Ehhez 4,20 négyzetméter közlekedő területet számítva, egy állványköz helyigénye állvánnyal együtt 13,50 négyzetméter. A 27 állványfolyóméter és 4,5 utca helyigénye kerekítve 61 négyzetméter.

4. Hallgatóhelyek (a hangtárban):

8 asztal, mindegyik 4 hallgatóhellyel, egyenként 4, összesen 32 négyzetméter.

5. Hangszigetelt terek:

sztereó fülke 4 személyre 6,5, hangos tér 30 főre (személyenként 2 négyzetméter) 60, felvevő és átjátszó helyiség 7,5, összesen 74 négyzetméter.

A nagyobb („A”) típusú könyvtárak hangzó részlegének helyigénye: 198 négyzetméter.

Ez a területnagyság arra az esetre vonatkozik, ha mind a raktározásra, mind a szabadpolcra megadjuk a 7500 lemez tárolásához szükséges alapterületet.

Kisebb könyvtárakban:

1. A pult, vezérlőasztal felszerelése és helyigénye; 6 lemezejátszó, 1 magnó, 1 kazettás magnó, 6 erősítő (valamennyi 40×40 cm), kerekén 3 négyzetméter, a lerakáshoz szükséges terület 2, a közlekedő terület 1 könyvtáros részére 3, összesen 8 négyzetméter.

2. Raktári elhelyezés 3500 hangtári egységre (elhelyezés fal melletti állványon): Fali állvány 3500 hanglemez számára, polcfolyóméterenként 150 lemezt számítva: állványfolyóméterenként 600 lemez, raktári szükséglet 6 állványfolyóméter (1,30 négyzetméter állványfolyóméterenként), kerekítve: 8 négyzetméter.

3. A szabadpolcos állomány helyigénye 3500 hanglemez, polcfolyóméterenként 70 hanglemezt számítva (3500:70=50 polcfolyóméter, ez kerekítve 12 állványfolyóméter; az állványok közötti tengelytávolság 3,10 m, az állványok 3 m-esek; egy állványköz a hozzátartozó állványokkal együtt 9,30 négyzetméter + 4,20 négyzetméter közlekedővel. Szükséges két utca is, az összes helyigény tehát 27 négyzetméter.

4. Hallgatóhelyek:

4 asztal, mindegyik 4 hallgatóhellyel; egyenként 4, összesen 16 négyzetméter.

5. Hangszigetelt terek:

sztereó hallgatófülke 4 főre 6,5, hangszigetelt tér 15 főre 30, kerekén 37 négyzetméter.

A kisebb („B”) típusú könyvtár hangos részlegének helyigénye 96 négyzetméter. A 3500 hangzó egység részére mind a raktározásra, mind a szabadpolcra adunk területet.

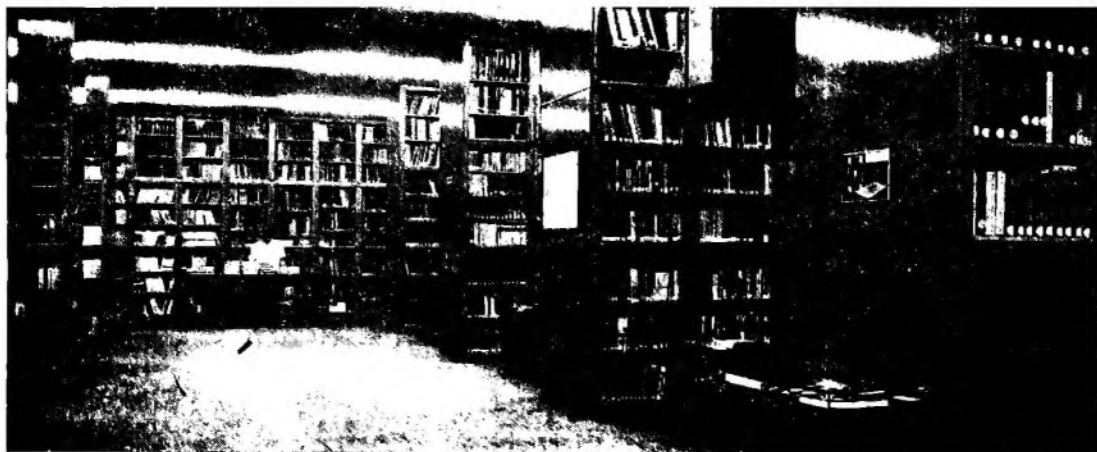
A hangtári normák nem tartalmazzák a kottatár és a katalógusok helyigényét. Teljes zenei részleg létrehozásához a tervezett kottamennyiség és segédkönyvtári állomány alapján számítjuk ki a szükséges területet: 200 egységet számítunk 1 négyzetméterre.

A *katalógus helyigénye*: 36 fiókos katalógusszekrényt veszünk alapul, egy-egy szekrényre pedig a közlekedő területtel együtt 1 négyzetmétert számítunk. A betűrendes, a szak- és az előadó szerinti katalógusra művenként 10 cédulát számítunk. Egy-egy hanglemezen a Győri Megyei Könyvtár tapasztalatai szerint átlagosan 5 különböző mű van, egy hanglemez feldolgozásához 40—50 cédula szükséges. Egy-egy szekrénybe 27 000 cédula fér, a katalógus minden négyzetméterére tehát 5—700 hanglemezt számíthatunk.

A szabadpolcos raktározásról egyelőre annyit, hogy *folynak az előkészületek a szabadpolcra helyezés raktári jelzeteinek kialakítására*. Ebből a célból több országból (NDK, NSZK, Franciaország, Dánia, Anglia) kértünk tájékoztatást az ott megvalósított raktári rendről. A közölt számok egyelőre csak arra valók, hogy segítséget adjanak a könyvtáraknak a szükséges helyigény megállapítására.

Végül szeretném megjegyezni: a hanglemez szabadpolcra helyezése feltételezi, hogy ha valaki kiválaszt egyet a lemezek közül, abba a könyvtáros közbeiktatása nélkül is „belehallgathasson”. Minden zenei részlegben el kell tehát helyezni egy lemezejátszót, amit a használó kezel.

Sallai István

Tihanyi Bence felvétele

Bemutatjuk

a Budapesti Történeti Múzeum könyvtárát

A békés hadjáratban, melynek során a magyar kultúra birtokba veszi a háborúban lerombolt Budavárát, az előőrs szerepe a Budapesti Történeti Múzeumnak jutott: még 1966-ban foglalta el a Palota újjáépült tabáni szárnyát. Csodálatos hadjárat ez, nincs benne legyőzött. (A teljes győzelem napja — legalábbis a könyvtársadalmak úgy érzik — akkor virrad fel, ha majd Nemzeti Könyvtárunk is bevonul újjáépített otthonába, az „F”-épületbe.)

Mit kell tudnunk a Budapesti Történeti Múzeumról?

A kezdetben *Fővárosi Múzeum*, később *Székesfővárosi Történeti Múzeum* néven működő intézmény a főváros történetére vonatkozó tárgyi emlékeket, dokumentumokat őriz és mutatja be kiállításain. Gyűjteményének alapját 1887-ben egy neves műgyűjtő, *Enea Lanfranconi* 337 várostörténeti képből álló ajándéka vetette meg. Napjainkban négy osztálya van: az ős- és ókori történeti a Károlyi palotában, a középkori a Várban, továbbá a napjainkban várostörténeti és művészeti osztályra tagolódott korábbi újkori osztály a Kiscelli Múzeumban. Szerte a városban több részlege működik, közülük a legismertebb és legnevezetesebb az *Aquincumi Múzeum*.

Dolgozószoba — könyvtári méretben

Megörökíteni, feltárni a sajátost, amivel másutt nem találkozunk, csak ezért ér-

demes — ha célunk nem a használat — bekopogni újból és újból más-más könyvtár ajtaján.

A Budapesti Történeti Múzeum könyvtárában, amely az épület második emeletén található, nem kell sok időt eltöltenie a szakmabeli látogatónak, hogy észrevegye: ez a könyvtár *együtt lélegzik* anyaintézményével.

Lássuk mindenekelőtt a száraz, szakmai adatokat.

A múzeum szervezeti tagolódásának megfelelően a könyvtár a következő részlegekből áll: A Károlyi palotában az ős- és ókortörténeti könyveket és egyéb dokumentumokat őrzik, a Kiscelli kastély falai között található az újkori várostörténethez és annak művészetéhez kapcsolódó könyvtári állomány, a közép- és részben újkori (náluk ez utóbbi korszak 1686-tal, Buda török alóli felszabadulásának évével kezdődik, s napjainkig tart) könyvtári gyűjtemény a Várpalotában lelhető fel.

Az állománynak ez a tagolódása egyben a könyvtár szervezeti felépítését is tükrözi azzal a kiegészítéssel, hogy a palotabeli — középkori — részleg egyben a központi könyvtár feladatkörét is ellátja. Itt dolgozik, s irányítja a könyvtár tevékenységét immár húsz éve *Holl Imréné Gyürky Katalin* régész, könyvtárvezető. Munkatársa *Szálka Irma* történelem-könyvtáros pedig nyolc éve tevékenykedik munkakörében.

A mintegy 145 négyzetméter alapterületű teremkönyvtárról azt kell mondanunk, amit általában a műemlék épületekben elhelyezett könyvtárakról a könyvtáros-szemlélő (némiképp feszegetve, mert akadémikuskodónak, mi több, hálátlanak látszik) megállapítani kényszerül: szép, reprezentatív, méltó környezetéhez, de... itt sem kérdezték meg a könyvtárosokat igényeikről az építkezés idején.

A könyvtáros látogató azt látja, hogy a könyvállványok a szakszerűtlen méretezés miatt szükségtelenül bonyolult, nagyság szerinti raktározásra kényszerítik a könyvtárt, s még így is maradnak kihasználatlan (azaz nem kihasználható) részek. A könyvtárat használó kutatók szeme viszont szívesen pihen meg a vörösesbe játszó, elegáns színhatású állványokon. Szemmel láthatóan jól érzik magukat az állványok közé telepített asztalok mellett. Mintha otthoni dolgozószobájuk védelmében ülnének, senkitől és semmitől nem zavartatva.

A központi könyvtárban (nevezzük így most már) 12 ezer, a két kihelyezett részlegben pedig 10—10 ezer kötet szakkönyv és mintegy 300 féle folyóirat várja az olvasókat

A fő gyűjtőkör természetesen a város történet, a gyűjtés azonban kiterjed a rokon- és segédtudományok irodalmára is.

Az elmúlt években 80 ezer forintért vásárolhattak évente új könyveket, 50 ezret folyóiratok rendelésére, 9 ezer forintot pedig könyvek, illetve folyóiratok bekötésére fordíthattak. 1978-ban 50 százalékkal emelkedtek ezek az összegek.

Gazdagodás kapcsolatteremtéssel

Az új szerzemények nagy része azonban nem pénzért kerül a könyvtár tulajdonába, hanem a nemzetközi és a hazai *cserkapcsolatokból* ered. Érdeemes közelebről szemügyre vennünk a könyvtárnak ezt a tevékenységét.

Már a rideg számok is elismerést keltenek: jelenleg mintegy 65 magyar és 130 külföldi rokonintézménnyel cserélnek kiadványokat. A kiadványcsere „nagyságrendje” önmagában is tiszteletre méltó, s hasznáról fölösleges beszélnünk. Am azt is megtudtuk, hogy ezen a csatornán olyan művek, dokumentumok is eljutnak a könyvtárba, amelyek nem kerülnek könyvárusi forgalomba, tehát egyébként pénzért sem lehetne beszerezni őket. Rádásul általában ezek a kiadványok tartalmazzák a legfrissebb szakmai információkat. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a könyvtár olykor elképesz-

tően drága kiadványokhoz is hozzájut. (A könyvtárvezető az árakról szólva elmondotta: néha gondot okoz a hazai kiadványok viszonylag olcsó ára. A külföldi cserepartner ugyanis nemegyszer kevesli a saját méregdrága kiadványáért cserébe kapott magyar dokumentum „ellenértékét”. Valójában arról van szó, hogy a hazai művelődéspolitikai érdeemből nálunk jóval olcsóbbak a könyvek, mint Nyugaton.)

Naprakészen vezetett kartonokon rögzítik, melyik intézménytől, mikor, mit kaptak, s természetesen feltüntetik a vizsgonásul küldött kiadvány adatait is. Ezúttal csak néhány városnevet sorolunk fel, hogy érzékeltessük, milyen kiterjedt cserepartner-hálózatot épített ki a könyvtár az elmúlt években. *Amszterdam, Augsburg, Bécs, Bern, Cambridge, Ferrara, Graz, Leningrád, London, Madrid, Prága, Regensburg, Stockholm*, olvassuk a partner-intézmények székhelyét feltüntető rovatban, s nem hiányzik közülük a Kongresszusi Könyvtár városa, *Washington* sem.

Akadnak természetesen egyéb, inkább alkalmi partnerek is. Kézbe vehettük az egyik legújabb küldeményt, a *Painting of Korea* c. kiadványt, mely a távol-keleti ország festészetét mutatja be, s mely azért is említést érdemel, mert nálunk még nem igen található komplex dokumentumfajta. Ti, a festményeket bemutató dialemezetekből, a hozzájuk kapcsolódó tanulmányt rögzítő magnótekereskből, valamint a diákat felsoroló füzetkatalógusból áll. Nem tartozik a kifejezetten olcsó kiadványok közé.

A kartonokban böngészve örömmel nyugtáztuk, hogy a hazai cserepartnerek sorában jó néhány könyvtár is megtalálható. Kicsérlik kiadványaikat többek között a Magyar Nemzeti Galéria könyvtárával, a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárral, továbbá a Néprajzi Múzeum, a pécsi Janus Pannonius Múzeum, valamint a Debreceni Egyetem könyvtárával is.

A cserekapcsolatok ápolása — ezt talán fölösleges is bizonygatnunk — elképzelhetetlen anélkül, hogy a könyvtár ne lenne a legszorosabb kapcsolatban fenntartójával, a múzeummal. Az sem szorul különösebb bizonyításra, hogy a könyvtári állomány ily módon történő gazdagításának előnyeit elsősorban a múzeum tudós munkatársai élvezik.

A tájékoztatás mindenekelőtt

Az állomány gyarapítását két irányú előzetes tájékozódás előzi meg. Állandóan figyelemmel kísérik a múzeumban

folyó kutatómunkát (ismerik minden munkatárs kutatási tervét), illetve a kiállításszervezést. Jól kamatozik ilyenkor, hogy a könyvtárvezető, aki maga is kutató, saját mindennapi munkáján mérheti le, esetenként hogyan szolgálhatja a legeredményesebben a könyvtár az intézmény tevékenységét. Mindezek ismeretében születik meg a döntés: mit vásároljanak meg a könyvpiac kínálatából.

A feldolgozó munkáról most csak annyit: a beérkező dokumentum katalóguscédulájának a legrövidebb idő alatt (olykor ez nem több 24 óránál) a katalógusban kell lennie.

S ha már említés történt a katalógusokról, előjáróban leszögezhetjük: a könyvtár katalógusrendszere az első számú bizonyíték a bevezetőben tett megállapításunk igazolására: hogy ti. a könyvtár fő törekvése a lehető leghatékonyabban szolgálni a fenntartó intézmény munkatársainak tevékenységét.

A katalógusrendszer bemutatását a szerzői *betűrendes* katalógussal kezdjük. Ide vannak beosztva a *különnyomatok*, valamint a *kiállítási katalógusok* és az elhangzott *előadások* gépelt szövegeit tartalmazó dokumentumok címadatai is. Nem szorul bizonyításra, milyen fontos információkat tartalmazhatnak ezek a dokumentumok a témák mindenkori kutatói számára.

A *témakatalógus* a rendszer következő tagja, amely a kapcsolódó témák irodalmát is felöleli.

A magyar folyóiratokban megjelent középkori témájú cikkeket ismerteti a könyvtár szerzői *betűrendes cikk-katalógusa*.

A földrajzi helyek, országok, illetve városok *betűrendjében* tárja fel az állományt a *földrajzi katalógus*; a magyar és a külföldi, szakmába vágó *kiállítások katalógusainak katalógusa* az előbbieken kívül az ún. *kiállítási kalauzok* (más néven: *vezetők*) *céduláit* is tartalmazza. A katalógus informatív értékét fokozza, hogy anyagában megtalálhatók a több évtizeddel ezelőtt megrendezett kiállítások írásos dokumentumai, amelyek — hányszor kell ezt leírunk! — a háborúk viharában eltűnt, megsemmisült gyűjteményekről, azok anyagáról is hírt adnak.

A katalógusrendszer kiépítése nem fejeződik be sohasem. *Zolnay László* régész tanácsára — aki csodálatos budavári szoborleleteinek kapcsán folytatott kutatásai közben találkozott ilyen katalógussal — *képkatalógus* szerkesztését kezdték meg. Ez fel fogja sorolni, melyik műben, folyóiratban található a *régészeti, várostörténeti* kutatás szempontjából fontos illusztráció (ilyenek például a sírkö-

vek, szobrok, várabrázolások, csataképek stb., de ide kerülhetnek a középkori kőfaragó műhelyek jegyei is). A képek összehasonlítási alapul (analógia) szolgálnak a kutatók számára egy-egy új lelet tudományos meghatározásához.

Nem katalógus, de ékes bizonyítéka annak, mennyire törekszik kiterjeszteni tájékoztató tevékenységét a könyvtár, az a *szakterületi bibliográfiai kartoték*, mely az 1960 óta megjelent, bárhol is hozzáférhető hazai és külföldi középkori várostörténeti és régészeti kiadványokat sorolja fel. Szálka Irma könyvtáros időről időre felkeresi a nagyobb budapesti könyvtárakat (a Nemzeti Múzeum régészeti könyvtárát, az FSZEK Budapest Gyűjteményét, az Akadémiai Könyvtárt, de még a Műszaki Egyetem könyvtárát is) és kiírja azok új szerzeményei közül a saját könyvtár profiljába vágó művek bibliográfiai adatait. Kézbe veszi magukat a könyveket is, s ha talál bennük további bibliográfiai hivatkozást, azt is feljegyzi. Hatalmas munka ez, ám eredményeképpen olyan bibliográfia jön létre, amelynek segítségével szinte napra kész kitékintést kaphat a kutató. (Megtudtuk, hogy a legtöbb várostörténeti kiadvány német földön jelenik meg, bőséges azonban a lengyel, a cseh, a francia és az osztrák várostörténeti irodalom is.)

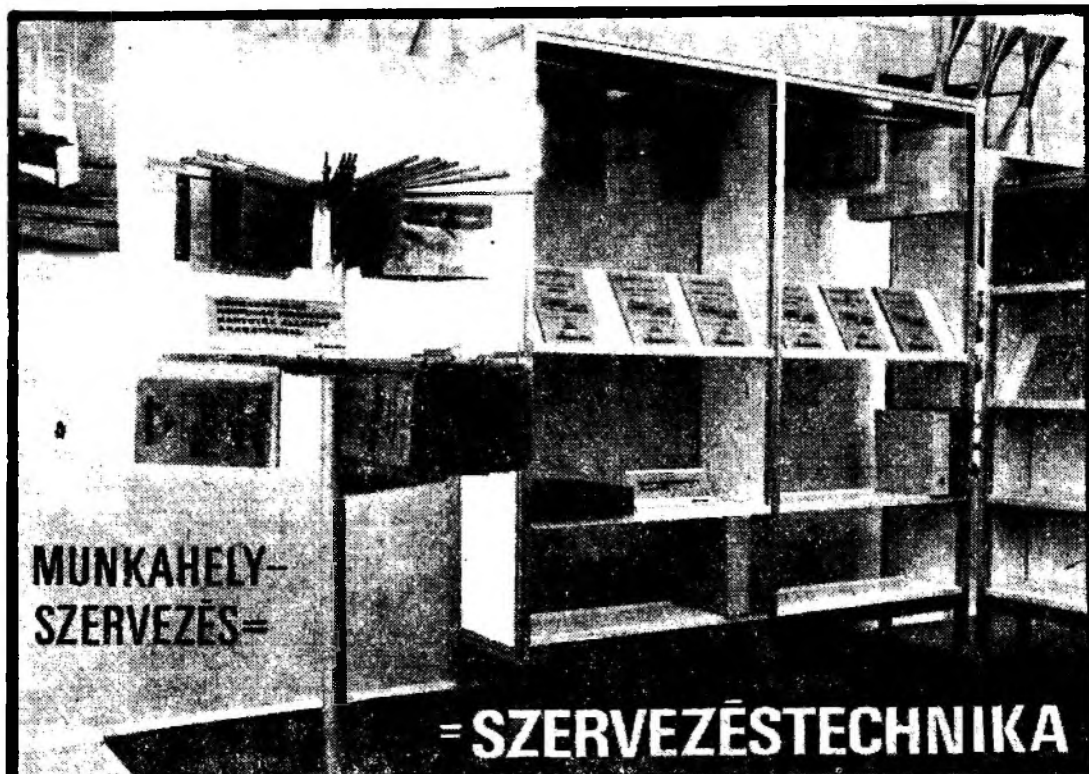
A bibliográfia folyamatos építése érdekében a könyvtáros feljegyzi, mikor, melyik könyvtárban járt gyűjtőúton.

A könyvtár — rendeltetéséből eredően — zárt jelleggel működik, de mint többi társa, esetenként (főigazgatói engedéllyel) külső használókat is fogad. Ezek többsége egyetemi hallgató. (E könyvtárban is észlelhető volt az a furcsa, korántsem tudományos célt szolgáló „genealógia”, magyarul őskutatás, mely az utóbbi években egyes kispolgári rétegekben felütötte fejét. A könyvtár — tapintatosan — elhárította az ilyen kérések teljesítését.)

A látogatási idő megegyezik a múzeumi dolgozók munkaidejével, azaz 9-től 17 óráig lehet a könyvtárt felkeresni. A tudományos munkához annyira szükséges csendet, nyugalmas körülményeket nyújtó környezetben 10—12 kutató dolgozik naponta, s havonként mintegy 100—150 kötetet kölcsönöz.

A könyvtár tervei: a gyarapításra fordítható pénzüsszeg növekedésével lehetővé válik az állomány további gazdagítása. Megoldásra vár, s ehhez a személyi feltételeket is meg kell teremteni, hogy a kihelyezett könyvtárak részére központilag történjenek az állománygyarapítás és a feldolgozás.

Simay Norbert

Művelődési központok és könyvtárak korszerű berendezésében,

Irodák, munkahelyek korszerűsítésében,

Új létesítmények komplex berendezésében,

Számítógépparkok kiegészítő berendezéseinek kiválasztásában

rendelkezésére áll

a Bútorértékesítő Vállalat Mintaterme

1052 Budapest V., Apáczai Csere János utca 5. Telefon: 185-268

Hétfőtől péntekig 8-tól 16 óráig várjuk az érdeklődőket.

Korlátlan mennyiségben, gyorsan, raktárról szállítunk – egyedi igényeket is kielégítünk.

ALLMEDIA = modern polc- és berendezési rendszer, amelyet a svéd könyvtárellátó fejlesztett ki a könyvtárak követelményei szerint, egyidejűleg figyelembe véve az iskolai tantermek, kézikönyvtárak, valamint a múzeumok igényeit és kívánalmait is. A rendszer alkalmas könyvek, diaképek, kép- és hangkazetták, apró nyomtatványok, újságok, folyóiratok, hanglemezek stb. tárolására, ugyanakkor lehetővé teszi zárható szekrények és hasonló egyéb felszerelések beépítését is.

Az **ALLMEDIA** szerkezetek matt, naturoxi, alumínium tartóelemekre épülnek fel. A profilképzések lehetővé teszik a polcmagasság tetszés szerinti beállítását. Az **ALLMEDIA**-rendszer megfelel annak a kívánalomnak is, hogy a szabadon álló állványok egyben válaszfal-képző elemekként is felhasználhatók legyenek. Az **ALLMEDIA** könyvtámaszai függesztettek: a könyvtámaszok oldalirányba egyszerűen és könnyen elmozdíthatók.

Megvalósítható a zenei analitikus katalógus!

A zenei analitikus katalógus ügyében a Könyvtárosban megjelent cikkekre (Krutzler Ferenc: Zenei analitikus katalógust! 1977/9. sz.) és a Könyvtárosegyesület zenei szekciójának kiegészítő javaslatára, amelyet levélben kaptunk meg, a következőket válaszoljuk:

A zenei szekció által javasolt két folyóirat (Muzsika, Élet és Irodalom) analitikus feldolgozását és annak az irodalmi katalógus mellékleteként történő közreadását 1978. január 1-től könyvtárunk vállalni tudta volna. Kikértük azonban e tárgyban a hálózatunk keretén belül működő zenei részlegek könyvtárosainak véleményét is, s ez arról győzött meg minket, hogy lényegesen szélesebb körűek az igények a zenei tájékoztatásra.

Mindezek alapján az a véleményünk, hogy a Muzsika és az Élet és Irodalom analitikus feldolgozása és az irodalomtörténeti analitikus katalógus mellékleteként való közreadása semmiképpen sem oldja meg a zenei tájékoztatás kérdését, mivel lényegesen több periódikum feldolgozása szükséges:

A zenei folyóiratok (*Magyar Zene, Muzsika, Parlandó, Kóta, Ifjú Zenebarát*) feldolgozása mellett szükséges az egyéb folyóiratok (*Alföld, Jelenkor, Nagyvilág, Tiszatáj, Új Írás*), a hetilapok közül meg az *Élet és Irodalom*, az *Új Tükör*, a *Magyarország* és a *Magyar Ifjúság* feldolgozása. Ezeken kívül a négy országos napilap (*Népszabadság, Népszava, Magyar Hírlap, Magyar Nemzet*) zenei témájú cikkeinek felvételét is fontosnak tartjuk. A zenei tanulmánykötetek analitikus feltárása elengedhetetlen. Ehhez a nagy vállalkozáshoz szeretnénk kikérni az országban működő zenei könyvtárosok véleményét, és meg kell teremtenünk a vállalkozás technikai feltételeit (sokszorosítás, terjesztés) is.

Ezért azt tervezzük, hogy próbaszámot készítünk, amelyet az érdekeltek megvitátnának. Így a vállalkozás 1979. január 1-től megindulhatna.

Révész Ferenc

A könyvkiemelés rendjét időnként változtatni kell

Vargha Balázs *A betűrend diadala és nyomorúsága* című cikkében (Könyvtáros, 1977. 8. sz.) hangsúlyozza, hogy a könyvek rendje a polcokon a szabadpolc korszakában vált fontossá. A szakirodalom és a szépirodalom általános rendezési elvének ismertetése után megemlíti, hogy „A gyermekkönyvtárak már jó húsz évvel ezelőtt bevezették a szépirodalom műfaji-tematikus rendjét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kezdeményezésére”. Ez az elrendezés burkoltan életkori is — állapítja meg —, majd hozzáfűzi, hogy a gyermekkönyvtári csoportosítás tovább tagolódott (tudományos fantasztikus művekre stb.). A továbbiakban Vargha Balázs szavá teszi, hogy „néhány budapesti gyerekkönyvtárban... a képeskönyveket, meséskönyveket, verseket és színdarabokat kivéve közös betűrendbe sorolták be a szépirodalmat, gyerekregényt, kalandosat, fantasztikusot, történelmit stb... Újjáélelt... az az elv, amely a drámák-versek belekeverését javasolta a betűrend masszájába.”

Lássuk hát a Fővárosi Szabó Ervin hálózat korábbi állományfelállítási rendjét és a mostani, Vargha Balázs által kifogásolt csoportosítást:

A kölcsönözhető műveket két nagy csoportra osztották: az alsó és a felső tagozatosok olvasmányaira. A kisebbek számára a következő szépirodalmi állománycsoportokat alakították ki: képeskönyvek (K), mesék (M); a nagyobbaknak: állattörténetek (Á), gyermekvilág-úttörőélet (GyK—GyU), kalandos történetek (Kt), fantasztikus regények (Ft), történelmi regények és mondák (T), életrajzok (É), válogatás a felnőttek irodalmából (S), költemények (V) és végül színművek (Sz.). 1975 őszén kísérletképpen a kőbányai (12-es) és a József Attila lakótelepi (48-as) könyvtár gyermekrészlegében, 1976-ban pedig a kispesti, 25-ös könyvtár gyermekrészlegében és az óbudai 8-as számú gyermekkönyvtárban is egyetlen betűrendbe osztották a szépirodalmat, illetve bizonyos műfaji-tematikus csoportokat.

Miért történt ez a „visszalépés”? Miért épp a kezdeményező hálózat tért vissza kísérletképpen néhány könyvtárában a betűrendhez?

A könyvek műfaji-tematikus elhelyezésének említett előnyeit nem hagyhatjuk figyelmen kívül. A gyermekek és az ifjúság időről-időre megfigyelhető értelmi és érzelmi változása azonban új és új igényeket támaszt a könyvtári szolgálattal szemben, s arra ösztönzi a könyvtárosokat, hogy az eddigi állományelhelyezési rendet vizsgálat alá vegyék, s keressék a továbbfejlesztés útját.

Melyek a húsz éve bevezetett rendszerből adódó problémák?

A tematikus csoportosítás megítélés dolga

Először is: egyéni megítélés dolga a műfaji-tematikus csoportok kialakítása. Több, meglehetősen eltérő felosztás képzelhető el.

1972-ben a Móra Kiadónál jelent meg az *Olvasó ifjúságért* c. tanulmánykötet (témája az ifjúsági regény és az olvasóvá nevelés), melyben *Lengyel Balázs* például a következőképpen csoportosítja az ifjúsági irodalmat. 1. csoport: a klasszikusok, „ezek a művek nem a mai valóságot tükrözik, hanem időben és gyakran térben is messzebb eső más társadalmakról, másfajta erkölcsökről, másfajta életmódról szólnak”. Az Egri csillagok, a Légy jó mindhalálig, Beecher-Stowe, Dickens, Mark Twain művei tartoznak ide. A 2. csoportba „az örök ifjúsági olvasmányok” közé azokat a műveket sorolja, amelyek rendkívüli szerencsével telibe találják az ifjúságnak nemzedékről nemzedékre állandó érdeklődési területét (például utazási láz, fantasztikum, egzotikum, a nemes érzelmek iránti fogékonyság). A szerző Defoe-ra, Stevensonra, Vernére, Cooperra gondol, akik nem teremtenek új figurákat, nem jellemeznek mélyen, de regényeik kellemes és szórakoztató olvasmányok, érdeklődést keltenek, érzelmi igényeket elégítenek ki. A 3. csoportot a mai írók által létrehozott művek alkotják, amelyek olvasásakor a gyerekek közvetlenül találkoznak korunk eszméivel, valóságával, s általuk teljesebben megismerik azt. „Természetesen nagyon is sokféle könyv tartozik ide, meseregény, társadalmi és történelmi regény, kalandos regények, leányregények stb. Nem is lehet minden műfajt felsorolni, de talán nem is fontos. Az a kérdés, lehet-e úgy folytatni ezeket a műfajokat, ahogy valamikor kialakultak? Lényegi változtatások nélkül továbbfejleszteni őket? Azt szokták mondani a hagyományosság védelmében, minden útkeresés ellenérveként: egy újszülöttnak minden új, vagyis a fiatal olvasó előlről éli át a világirodalmat... Igen ám, de még ha valaki nem is hiszi irodalom és ifjúsági irodalom szerves kapcsolatát, akkor is el kell gondolkodnia azon, hogy az a bizonyos újszülött valóban ugyanolyan újszülött-e, mint az ötven év előtti...”

Mint már említettem, a gyermekkönyvtárakban kialakított műfaji-tematikus csoportok létrehozásának egyik szempontja az *életkori sajátosságok* figyelembe vétele volt.

Pápayné Kemenczey Judit *A gyermekkönyvtári állomány feltárása. Raktározást rendszer — katalógusok* c. tanulmányában (1971. KMK) írja: „Olvasáslélektani tanulmányainkból tudjuk, hogy egy-egy fejlődési szakaszra szinte törvényszerűen jellemző vagy egy meghatározott műfaj... vagy valamilyen jól körülhatárolható téma (9 éves kortól a fiúknál a kalandregény) iránti igény.”

Pápayné témát említ, s a témát legjellemzőbben képviselő műfajt, a kalandregényt emeli ki.

Ha megnézzük, mi tartozik hálózatunkban a „kalandos történetek” témacsoportba, láthatjuk, hogy Defoe, Cervantes, Cooper, Kipling, Verne művein kívül többnyire azok a regények, amelyek a kalandregény ősi tartalmi és formai jegyeit viselik, azaz jellemző rájuk a külső események kizárólagos ábrázolása, az egyoldalú epikus jelleg, az események váratlan fordulatai által elérhető izgalomkeltés, a sablonos érzelmi és jellemábrázolások.

Vagyis azok a művek, amelyekről *Kolta Ferenc* az említett *Olvasó ifjúságért* c. tanulmánykötetben a következőket írja: „... abba a hibába esünk, hogy mindig valamilyen absztrakt, időtlen gyereket képzelünk el. Ez a gyerek nem képes az esztétikai szép érzékelésére, csak konkrét eseményekben tud gondolkodni. Olvasásra bírni csak régi típusú kalandregényekkel lehet...” Azonban ez tévedés, „a nevelők gyakorlati tapasztalatból tudják, hogy helyes vezetéssel már 10—12 éves életkorban a gyermekek igenis képesek a műalkotásokban megragadni, ami azokra művészi szempontból jellemző.”

A tanulmányok szerzői nemcsak az életkori sajátosságokban a tömegkommunikációs eszközök — elsősorban a televízió — elterjedésével beállott korhatármódosulásokat, a társadalmi és emberi viszonylatok megváltozását hangsúlyozzák, hanem a

kaland, a cselekmény változatlan jelentőségét is. Hiszen a gyerekek minden egyebet a fordulatok cselekmény közvetítésével vesznek tudomásul: a műalkotásban rejülő esztétikumot, a jellemábrázolást, a társadalomrajzot, a stílust. Az írók feladata: állandóan és szüntelenül felfedezni az életkori sajátosságok változásait, aktuális megnyilvánulásait és megadni a valóságban a kaland korszerű formáját, mégpedig elsősorban a hős tudatának ábrázolásával.

Tehát a *kalandosság* mint feldolgozási mód nemcsak a kalandregények, hanem az *egész gyermek- és ifjúsági irodalomnak nélkülözhetetlen jellemzője*, s ilyen formában életkori sajátosságból fakadó igényt elégít ki.

A második szubjektív elem: mi, illetve ki dönti el, hogy egy sokszálú irodalmi alkotás melyik műfaji-tematikus csoportba kerüljön? A feldolgozást végző könyvtáros.

Bár hálózatunkban az egységes besorolást központi tájékoztató szavatolja, elképzelhető, hogy például egy azonos állományrendezési elvet követő vidéki közművelődési könyvtár ugyanazt a művet máshová osztja. A könyvtáros esetleges figyelmetlenségén kívül ez a nagyfokú szubjektivitás az oka annak, hogy egyetlen hálózaton belül is egy-egy mű új kiadású példánya nem abba a témacsoportba kerül, mint az előző. Az FSZEK-ben például Rónaszegi Műklós: A nagy játszma. Benyovszky Móric viszontagságai (alcíme: „életrajzi regény az ifjúság számára”) c. regénye a „Kt”-ba (kalandos történetek), a szerző Keserű komédia. Molière élete c. műve pedig az „É”-be (életrajzok) került. Elképzelhető, hogy más könyvtárak mindkét művet az életrajzi regények közé sorolták be.

Vargha Balázs írja: „A könyvtárosnak joga, sőt kötelessége, hogy a hatékonyabb működés érdekében kiemelten bizonyos fajta könyveket az állományból. Ez a kiemelés lehet alkalmi, ... de lehet tartós is...”

Az alkalmi kiemelések hasznosságáról, azt hiszem, felesleges beszélni, de a „kiemelés” szót a szépirodalom műfaji-tematikus besorolása esetében nem tartom helyénvalónak, mivel gyakorlatilag minden egyes művet besorítunk a neki többé-kevésbé megfelelő téma Prokuszteszt-ágyába.

Az önállóságra nevelés szempontja

Érzésem szerint Vargha Balázs nem hangsúlyozza eléggé a katalógus szerepét. Az egész cikkben egy helyen „az egy szerző művei egy helyen legyenek” érv cáfolataként utal rá: „... a betűrendes katalógus összeforrasztja a ... több részre vágott életművet.”

A szépirodalmi állomány egységes betűrendje esetén pontosan így összeforraszthatja a tematikus katalógus a műfaji-tartalmi hasonlóságot mutató szépirodalmat, a sorozati katalógus pedig a cikkben másutt említett „pöttös” és „csíkos” könyveket.

Jelenleg a tematikus katalógus csak egyetlen tájékoztatást ad a benne keresőknek: azt, hogy egy bizonyos témakörből a kölcsönözhető állomány éppen bent levő kötetek kívül még mi található a könyvtárban (ti. ez a katalógus a szerző nevének betűrendjében tárja fel a témát, s egy mű katalóguscédulája csak az adott témánál szerepel). Más szerkesztési elv esetén lehetőség nyílnék arra, hogy egy-egy mű céduláját több témához is besorolják.

Visszatérve a négy könyvtárban kísérletképpen bevezetett osztatlan betűrendes elhelyezéshez: Az átrendezés sehol sem érintette a legkisebbeknek és a serdülőknél szóló irodalmat, s a 48-as könyvtár gyermekrészlegének kivételével a vers és a dráma is kiemelt állományrész maradt. A tapasztalatok szerint a gyerekeknek nem okoz nehézséget a tájékozódás az ily formában polcra helyezett állományban. Ezekben a könyvtárakban bizonyos állománytestek (például a történelmi regény, az életrajz) forgalma az előző években tapasztaltakhoz képest lényegesen megnőtt. A reprezentatív statisztika szerint a 8-as gyermekkönyvtárban az 1974. évi 8.1-ről 1976-ban 10,7 százalékra; hasonlóképpen a 48-as könyvtár gyermekrészlegében 10-ről 13,5 százalékra emelkedett.

Még egy érv: a könyvtárosegyesület IX. vándorgyűlésén, a gyermekkönyvtári szekció ülésén hallottuk, hogy az Úttörőszövetség is mindjobban szeretné fejleszteni a gyerekek szellemi önállóságát. A „Barátaink” nevű közművelődési úttörőközösségi játékban (a „Művészetek vándorútján második fokozata”) maguk az úttörők dolgozzák ki tevékenységük tartalmi és formai összetevőit.

Talán a gyermekkönyvtárban is felesleges a gyerekek túlzott irányítása. Ez azzal a következménnyel járhat, hogy később a felnőttkönyvtárban nem tudnak tájékozódni a szépirodalmi állományban, vagy leragadnak a megszokott témánál.

Hálózatunkban a könyvtárak többsége — az említett négy kivételével — még az az itt elemzett műfaji-tematikus rend szerint tárja fel szépirodalmi állományát. Foglalkozunk azzal a gondolattal is, hogy a rendszert megváltoztatjuk, illetve továbbfejlesztjük. Olyan megoldást keresünk, amely a betűrend fokozottabb alkalmazásával egyidejűleg áttekinthető állományfeltárást tesz lehetővé, s a differenciált katalógus-rendszer mellett sem mond le arról, hogy már a mű is tájékoztassa az olvasót tartalmáról (például több vagy más témák, kategóriák jelölése a könyvön, illetve a könyvben).

Az a célunk, hogy a könyvtári rend még jobban segítse az olvasószolgálat egyik feladatának teljesítését: a gyerekek tudatos könyvválasztását, tájékozódási képességének fejlesztését.

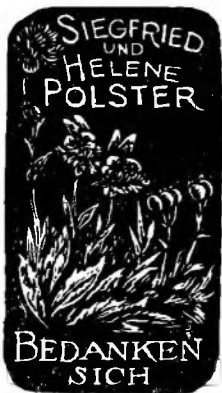
Bánhegyi Gyuláné

Nem új módszer?

Nem új módszer — írja Dénes Pál a Könyvtáros 1977. évi 11. számában az író-olvasó találkozóra meghívottak kiválasztását ismertető jászberényi beszámolóról. Ellenérvként elmondja, hogy korábban már ő is részt vett több olyan sikeres rendezvényen, ahol a „szervezők nem sajnálták a fáradságot, hogy név szerint is megtudják a könyvesboltban, könyvtárban és másutt”, kiket érdekelhet az író-olvasó találkozó. Nos, ez a módszer is eredményre vezethet, de nem azonos az említett beszámolóban ismertetett eljárással. (Könyvtáros, 1977. 7. sz.) A mienknek az a lényege, hogy a könyvtárosok a kölcsönzők állandó tagsági (törzs-) számát tartalmazó nyilvántartásból állapították meg, kik olvasták az elmúlt öt év alatt a könyvtárban Cseres Tibor több művét is. Magyarán: ahelyett, hogy végigkérdezték volna a 3200 beiratkozott felnőtt olvasót, ezt a rendkívül egyszerű, újabb módszert választották annak megállapítására, kiket érdekelhet a találkozó, kiket hívjon meg erre a könyvtár.

Igaza van Dénes Pálnak, hogy ha kizárólag ezt a módszert alkalmazzuk, a szó-rakoztató könyvek kedvelői nem kapnak meghívót, és elmarad a munkahelyi közösségek, szocialista brigádok mozgósítása is. Olyasmit kér számon azonban, ami nem volt célunk. Ezúttal ugyanis csupán az író és olvasója közötti találkozót szerveztük meg — s mivel ennek gondjai közismertek, ajánlottuk módszerünket. Am, ha a szó-rakoztató könyvek kedvelőit szeretné Dénes Pál mozgósítani egy olyan író-olvasó találkozóra, ahol „élményszerű késztetést kapnak az igényesebb olvasmányok forgatására”, akkor az ő és e sorok olvasóinak figyelmét ismételten felhívom az állandó tagsági számot alkalmazó nyilvántartás hasznosságára. Ennek segítségével állapítható meg legkönnyebben a szó-rakoztató művek kedvelőinek köre, amelynek tagjait érdemes meghívni a találkozóra.

Arató Antal

Szocialista brigádok a kőbányai Szabó Ervin Könyvtárban

Kerületünk Budapest egyik legnagyobb munkáskerülete. Ez kitűnik a könyvtárunkba beiratkozott olvasók összetételéből is: a beiratkozott felnőtt olvasók 34 százaléka — 1900 fő — munkás. Olvasószolgálati munkánkban megkülönböztetett figyelemmel foglalkozunk a munkásokkal, az egyénileg beiratkozott olvasókkal éppúgy, mint a munkásközösségekkel, azaz a szocialista brigádokkal. A kapcsolatteremtés nem volt nehéz, mert ők is igényt tartottak rá. 1976-ban például 21 szocialista brigád ke-reste fel könyvtárunkat, és ismerkedett meg szolgáltatásaival. Természetesen propagandánkkal is elősegítettük a szocialista brigádok gyakoribb látogatását: az olvasószolgálat munkatársai kapcsolatot teremtettek az üzemek könyvtáraival, s előfordult, hogy az együttműködést kulturális szerződésben is rögzítettük.

A brigádokkal való csoportos foglalkozásoknak több formáját is kialakítottuk. *Saját könyvtárunkról diafilmet készítettünk*, ennek alapján a munkások megismerkedhettek a könyvtár különféle részlegeivel, szolgáltatásaival, és így érdeklődési körüknek megfelelően a brigádtagok kiválaszthatták az őket leginkább érdeklő területeket. Író-olvasó találkozót szerveztünk számukra például Földes Mihállyal, László Bencsik Sándorral. Nemcsak a brigádtagok látogattak el hozzánk, hanem a könyvtár munkatársai is a szocialista brigádok munkahelyén kérésükre előadást tartottak különféle, a munkások által választott témákról (például Tibet a történelemben, a művészetben és a zenében). A foglalkozások legnépszerűbb és számunkra is legkedve-sebb formája azonban a vetélkedő volt.

Könyvtárunk „Az olvasó munkásért” mozgalom népszerűsítésében is vállalt feladatokat. Ennek keretében a Pataky István Művelődési Központtal közösen szocialista brigádok részére meghirdettük „A mi világunk” c. vetélkedőt. A vetélkedő címe meghatározta a szempontokat, melyek szerint az irodalmat összeállítottuk: aktuális politikai, művészeti, zenei, helytörténeti műveket és öt szépirodalmi könyvet — összesen 17 művet — ajánlottunk feldolgozásra. 31 brigád jelentkezett a felhívásra a kerület üzeimeiből. A művelődési központban kéthetenként előadásokat, illetve konzultációkat szerveztünk a résztvevőknek. Az első összejövetelel elmondtuk, hogy kéréseikkel, kérdéseikkel, könyvigényeikkel hozzánk fordulhatnak. Az ajánlott irodalomból a kellő számú példányt beszereztük.

A felkészülés időszakában naponta jöttek a brigádtagok a könyvtárba kérdéseikkel, gondjaikkal, így a személyes kapcsolat kialakítására is lehetőségünk nyílt. Néha egész kis kerekasztal beszélgetést folytattunk velük egy-egy felvetett kérdéstről. Jól-éső érzés volt foglalkozni a sokszor munka után fáradtan a könyvtárba látogató brigádtagokkal, látni, mennyire komolyan veszik a vállalt feladatot. A vetélkedőre való felkészítés alatt megtanulták használni a kézikönyveket, lexikonokat, és eligazodni a könyvtár rendjében. Amikor a vetélkedő forgatókönyvét összeállítottuk, gondot okozott, hogy a jelentkezők más-más foglalkozásúak, és iskolai végzettségük is különböző volt. Attól tartottunk, hogy a munkásokból összetevődő brigádok az elődöntőn kevesebb pontszámot szereznek mint a többiek. Aggodalmunk alaptalan volt, mert a döntőbe jutottaknak kb. a fele munkásbrigád volt. Jól példázza a fenti megállapítást az a feladat, melynek keretében 10 perces magnós riportot kellett készíteni a résztvevőknek saját munkájukról. A vetélkedőnek ezt a részfeladatát egy sörgyári munkásokból álló szocialista brigád készítette el a legszínesebben, legötletesebben. Igaz, ezek az emberek inkább igénybe vették a könyvtár adta lehetőségeket (kézikönyvek, zenehallgatás, diaképek stb.), inkább támaszkodtak segítségünkre, de a mozgalom célja valójában nem a már meglévő ismeretek „visszaadása”, hanem újak szerzése, melyekhez a könyvtári szolgáltatások megismerése és rendszeres használata a legrövidebb út.

A játék végén meghirdettük a következő vetélkedőt, melynek témája Ady és kora. Ez még több szocialista brigádot mozgatót meg, mint az előző. Az elődöntőt egyszerre két helyen kellett megtartanunk, mert a művelődési központ legnagyobb termében sem fértek el a brigádok. A forgatókönyvet a megadott irodalomjegyzék alapján könyvtárosok állították össze.

A felkészülést a témához kapcsolódó előadások is segítették (*Pomogáts Béla: Ady*

kora; *Czine Mihály*: Ady jelentősége irodalmunkban), ezeken a brigádok többsége megjelent. A „Ki látott engem” c. országos Ady pályázaton is részt vettek a versenyzők, 23 irodalmi és 6 képzőművészeti pályamunkát adtak be.

A vetélkedőket azért tartjuk a szocialista brigádokkal való foglalkozás egyik jó módszerének, mert így a brigádtagok az ajánlott irodalmat elolvassák, megvitatják, foglalkoznak vele, s ezáltal új ismeretekkel s olvasmányélményekkel gazdagodnak. A könyvtárnak a vetélkedő anyagának összeállítása mellett fontos feladata, hogy személyes kapcsolatot teremtsen a játék résztvevőivel, s ez — úgy érezzük — sikerült is. A kapcsolat, amely a könyvtárosok és a brigádtagok között kialakult, nem szakadt meg a vetélkedő befejezésével, többségük rendszeres olvasója maradt könyvtárunknak. Kérdéseinkkel, olvasmányigényeikkel továbbra is hozzájuk fordulnak. Újabb rendezvényeinkre, foglalkozásainkra is meghívjuk őket, s részvételükre mindig számíthatunk.

A vetélkedőnek és a könyvtárral kialakított kapcsolatnak híre ment. Több esetben fordultak hozzánk mások is előadások, vetélkedők céljára szolgáló irodalomjegyzék összeállításáért. A brigádokkal eddig kialakult kapcsolatokat szeretnénk ebben tartani és tovább bővíteni, hiszen célunk az, hogy rendszeres használói, olvasói legyenek a könyvtárnak.

Lakatos Péterné — Antal Benedekné
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 12. sz. kerületi könyvtárának munkatársai

A Közlekedésbiztonsági Tanács és a könyvtár együttműködése

Megyénkben, Csongrád megyében 1976 folyamán 56 közlekedési gyermekbaleset történt: hárman meghaltak, 18 gyerek súlyosan, 35 pedig könnyebben megsérült. A legfőbb baleseti okok: a szabálytalan áthaladás az úttesten, az álló jármű előtt való áthaladás, a féktávolságon belüli lelépés a járdáról, az elsőbbségi jog meg nem adása, a tilos jelzésnél való áthaladás.

Az általános iskolában kötelezően bevezetett közlekedési oktatás a leglényegesebb eszköz a gyermekbalesetek megelőzésére, bár az iskolai óraszám erre elég kevés. Pedig a gyermekeknek több időre van szükségük, hogy ismereteiket rendezzék, mint a felnőtteknek. Sokáig tart, amíg megtanulják, hogy bizonyos közlekedési helyzetben mit kell lényegesnek tekinteniük, és hogyan kell szabályosan közlekedniük. Ezért mi, ásatthalmi könyvtárosok 1972 óta rendszeresen foglalkozunk a KRESZ-szel. Kitűnő partnereket találtunk a Csongrád megyei Közlekedésbiztonsági Tanács munkatársai-ban. Kérésünkre *Oszlár György* órnagy először a „Volám” szocialista brigádok tagjai számára tartott vetítéssel egybekötött előadásokat. Hallgatóink már természetesnek veszik, hogy az ilyen előadást tesztalapos önkontroll követi. Szívesen „játszik” a felnőtt közönség, hisz tudja, hogy ezzel a balesetek megelőzéséhez járul hozzá.

Az általános iskolás tanulókkal foglalkozunk a legtöbbet. Decemberben rendhagyó testnevelés órán a könyvtárban nézték végig a gyerekek a gyalogosok közlekedéséről szóló diaképeket, melyekhez magnetofonszalagról hallgatták a szöveget. Ez a diaképsorozat a könyvtár tulajdona.

Mivel Ásatthalom tanyás település, s a gyerekek kerékpárral járnak iskolába, sokat foglalkoztunk a kerékpárosok helyes közlekedésével. E tevékenységhez a Közlekedésbiztonsági Tanácstól diaképeket kaptunk kölcsön.

A gyalogos közlekedéssel már óvodáskoruktól foglalkoznak a gyerekek. Az általános iskola környezetismereti anyagának minden évben része a gyalogos közlekedés, éppen ezért összevont rendhagyó környezetismereti órán a tévéből ismert *Stop! Közlekedj okosan!* c. színes mozgófilmet vetítették a „rendőr bácsik” alsó tagozatos tanulóinknak.

Az iskola közlekedési szakkörének tanulóit közösen készítettük fel az 1977 tavaszán lebonyolított *Nemzetközi iskolakupa* versenyre. A könyvtár vásárolt olyan játékokat is, amelyek a KRESZ oktatását szolgálják (POLIKRESZ, KRESZ-dominó, KRESZ-kártya), külön-külön az alsó és a felső tagozatos tanulóknak. KRESZ számháborús felszerelést is kaptunk a Közlekedésbiztonsági Tanácstól. Az alsó tagozatos környezetismereti órára mi magunk állítjuk össze a kérdéseket a rendőrségi anyag

alapján, a felső tagozatos tanulók számára pedig meghívott előadónk hoz tesztlapokat. A házi versenyek után természetesen az értékelés és az ajándékozás, melyet ez esetben szintén a „rendőr bácsik” vállalnak magukra.

Rendszeresen kapunk nagy mennyiségű szórólapot, könyvjelzőt, órarendet, mindent, ami a gyerekeknek kedves, illetve foglalkozásainkat színesíti.

A nyári olvasótábori programunknak is része volt a KRESZ. *Labádi Ernő* hadnagy hozott magával csoportok által megoldható, a kerékpárosok közlekedésével kapcsolatos feladatot.

A nyári szünetben a könyvtárban kiállítást rendeztünk a Békés megyei gyerekek közlekedési rajzaiból.

Az erdészeti szakmunkásképző iskola hallgatói a szakmunkás-bizonyítvány mellé jogosítványt is kapnak. Az iskola KRESZ szakkörével szintén kapcsolatot tartunk. A tanév folyamán a fiúk rendszeresen részt vesznek előadásainkon, számukra a mezőgazdasági vonatok közlekedésével kapcsolatos diákéjszoroszatot kölcsönözzük, a rendőrség filmtárából pedig keskenyfilmet adunk a szakköri foglalkozásokhoz.

Meggyőződésem, hogy közlekedési rendezvényeink jól beleillenek előadásprogramunkba. Úgy érzem, hogy a könyvtárak kötetlensége sokat segíthet a helyes közlekedésre való nevelésben. Ezért figyeljünk a gyerekekre egy kicsit jobban, mi könyvtárosok is.

Csépe Mihályné

az ásoshtalmi (Csongrád m.) Petőfi Emlékkönyvtár vezetője

Lapozgató

● **ADY-RÓL SZÓLÓ** kiadványokra szeretnénk felhívni a könyvtárosok és azok figyelmét, akik nem mint szakmabeliek forgatják lapunkat. Olyan kötetekre, amelyek nem kerültek kereskedelmi forgalomba, vagy forgalomba kerültek ugyan, de a könyvtári-népművelési terjesztés nehezebb módszerei és a hírverés hiánya miatt esetleg nem találkoznak az érdekeltekkel. Az **ADY ENDRE BUDAPESTJE**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiadványa (FSZEK tanulmányok, Új sorozat 68/69. sz. 270 l. 35 Ft) 1000 példányban jelent meg. *Faragó Éva* és *dr. Ruzsicska Mária* kitűnő összeállítása az „utált-tisztelt Budapest”-et próbálja életre kelteni úgy, ahogy annak képét a költő publicisztikai írásai, novellái, levelei és versei megrajzolják. Ez a kötet sokszorosításban jelent meg ugyanúgy, mint az **ADY ÉS DEBRECEN** című, a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár által közreadott kiadvány — mindkettő megérdemelte volna a nyomtatást. A debreceni kiadványnak az ad különös jelentőséget, hogy a költőnek a mai Magyarország területét tekintve a fővároson kívül „a marandóság városá”-hoz volt a legerősebb kötődése. *Szabó Sándor Géza*, a kötet összeállítója a bevezető tanulmány után háromrészes adattárat, illetve idézetgyűjteményt közöl Ady debreceni napjairól, a költőnek a várossal kapcsolatos megnyilvánulásairól (versek, újságcikkek), és végül Ady alakjának, munkásságának debreceni sajtótükrét adja (251. l.). — Csongrád megyének kevesebb Ady-vonatkozása van, a szegedi Somogyi Könyvtár **ADY NÁLUNK** antológiája mégis méltó jubileumi megemlékezés. Nyomatásban, ízléses köntösben, jó tipográfiával, sok illusztrációval készült, *Péter László* gondos összekötő szövegevel, magyarázataival és mutató-apparátusával (A Somogyi-könyvtár kiadványai 21. sz. 150. l.). — A Petőfi Irodalmi Múzeum a Petőfi emlékévkben kiadott reprezentatív tanulmánykötetéhez hasonlóan a mostani évfordulóra is kitétt magáért: a *Láng József* szerkesztésében, a Népművelési Propaganda Irodával közösen megjelentetett **TEGNAPOK ÉS HOLNAPOK ÁRJÁN** c. kiadványának szerzői igen sok oldalról közelítik meg Ady életművét (például A. és a monarchia, a szociáldemokrácia, A költészetének különféle rétegei, motívumai, öröksége), és külön fejezeteket szentelnek a művészetekhez (színház, képzőművészet), művészeti irányzatokhoz (szecesszió) és művészekhez való viszonyának. A 457 oldalas kötetben alapos ikonográfia is segít eligazodni a gazdag illusztrációs anyagban (95 Ft).

● **A HORIZONT-nak**, Veszprém megye közművelődési tájékoztatójának elmúlt évi 3. száma végre tartalmaz könyvtárügyi írásokat, sőt a híradó gerincét is ezek képezik. Tartalmuk szintén változatos: egy városi könyvtár (Ajka) bemutatkozása, négy cikk a gyermek- és az iskolai könyvtárak munkájáról, írások propagandaformákról és könyvtári gyűjteményrészekről (író-olvasó találkozók, felolvasó színpad, áttekintés Veszprém megye hangtáiról).

Szemlén a rábakecöli könyvtárban

Még mindig betüvesztőhely

„Könyv? Mi a rossebnek? El köll ígetni mind! Minek az a nagy ész? Könyv. Az köll nekik. Azér ollan böszmék.” Miért idézem a rábakecöli tanácsi kirendeltségen átkozódó egyszerű asszonyt? Mert durva túlzásaival együtt igen jól jellemzi a községi könyvtár becsületét és abból törvényszerűen következő állapotát.

De folytassuk idézettel: „A kecöli könyvtárba a lovamat se engedném be” — mondotta a beledi tanács művelődésügyi főelőadója tavaly [1976] márciusában. Ezzel mintegy előkészített a várható látványra: „A könyvtár előterében tűzfahalom. Ami ezután jön, még rosszabb. Vizes falú, pusztulásra ítélt helyiség a kecöli könyvtár... A beiratkozott olvasók száma harminc. Normális körülményekhez nagyon kevés. Normális körülményekhez! A rábakecöli könyvcellához, betüvesztőhelyhez túlon túl sok. Ha legalább szükséges rossz volna a könyvtár! Úgy látszik, mintha Rábakecölben szükségtelen intézmény lenne.”

Másfél év eltelte után viszont úgy látzik, mégsem szükséges rossz a könyvtár Rábakecölben. Az ajtó új, mintha frissen illesztették volna a helyére. A lépcső és a rövid bekötőt sem száradt ki még teljesen. Két vagy három napja betonozhattak. A felirat a helyén: „községi könyvtár”. Semmi kétség, történt valami. Mielőtt azonban utat engednék a jó érzésnek, ami eredmények láttán járja át az embert, a könyvtáros keresésére indulok. Vodenicsár Ágnes tavaly márciusban beteg volt. A könyvtár szomszédságában levő napköziotthonos óvodában dolgozik. Óvodónő.

— Nekem a kórházban mutatták a cíket — emlékszik. — Nem hiszem, hogy különösebb visszhangja lett volna, mert hosszú ideig nem történt semmi. Az ajtó, a lépcső, meg a bekötőt, amit most lát, az utóbbi két hét munkájának eredménye. A téesz építőbrigádja az óvodát bővítette, utána nekiálltak a könyvtárnak. A beledi tanácselnök azt mondta, minden fórumon hajtogatják, mi lesz a kecöli könyvtárral, tenni kell valamit.

Az óvoda kicsinyei tízóraiznak. Vodenicsár Ágnes fogja a könyvtárkulcsot és helyszíni szemlére indulunk. Nem udvar felől, mint tavaly tettük, hanem az utcáról. Tehát nincs kétség, új a bejárat. A kulcs nehezen fordul a zárban. Néhány

próbálkozás után azonban nyílik az ajtó, s az elénk táruló látvány a tüzelőt leszámítva ugyanolyan siralmas, mint ahogy tavaly ecseteltem. Minden azt akarja, hogy meneküljünk innen. A hideg vaskályha, a polcok zsúfoltsága, a villanylámpa gyér világa, a parányi helyiség ridegsége s maga a gondolat is, amely most hatáskörébe vonja a helyi termelőszövetkezet éttermének megyehatáron túl is ismert kitűnő ételeit, a szövetkezet gazdagságát, a község lakóinak jólétét, s a mindössze két-három személynek munkahelyül szolgáló tanácsi kirendeltség nagyzólag tágasságát.

Természetesen nem menekülünk, hiszen nem azért jöttünk, meg talán tud valami vigasztalót mondani Vodenicsár Ágnes a könyvtár jövőjét illetően.

— A régi ajtó helyére ablakokat tettek, s így a könyvtár egy kis helyiséggel bővül. Tervem szerint ott helyezük el majd a kézikönyveket. Azt is ígérték, hogy a padlót felszedik, a vaskályhát olajkályhára cserélik.

— Festés?

— Festésről nem volt szó, de gondolom, akkor már a festés sem marad el.

— Mindezem, mikor esedékes?

— Remélem, még a télen. Az idén ötvenöt beiratkozott olvasónk van, főként gyerekek. A körülményekhez képest nem is kevés. Ha nem én volnék a könyvtáros, én sem nagyon látogatnám.

Hetente két alkalommal összesen négy óra a kölcsönzési idő. Van olyan nap, amikor a könyvtárosra nem nyit ajtót senki. Félő, hogy szaporodni fog ezeknek a napoknak a száma. A tanácsi hivatalsegéd a hideg ellenére akkor fűt be, ha eszébe jut, s nem mindig jut eszébe.

Ha ígérekkel és elképzelésekkel beérhetnénk, már megálljt kellene inteni a könyvtárt elméletben fejlesztő buzgalomnak. Iváncsics Jánosné, Beled nagyközségi Tanács művelődésügyi előadója — Rábakecöl igazgatásilag Beledhez tartozik — tervekről szólhat csupán. Ezekben a tervekben bővül is, szépül is a mostoha sorsú kecöli könyvtár. Igen szívesen számolnék be rövid idő múlva a tervek valóra váltásáról. Rövid idő múlva, mert az úgy sem fontosságánál, sem alapos megkésztetésénél fogva nem tűr további halasztást.

P á k o v i c s M i k l ó s
(Kisalföld)

Számítógépes párbeszéd Angliából Kaliforniába

Az angliai Cranfield városkában, a Cranfield Institute of Technology műszaki egyetemen rendezik kétévenként Európa legrangosabb információgépesítési konferenciáit. Szám szerint a 6. nemzetközi cranfieldi konferencián, ez év [1977] júliusában az OMKDK is képviseltette magát.

Az idei konferencián 280-an vettek részt a világ minden tájáról. A körülmények igen kedvezőek voltak az elmélyült szakmai beszélgetésekre, az előadásokhoz és a bemutatókhoz, ami nagyrészt a résztvevők komoly felkészültségének, egyszerűségének és a nívós, érdekes előadásoknak volt köszönhető. A hely ideális konferenciák tartására: az egyetem minden településtől elszigetelten helyezkedik el, tehát egyszerűen nincs másra lehetőség, mint a szakmai programokon való részvételre. Esténként szakmai viták folytak az egyetemi kollégium társalgóiban, egy kis finom angol sörrel ízesítve.

Rövid beszámolómban kiemelem az egyetem könyvtárában rendezett „on-line” bemutatókat, amelyek valóságos élményt jelentettek. On-line magyarul olyasmit jelent, hogy a felhasználó a számítógéppel közvetlen összeköttetésben áll (pl. telefonon éppen „vonalban” vagyok valakivel, kérek gyorsan jegyzetpapírt). Az információkat szolgáló számítógép az amerikai Kaliforniában üzemel, a felhasználó pedig az angliai Cranfield melletti egyetemi könyvtárban egy tv-képernyő és egy vele összekapcsolt írógép-billentyűzet előtt ül. Köztük az összeköttetést a világűrön keresztül egy távközlési műhold tartja fent.

Keresési példaként válasszuk azt a témát, hogy „az információs szolgáltatások költségei”. A billentyűvel beütjük a tárgyszavakat: „Információs szolgáltatás”, „Dokumentációs rendszer” stb. (a gép, maga szinte diktálja a változatokat), a képernyőn megjelenik mindegyik lehívott tárgyszó mellett egy szám, hogy hány ilyen témájú dokumentumot tárol a számítógép. Ezután ugyanezt megteesszük a „Költség”, „Ár”, „Gazdaságosság” stb. tárgyszavakkal. Ezután a két csoportot egy ES jellel összekapcsoljuk (csak azokat a dokumentumokat kérjük, amelyekben mindkét tárgyszócsoportból található egy-egy tárgyszó, tehát pl. „Információs rendszerek+költségek”). A számítógép

azonnal közli velünk az óceánon keresztül, hány ilyen dokumentum van „birtokában”.

Ezután utasítást adunk, hogy az első öt információt adja ki a képernyőre. Ha ezek címe nem elegendő, megkérjük a referátumok szövegét is, a tárgyszavakkal együtt. Ha a kapott információk nagy része nem releváns (nem megfelelő), akkor a „profilon” (tárgyszavak összekapcsolása ES-sel, VAGY-gyal) addig változtatunk, amíg meg nem jelennek túlnyomórészt releváns, bennünket érdeklő információk. A gép persze mindig közli, hogy hány információt tud valamely profilhoz rendelkezésünkre bocsátani.

Miután „megállapodtunk” a kaliforniai géppel, elkezd sorban megjeleníteni számunkra címeket vagy referátumokat is, ahogy kérjük; nekünk más dolgunk nincs, csak rövid ránézés után jelezni, ha valamely referátumot nyomtatásban kívánunk látni. Ezeket légi postán feladják számunkra, néhány nap alatt kézhez kaphatjuk a releváns bibliográfiát. Maga a keresési művelet 10–15 percet vett igénybe.

Ezután felmerül a kérdés — a keresett téma szellemében —, mennyibe kerül ez a játék? Hát nem olcsó, de megfizethető. Ha a rendszerhez a belépti díjat leszurkoltuk, maga a keresés nem drága, témától függően 10–20 dollár, amit a gép a keresés végén jelez is. Ugyanis az egész művelet során a számítógép velünk csak maximum 1–2 percet „foglalkozott”, mi alatt mi gondolkoztunk, a gép másokat szolgált ki. A fizetendő díj nagyobbik része a „távolsági beszélgetés”, vagyis a távközlési csatorna tarifája.

És hogy valóban gazdaságos az ilyen információs szolgáltatás, bizonyítja a Cranfieldben is tapasztalt igen nagy népszerűsége: szinte központi téma volt. Egyre újabb on-line rendszerek születnek, egyre többen kapcsolódnak be alkalmazásukba. Az előadásokból, beszélgetésekből kirajzolódik a figyelmes szemlélő számára az információs szolgáltatások nemzetközi trendje, jövőben várható irányzata: a számítógépes információkeresés és ennek legkorszerűbb formája, az on-line információs rendszer előretörése.

Roboz Péter
OMKDK Híradó 1977/10—11. sz.

A KÖNYVTÁROS SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGÁNAK TAGJAI: *André Miklós, dr. Arató Antal, Bóday Pál, dr. Csulák Mihály, dr. Hiller István, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kondor Istváné, Kovács Dezső, Mártyán Gyula, Páldy Róbert, Papp István, Szabó Sándor, Szőke Tiborné, Takács Miklós, Zircz Péter.*

Hírek

A KÖNYVTÁROS SZERKESZTŐSÉGÉBEN új munkatárs dolgozik január elseje óta, **Bóday Pál**, akinek neve jólismert a könyvtárosok körében: az ötvenes években a Szegedi Egyetemi Könyvtár, 1957-től pedig csaknem másfél évtizedig a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője volt, majd mint a Magyar Hírlap rovatvezetője is sok könyvtári vonatkozású publikációt jelentetett meg — egyéb, kulturális tárgyú írásain kívül. Bóday Pál a Könyvtárosnál a szerkesztőség vezetőjének helyetteseként tevékenykedik.

AZ SZMT PEST MEGYEI KÖNYVTÁRÁBAN az elmúlt év végén 60 szakszervezeti könyvtárosnak adott át jutalmat Csöke Anna könyvtárigazgató. A szép ünnepségen Bessenyei Ferenc Kossuth-díjas színművész adott műsort, dr. Draveczky Balázs, az SZMT kulturális osztályának vezetője pedig a jutalmazott könyvtárosok munkáját egyenként is értékelve, méltatta a könyvtárhozivatásnak a munkásművelődésben betöltött szerepét. (M. T.)

DR. KÁPLÁNY GÉZA HALÁLÁNAK 25. évfordulójáról december 9-én kiállítással emlékezett meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Káplány Géza a magyar műszaki dokumentáció úttörője, az OMKDK elődintézményének, a Technológiai Iparmúzeum és Anyagvizsgáló Intézet könyvtárának vezetője volt. A kiállítást Benedek Jenő, az OMKDK könyvtári igazgatóságának vezetője nyitotta meg ünnepi megemlékezésével.

SOMOGYI KIADVÁNYOK, KÖNYVEK, plakátok és aprónyomtatványok kiállítását rendezték meg a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár előadó- és

bemutatótermében. A kiállítás néhány ritkaság mellett elsősorban az utolsó évek somogyi kiadványait és Somogyra vonatkozó könyveit mutatta be a közönségnek intézményenkénti csoportosításban. A kiállítás tartama alatt a megyei könyvtár három író-olvasó találkozót is rendezett az országos sikert aratott somogyi helytörténeti könyvek szerzőivel. (K. B.)

DECEMBER 6—7-ÉN Győrött tartotta a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a kiemelt felsőfokú, a felsőfokú és a részleges felsőfokú települések könyvtárigazgatóinak szokásos értekezletét. Ezen a hangos-képes, valamint a nem hagyományos, nem könyvjellegű könyvtári dokumentumok helyével, tipológiájával, feldolgozásával, tárolásával foglalkozó előadásokat hallgattak meg, illetve vitattak meg a résztvevők. December 16-án a Kulturális Minisztérium Képzőművészeti és Közgyűjteményi Főosztálya Budapesten rendezett egynapos értekezletet a megyei tanácsok művelődésgyűjteményi osztályán dolgozó közművelődési csoportvezetők, valamint a megyei könyvtárigazgatók részére. A tanácskozáson a főosztály 1978. évi munkatervéről, az Országos Közművelődési Tanács elnökségének a közművelődési könyvtárak helyzetével foglalkozó üléséről és a könyvtárosok szakmai továbbképzésével kapcsolatos elképzelésekről kaptak tájékoztatást a résztvevők.

A 100 ÉVES Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum jubileumi ünnepséget december 14-én rendezték meg a Magyar Tudományos Akadémiának a várban levő kongresszusi termében. „Hagyomány és korszerűség a magyar peda-

gógiai közgyűjtemények 100 éves fejlődésében” címmel dr. Arató Ferenc, az intézmény főigazgatója tartott előadást, majd a szocialista országokban levő testvérintézmények vezetői üdvözölték a jubiláló könyvtárt. A további előadások az iskolai könyvtárak helyzetével, a pedagógusképző intézetek könyvtáraival, a pedagógusok önképzésének és továbbképzésének könyvtári bázisaival, valamint az iskolamúzeumokkal és a muzeális értékű iskolai könyvtárakkal foglalkoztak. A tanácskozás színhelyén, illetve az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum épületében kiállítás mutatotta be az intézmény történetének becses dokumentumait és a gyűjtemények legértékesebb darabjait.

NYUGALOMBA VONUL Sándor László, az Állami Gorkij Könyvtár igazgatója. Sándor László a két világháború között a csehszlovákiai nemzetiségi irodalmi és politikai élet ismert baloldali alakja, a Sarló mozgalom tagja, a kolozsvári Korunk című folyóirat csehszlovákiai szerkesztője volt, 1945 után pedig mint kritikus, művészettörténész és műfordító fontos szerepet játszott Kárpát-Ukrajna magyar irodalmi életében is. 1962 óta él Budapesten, 1966-ban került központi idegen nyelvű könyvtárunk élére. Fáradozásának eredményeként egy évtized alatt a Gorkij Könyvtár az idegen nyelvű szépirodalmi könyvtár színvonaláról olyan magasszintű közművelődési könyvtárrá vált, amely a közművelődési feladatok mellett egyre inkább országos szakirodalmi tájékoztatói szerepet is vállal, és hathatósan támogatja az országban működő nemzetiségi alapkönyvtárak tevékenységét.

Utódává a kulturális miniszter 1978. január 1-i hatállyal Tóth Gyulát nevezte ki, aki előzőleg a Kulturális Minisztérium irodalmi főosztályának élén állt.

Magyarország részvétele a megosztott katalógizálási programban

Közismert és közhelynek ható megállapítás, hogy a világ megnövekedett dokumentumtermése milyen nagy gondot okoz a könyvtárak állománygyarapító munkájában, a korszerű színvonalon tartott dokumentumbázis kialakításában és az arra épülő információszolgáltatásban. A problémák különböző formában, de egyaránt jelentősek mind a szakkönyvtárak szűkebb tudományterületre specializált gyarapító tevékenységében, mind pedig az általános gyűjtőkör örökségével kialakult tudományos nagykönyvtárak folyamatos szerzeményezésében.

A szakirodalomban és a gyakorlatban évek óta keresett megoldások elsődleges célja a könyvtárak közötti gyarapítási együttműködés segítségével az egymást kiegészítő gyűjtőkörök kialakítása, a tudományok összességének gyűjtéséért való felelősség tervszerű megosztása. De a gyűjtési kötelezettség megosztása mellett nem kisebb feladat az optimális gyűjtési teljesség megvalósítására való törekvés sem, melynek előfeltétele a világ dokumentumtermésében való megfelelő tájékozódás, a gyarapítás szerteágazó csatornáin keresztül a beszerzési források felderítése, a dokumentumok értékelő válogatása. Ez utóbbi cél elérése készítette az Egyesült Államok nemzeti könyvtárát is arra, hogy a külföldi irodalom értékelően válogatott gyűjteményének megeremtése érdekében a nemzetközi kooperáció útjára lépjen.

A nemzetközi együttműködés célja

Az Egyesült Államok Kongresszusa 1965-ben fogadta el az új felsőoktatási törvényt, melynek egyik fejezete a nemzeti könyvtár, a washingtoni *Library of Congress* (Kongresszusi Könyvtár) feladataként jelölte meg a nemzeti könyvbizterzési és katalógizálási program (National Program for Acquisitions and Cataloguing = NPAC) kidolgozását és megvalósítását. A program a korábbi *Farmington-terv* nemzetközi állománygyarapítási koncepciója helyébe lépett és annak továbbfejlesztéseként kettős célt tűzött maga elé. A nemzeti könyvtár gyűjteményszervezésének célja, hogy a világon bárhol megjelenő dokumentumokból olyan tudományos bázist teremtsen, amely minden tudományterület kutatásának alapjául szolgálhat. Ugyanakkor — a gyors információszolgáltatás érdekében — feladata, hogy a beszerzett szakirodalomról bibliográfiai leírás formájában gyors és folyamatos tájékoztatást nyújtson.

A vállalkozás tehát első létkitűzésével, kezdeti szakaszában a világ eddigi talán legnagyobb méretű szerzeményezési akciójaként indult. Különleges jelentőségűvé akkor vált, amikor a Kongresszusi Könyvtár felismerte, hogy mind a gyűjtendő dokumentumok válogatását, mind a bibliográfiai tájékoztatást legmegbízhatóbban és leggazdaságosabban a dokumentumot megjelentető országok bekapcsolásával valósíthatja meg. A nemzetközi gyarapítási-feldolgozási együttműködésnek ezt az újszerű formáját az IFLA is éveken keresztül tárgyalta, majd 1966-ban Londonban és Bécsben két konferencia foglalkozott tartalmi és szervezési kérdéseivel. Az ennek eredményeként kialakított gyakorlatban a Library of Congress azoknak az országoknak a bibliográfiai leírásait kívánja felhasználni, amelyek nemzeti vagy nemzetközi szabvány szerint készülő nemzeti bibliográfiát adnak közre. (Ilyen szempontból 18 ország — köztük Magyarország — bibliográfiai leírásait minősítették alkalmasnak a program számára szükséges tájékoztatáshoz.) A feldolgozottnak ez a formája lett névadója a NPAC közismertebb elnevezésének, a megosztott katalógizálási (*shared cataloguing*) programnak.

A megvalósítás modellje

A Library of Congress az egyes országokkal (többnyire a nemzeti könyvtárakkal) éves szerződéseket köt, amelyekben dokumentumfajták és témák szerint meghatározza gyűjtőkörét. A szerződő országnak vállalnia kell, hogy a megjelenő könyvek-

ből e szempontok alapján válogat, a kötelespéldány beszolgáltatásával egy időben (esetleg még azt megelőzően, az ún. jelzőpéldányok alapján) katalóguscédulán, szabványosított formában a nemzeti bibliográfiával megegyező címleírást készít és a beszerzett példányokat a Kongresszusi Könyvtár számára a címleírással együtt hetenként, közvetlen légi szállítással eljuttatja. Az amerikai nemzeti könyvtár a könyvekért vagy a szerződésben előre meghatározott, darabonkénti átlagösszeget, vagy a kiadvány helyi árának átszámított dollárértékét fizeti. A bibliográfiai adatszolgáltatásért, vagyis a címleírásokért éves előfizetési díjban állapodik meg. A dollárösszeget a Kongresszusi Könyvtár a szerződő országnak kívánsága szerint vagy közvetlenül utalja át, vagy meghatározott nyugati könyvkereskedelmi céghez folyósítja, amelytől a szerződő ország nemzeti könyvtára az átutalt összeg fejében tőkés devizai igényes kiadványokat szerezhet be. A válogatás és a címleírások elkészítése minden esetben az adott nemzeti könyvtár feladata; a beszerzés adminisztrációja országonként eltérő: vagy maga a nemzeti könyvtár, vagy az erre a célra létesített önálló iroda, esetleg valamely külkereskedelmi vállalat hatáskörébe tartozik.

A magyar együttműködés kialakított formája

Magyarország — a francia, angol, német, osztrák, dán, cseh, lengyel nemzeti könyvtárak után — 1976-ban csatlakozott a NPAC-hoz. Az 1977-től érvényes szerződés a Kongresszusi Könyvtár és a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat között jött létre. A Kultúra azonban csak a beszerzés és kiküldés adminisztratív lebonyolítását intézi, a beszerzésre javasolt anyag válogatása és a címleírások elkészítése az Országos Széchényi Könyvtár feladata, amely erre vonatkozóan ugyancsak szerződésben állapodik meg a Kultúrával. A hármas szerződés értelmében az OSZK a beszolgáltatott kötelespéldányok alapján naponta kiválogatja — részben a Kongresszusi Könyvtár, részben saját értékelő szempontjai szerint — a kiküldendő anyagot. A gyűjtőkör általában valamennyi önállóan, vagy részcímes sorozat tagjaként megjelent könyvre kiterjed, kivételt csak az irodalmi és művészeti értéket nem képviselő gyermekkönyvek, az egyetemi szint alatti tankönyvek, a többeskiadások, valamint a mezőgazdasági és orvostudományi művek képeznek. (Ez utóbbi két tudományterület tekintetében ugyanis a Kongresszusi Könyvtár megosztja általános jellegű nemzeti könyvtári gyűjtési kötelezettségét a két illetékes amerikai szakkönyvtárral.) Nem vonatkozik a szerződés a Magyar Tudományos Akadémia kiadványaira, valamint az időszaki kiadványokra, ezeket a Kongresszusi Könyvtár továbbra is a nemzetközi csere keretében kívánja beszerezni.

Az OSZK a saját katalógusai számára készülő címleírással egyidejűleg elkészíti valamennyi, Magyarországon megjelenő könyv címleírásának kétpéldányos másolatát. A címleírásokon szerepel a válogatás eredménye is, az „unselected” jelzésű cédulákat a Kongresszusi Könyvtár csak bibliográfiai tájékoztatásként kapja, míg a „selected” jelöléssel ellátott cédulák alapján a Kultúra beszerzi (az OSZK által meghatározott példányszámban) a kiválasztott könyvet, és a könyveket a címleírással együtt ugyancsak hetenként továbbítja az amerikai nemzeti könyvtárnak. A gyors információszolgáltatást és dokumentumbeszerzést átmenetileg ez a módszer szavatolja a legjobban (a könyv megjelenése utáni három héten belül a címleírás, szakjelzettel ellátva, a Kongresszusi Könyvtárban van!) mindaddig, amíg a kötelespéldányok számítógépes feldolgozásának eredményeként az OSZK a szabványos formában kiíratott katalóguscédulák ugyanilyen gyors szolgáltatását meg nem szervezi.

Az 1977. január 1-én megkezdett munka első évi eredményei kedvezőek: az 1977-ben Magyarországon megjelent könyvekből 1833 mű beszerzését intézte a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat az OSZK válogatása és címleírásai alapján, további 1455 mű megjelenéséről pedig bibliográfiai jelzőcédulán kapott tájékoztatást a Kongresszusi Könyvtár.

A nemzetközi állománygyarapítási és feldolgozási együttműködésnek ez a formája mindkét fél számára kedvező és előnyös, bár kétségtelen, hogy az információ- és dokumentumcsere elsődleges szempontja mellett pénzügyi-kereskedelmi érdekek is érvényesülnek. De segítségével az amerikai nemzeti könyvtár nemcsak általános, egyetemes gyűjteményének folyamatos gyarapítását oldja meg, hanem — a címleírások továbbításával — az Egyesült Államok egész könyvtári rendszere számára mintegy figyelőszolgálatot lát el a külföldi kiadványok válogatásában és előszereményezésében. A másik szerződő fél pedig a könyvexport nyújtotta devizahaszon növelése mellett elsősorban művelődéspolitikai feladatot teljesít az országának tudományos eredményeit, művészetét és irodalmát reprezentáló kiadványok népszerűsítésével.

Ferenczy né Wendelin Lidia

Bevezetés az informatikába V.

Információ-technológia

Az információ-technológia kifejezést többféle értelemben használhatjuk: 1. tágabb értelemben az információ-technológia mindazoknak az elveknek, módszereknek, előírásoknak, technikai (gépi) és egyéb eszközöknek összefüggő (konzisztens) rendszere, amelyekkel egy információs rendszerben (intézményben) az információs folyamatok elvégzése a legkedvezőbb hatásokkal oldható meg; 2. szűkebb értelemben az információ-technológia azoknak az eszközöknek és eljárásoknak rendszere, amelyeknek segítségével az információs folyamatok (az információk előállítása, rögzítése, tárolása, feldolgozása, keresése, közlése stb.) automatizáltak, vagy részben automatizáltak valósítható meg; 3. diszciplinárisan, tudomány-elméletileg az információ-technológia úgy értelmezhető, mint az informatikai kutatás-fejlesztés gyakorlati alkalmazása, és egyben mint a meglévő ismeretek továbbfejlesztése, újabb eredményekkel való gyarapítása.

Az előzőekből kitűnik, hogy az információ-technológiában, mint általában a technológiában, valamilyen következetes rendszer érvényesül, amely egységes szerkezetbe, struktúrába foglalja az információs folyamatokat, illetve a véghezvitelükhöz szükséges eszközöket.

Jantsch, a neves jövőkutató mutatott rá arra a fontos jelenségre, hogy a rendszerek működésében általában feszültség lép fel a struktúrák és a folyamatok között. A struktúrák stabilitásra törekcsenek, ezért hajlamosak a megmerevedésre; a folyamatok pedig, amelyek a „való élettel” vannak állandó kapcsolatban, a változásra hajlamosak. Ezekkel a hatásokkal szemben sokszor úgy védekezünk, hogy a változásokat visszaszorítjuk, ami a rendszer fokozatos „elhalását” eredményezheti. Másfelől, ha a folyamatok kívánta változásnak teljesen szabad utat engedünk, a rendszer (a struktúra) könnyen fellazulhat, széteshet. E feszültségek között meg kell keresnünk az egészséges egyensúlyt, amely különösen nehéz feladat az információ-technológia célszerű kialakításában.

Ezek a szempontok is indokolják, hogy nagyon körültekintően, alapos elemzés és előkészítés után kell megválasztanunk egy adott információs rendszer (intézmény) technológiai eszközeit, amelyeknek végső fokon az információk jobb hasznosítását kell szolgálniuk. Mindig az egész információs rendszer (intézmény) szempontjából kell mérlegelnünk a technológiák alkalmazását, s ezt megkönnyíti, ha a rendszer-szemléletű gondolkodást alkalmazzuk, s egy célszerű rendszertechnikát alakítunk ki az információs folyamatok megfelelő módon és sorrendben való elvégzéséhez.

Nagyon fontos tehát a céljaink elérésének legjobban megfelelő információ-technológia megválasztása. Erre mutatott rá igen hangsúlyozottan *Lázár Péter* abban a rendkívül tanulságos előadásában, amelyet a FID 1976. évi kongresszusán tartott, kommentálva *A. Neelameghannek*, az ismert információs szakembernek az információ-technológiáról benyújtott dolgozatát. Kiemelte, hogy sem az információ, sem a technológia önmagában nem végső — mindkettőnek a fejlődést kell szolgálnia, s e tekintetben szigorúan alkalmazkodnia kell a konkrét helyi igényekhez, lehetőségekhez. Ezért olyan információ-technológiát kell választanunk és alkalmaznunk, amely egy adott információs rendszer s az ezt működtető ország, intézmény stb. helyzetének és szükségleteinek valóban megfelelő műszaki, gazdasági, társadalmi és egyéb szempontból is.

Egyáltalán nem bizonyos — hangsúlyozta *Lázár Péter* —, hogy minden esetben a legújabb technológiát kell alkalmaznunk, mivel sokszor előfordul olyan eset, hogy erre nem vagyunk felkészülve, és az információk használatát nem javítjuk vele.

Az informatikai szakirodalomban máshol is gyakran felmerül ez a problematika olyan módon, hogy az információ-technológiát, így a könyvtári technológiát is, mindig nagyon gondosan kell hazaálliesztetni a felhasználók, olvasók sajátosságaihoz, tájékozódási szokásaihoz stb. Nem bizonyos, hogy egy modern technológiával felszerelt, de a felhasználók viszonyaihoz rosszul illesztett könyvtári-információs intézmény jobb eredménnyel működik, mint egy hagyományos módszerekkel dolgozó, de a felhasználókhoz kitűnően alkalmazkodó intézmény. Ezeket a szempontokat is mindig figyelembe kell vennünk, ha új (innovatív) technológiát, eljárásokat, szolgáltatási formákat stb. kívánunk bevezetni.

Az információ-technológia értelmezésében természetesen sok egyéb kérdés is felmerülhet. Most csak néhány általános, a legtöbb információs intézményt érintő szempontra kívántunk rámutatni. Ha helyenként óvatosságot tanácsoltunk, ez nem jelenti azt, hogy a jelenlegi körülmények között s a jövőt illetően nem becsülnénk meg kellően az információ-technológia gépi eszközeinek fejlődésében s alkalmazásában rejlő óriási lehetőségeket.

Az információ-technológia jelentősége

Sorozatunk elején foglalkoztunk az információs válság, az információáradat problémájával. Kétségtelen, hogy az e problémák okozta nehézségek leküzdésében igen nagy szerepe van jelenleg is — és még nagyobb szerepe lesz a jövőben — az információ-technológiának, főként abban a tekintetben, hogy nagy segítséget ad bizonyos információs folyamatok (s az ezekhez tartozó adminisztrációs műveletek) automatizált elvégzéséhez.

Rövid tanulmányunk keretében nem elemezhetjük részletesebben azt az izgalmas kérdést, hogy a tudományos-technikai forradalom kibontakozásán belül van-e és miből áll az információs forradalom, továbbá mekkora szerep jut ebben az információ-technológia és a hozzákapcsolódó kommunikáció-technológia forradalmának?

Azt mindnyájan tapasztaljuk, hogy jórészt a technológiai eredmények hatására megváltozban van az információs és kommunikációs környezet, az információk közlésének, cseréjének, feldolgozásának, tárolásának stb. rendszere. Ebben az új helyzetben sok tekintetben átalakulóban van az információhordozók (médiák) szerepe és rendszere is. Ezt a jelenséget *Mc Luhan* vizsgálta részletesebben (bár sokszor egyoldalúan s nem kellő tudományos alapaossággal), s a „mcluhanizmus” mint szellemi áramlat jelzi azt a problémakört, amelyet az információs és kommunikációs technológia fejlődésével, átalakulásával kapcsolatos jelenségek hoztak felszínre, mégpedig szélesebb kulturális értelemben is. Mindez természetesen a legszorosabban összefügg a könyv s az egyéb információhordozó médiák viszonyával, szerepével, amire később még visszatérünk.

Többször hivatkoztunk már az információs iparra, amely a legfejlettebb ipari országokban már ma is az egyik vezető iparág, és az előrejelzések szerint a század végére az egyik legjelentősebb, legnagyobb iparággá válik. Sokan úgy vélik, hogy amilyen forradalmi változás következett be a közlekedésben a motorizálás, a gépköcsi bevezetésével a század első felében, a század második felében ugyanilyen forradalmi változások mennek végbe az információk „közlekedésében”, főképp a számítógépekhez kapcsolódó információs és kommunikációs rendszerek és hálózatok egyre erősödő ütemű elterjedése következtében.

A korábbiakban említettük, hogy az információáradat sok nehézséget okoz az információk megfelelő kezelésében (tárolásában, feldolgozásában, közlésében stb.) A nagy információ-mennyiségek nem kezelhetők a régi, s kisüzemi (manuális) módon, ezt csak a nagyüzemi (számítógépes, részben automatizált) „termelési” és feldolgozási mód teszi lehetővé.

Ennek megfelelően a számítógép könyvtári, dokumentációs, információs célokra való felhasználása fokozatosan olyan nélkülözhetetlen lesz, mint korábban a katalóguskártya könyvtári használata volt. Van olyan vélemény, hogy a század második felétől kezdve, főleg a század utolsó harmadában a számítógép — mint „elektronikus egység” — tölti be azt a szerepet, amelyet a század elején a katalóguskártya — mint „mechanikus egység” — töltött be.

A könyvek és egyéb dokumentumok tárolására nagyon sok hely szükséges, és ez nem áll rendelkezésre korlátlanul. Ez is magyarázza, hogy a mikrográfia, a szövegek s általában az írásos dokumentumok kicsinyített másolatainak alkalmazása meghatározott célokra előbb-utóbb szintén általánossá válik.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy „búcsút kell vennünk Alexandriától”, vagyis a hagyományos értelemben vett, nagy gyűjteményeket tartalmazó könyvtáraktól, de az új technológiák nyújtotta lehetőségeket mindenütt fel kell használnunk az említett nehézségek leküzdésére.

Az információ-technológia eszközzrendszerei

Az információ-technológia eszközeit, a fejlődés tendenciáit tekintve, a következő főbb csoportokra oszthatjuk:

- számítástechnikai eszközök,
- távközlési (telekommunikációs) eszközök.

- reprográfiai eszközök,
- audiovizuális eszközök.

Ezek persze csak nagyon „durván” megkülönböztetett kategóriák; ezeken belül az eszközöknek, eszközrendszereknek sokasága található, s egyre bővül a készlet, amelynek elemeiből („moduljaiból”) különféle módon kombinált változatokat építhetünk fel.

A modern információs rendszerekben (információs intézményekben, dokumentációs központokban, könyvtárakban) általában mind a négy felsorolt technika alkalmazásra kerül, és pedig a céloknak és feladatoknak megfelelően más-más arányban, változatban. Rövid ismertetésünkben nem foglalkozhatunk részletesebben az említett információs, kommunikációs eszközrendszerekkel és az ezekből kiépíthető variánsokkal, ezért a következőkben mindegyikhez csak néhány megjegyzést fűzünk. (Egyébként utalunk az irodalomjegyzékben felsorolt művekre, amelyek az egyes szakterületekről jó összefoglalást nyújtanak.)

A számítógépek alkalmazása

Kétségtelen, hogy az információs és könyvtári tevékenységekben minden eddiginél mélyrehatóbb változást okoz a számítógép „belépése”, különféle információs és könyvtári folyamatok elvégzésére történő alkalmazása. Az információtudomány és a számítógéptudomány szorosan összefonódott, sőt — amint már jeleztük — egyesek éppen a számítógépes (részben) automatizált információs rendszerek tervezését és megvalósítását tartják az informatika lényegének.

Az információs és a könyvtári munka szervezésének szempontjából a számítógépek alkalmazásának egyik leglényegesebb hatását abban jelölhetjük meg, hogy valószínűleg „kikényszeríti” a folyamatok racionalizálását, logikájuk szigorúbb rendjének meghatározását, az ésszerű munkamegosztást s az ehhez szükséges tipizálást és szabványosítást.

A vezetési információ terén a számítógépes eljárások lehetővé teszik az ún. automatizált irányítási rendszerek (AIR) kifejlesztését, amelyek kiépülőben vannak a Szovjetunióban és más szocialista országokban, s a népgazdasági, ágazati és vállalati irányítás nélkülözhetetlen elemei. Ezekbe épülnek be a tudományos-műszaki információs rendszerek is, amelyek a KGST-országokban — az NTMIR keretében — koordinált információs és kommunikációs hálózatot fognak alkotni. Az 50-es évek elejétől a számítógépeknek több „nemzedéke” nőtt fel; jelenleg a negyedik generáció van megerősödőben, de „mozgolódik” már az ötödik is. A generációk kb. hat évenként követik egymást, s az újabb generációra a lényegesen nagyobb műveleti sebesség, tárolási lehetőség (memória-kapacitás), megbízhatóság jellemző, ráadásul elég nagy mértékben csökken az alkatrészek, kisebb mértékben pedig az egész számítógép-rendszer ára is.

A könyvtári-információs tevékenységekben is megfigyelhető az egymást követő számítógép-generációk szerepe. Ezt A. N. Grosch egyszerűsítve a következőkben jellemezte:

- az első, kezdeti generáció főként kísérleti munkákat végzett, gépi lyukkártyák (Hollerith-kártyák) alkalmazásával s a szükséges gépi berendezésekkel (hardware);
- a második nemzedék ún. adagolt üzemmódban („batch processing”) dolgozott, és főként adminisztratív folyamatok: rendelés, körözés stb., továbbá jegyzékek készítésének automatizálását segítette, illetve segíti;

- a harmadik nemzedék újdonsága az azonos idejű (real time) feldolgozás és az on-line üzemmód, amely révén a felhasználó közvetlen kapcsolatba léphet a számítógéppel terminál (adatállomás) útján, s ezáltal nagymértékben meggyorsul, dinamikussá válik tájékozódása;

- a negyedik nemzedék egyik fő jellemzője lesz a moduláris (egymáshoz illeszthető) mini és midi számítógépeket tartalmazó rendszer, amely megfelelően tervezett rendszerbe foglalja az információs bázisokat, bibliográfiai és egyéb adatbázisokat és ezeknek szervezési eljárásait.

A 80-as években várható az ötödik nemzedék színrelépése, amely nagyobb arányokban és hálózatszerűen teszi lehetővé a számítógépek közötti kommunikációt, s új, rugalmas módon kapcsolja össze az egyes információs és szakkönyvtári intézményeket.

A számítógéppel kezelhető („olvasható”) bibliográfiai adatbázisok sokasága épült már ki Amerikában és Európában egyaránt. Az adatbázisok jellemzője, hogy dokumentumokra utalnak, amelyekből a felhasználóknak kell kikeresniük a számukra fontos releváns információkat. Létesültek már tudományos-műszaki adatbankok is,

amelyeknek az a jellemzőjük, hogy általuk a felhasználó közvetlen adatokhoz (számszerű és egyéb információkhoz) jut és lehetősége van arra is, hogy műveleteket (számitásokat) végezzen a tárolt adatokkal.

Európában jelenleg kb. 400 számítógéppel olvasható bibliográfiai adatbázis működik, a faktográfiai, tényközlő információkat tartalmazó adatbankok száma kb. 40—50. A törekvések arra irányulnak, hogy ezeket on-line rendszerben működő távközlési hálózatban kössék össze. Ez a program a már többször említett EURONET.

Távközlési eszközök

Amint az előzőekből kitűnt, a tudományos-műszaki (bibliográfiai és faktográfiai) információs és kommunikációs hálózatoknak nélkülözhetetlen elemei azok a távközlési eszközök, amelyeket sajátosan erre a célra alkalmaznak. Az EURONET-tervben a részt vevő országok postahivatalainak feladata, hogy megteremtsék azokat a vonalakat, összeköttetéseket, amelyek az on-line rendszerű információátvitelhez szükségesek. A prognózisok szerint Nyugat-Európában 1980-ban kb. 2,7 millió információs kérdést fognak intézni (on-line rendszerben) a különféle adatbázisokhoz, és várható, hogy ez a szám 1985-re megháromszorozódik. Mindehhez természetesen a kommunikációs csomópontok, a távállomások (adatvégállomások, terminálok) nagyméretű rendszerét kell létrehozni és működtetni.

A KGST NTMIR-ben várhatóan az 1980-as évek közepén indul meg a nemzetközi rendszerben részt vevő információs központok, intézmények telekommunikációs összekapcsolása, az automatizált információs hálózat működése.

Reprográfiai eszközök

Ezeket — egyszerűsítve — két fő csoportra oszthatjuk: 1. általában méretazonos, szabad szemmel olvasható másolatokat előállító eszközökre (pl. xerox-másolat, xeroográfiai berendezések); 2. kicsinyített, optikai készülékekkel olvasható produktumokra, ezek az ún. mikroformátumú dokumentumok (mikrofilmek, mikrofilm lapok stb.).

Újabban tért hódít a mikromásolásnak az a gyakorlata is, mely szerint meghatározott dokumentumokat eredetileg is mikroformátumban, mikrokiadványként publikálnak.

A mikrodokumentumok fontos szerepet játszanak a számítógépes információs rendszerekben, és vannak mikrofilmes információtároló és kereső rendszerek is (ilyeneket alkalmaznak például műszaki rajzok, gyártmánydokumentációk stb. nyilván tartására is).

Az angol-amerikai terminológiában használatos a mikrográfia (micrographics) kifejezés, amely a mikroképek (formátumok) előállításának, reprodukálásának, felhasználásának — tehát az információs és kommunikációs rendszerekben való alkalmazásának — a legtágabb értelemben vett elméleti és gyakorlati ismereteit jelenti.

A reprográfia, a mikrográfia s az ide tartozó információhordozó médiák és a kapcsolódó berendezések mind nagyobb szerephez jutnak a tudományos-műszaki információs intézményekben, szakkönyvtárakban. Ennek oka részben az, hogy fontos szerepük van a dokumentumellátásban, a szakkönyvtárak, információs intézmények „kiadói” tevékenységében, részben pedig az, hogy a mikroformátumok nagy segítséget nyújtanak az egyre fokozódó tárolási nehézségek leküzdéséhez, és egyben differenciáltabb, az igényekhez jobban alkalmazkodó kiadói gyakorlatot is lehetővé tesznek.

*Audiovizuális eszközök

Az előzőekben hivatkoztunk arra, hogy megváltozott az információs, kommunikációs környezet. Ez jórészt az audiovizuális eszközök nagyarányú elterjedésének is köszönhető. Ennek megfelelően a könyvtárak, információs intézmények az ismeretközlésben, tájékoztatásban egyre nagyobb mértékben használják fel az audiovizuális médiákat és a belőlük épült komplex rendszereket.

Az audiovizuális technika szorosan kapcsolódik az oktatástechnikához. Ebből a szempontból az eszközzrendszereket a következőképpen szokták csoportosítani:

- állóképtechnika,
- hangtechnika,
- filmtechnika,
- tévétechnika,

- oktatógép-technika,
- számítógépes oktatástechnika,
- komplex eszközöket alkalmazó (multi-média) technika.

A tudományos-műszaki információs rendszerekben az audiovizuális ismeretközlő eszközök, programok, műsorok nagyon fontos kiegészítői az írásbeli (szakirodalmi) tájékoztatásnak. Különösen fontos szerepük van az új technikai eredmények megismertetésében, illetve mélyreható befogadásában. Megállapították ugyanis, hogy a látott, hallott, olvasott információk együttes hatása sokkal kedvezőbb, mintha csak egyetlen csatornám (például írott szöveg útján) „érkezik” az információ. Ezért célszerű, ha az írott szakmai szövegeken kívül kiállításal, filmvetítéssel és egyéb audiovizuális műsorokkal is erősítik az információk befogadását, tartós emlékezetben tartását.

Ilyen komplex ismeretközlést, tájékoztatást valósítanak meg például az ágazati információs intézetek, az országos és ágazati „Technika Háza”-k, amelyeknek rendezvényein nagy szerephez jutnak a komplex audiovizuális eszközök is.

Ezekben az eszközökön belül a filmtájékoztatás jelentőségét mutatja, hogy a KGST NTMIR speciális rendszerei (NSIR) között helyet kapott a tudományos-műszaki filmek rendszere is (INTERFILM INFORM), amelynek vezető szerve az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban működő Műszakifilm-tájékoztató Központ.

Az előbbieken az információ-technológiáról csak nagyon vázlatos, töredékes ismertetést adhattunk. Sok fontos kapcsolódó kérdést egyáltalán nem, vagy alig érintettünk, így például a számítógépes rendszerekkel kapcsolatban az osztályozás, tezauszépítés (ld. a Könyvtáros 1977. évi 6. számát), az automatizált nyelv-feldolgozás problémáit. Célunk inkább egy rövid általános áttekintés volt, egyéb kérdésekre a későbbiekben — például *A könyvtáros kislexikona* c. rovat keretében — még talán visszatérünk.

Epilógus

Az információ-technológia gyors változásait figyelve, felmerül a kérdés: mi lesz az olvasás, a könyv, a könyvtár távolabbi jövője? Az erre vonatkozó aggodalomnak nem régen (az Új Írás 1977. 8. számában) *Juhász Ferenc* adott hangot látomáserejű szavakkal. Aggódik, hogy meg fogjuk „ölni” a könyvet, és „ipari hártatekercekre, diafilmkockákra, mágneses szalagokra törpítik vissza könyveinket és könyvtárainkat...” És megszólal a tiltakozás is: „A civilizáció, a civilizációs tudomány, az épület-szűke, a raktár-eltömés nem ölheti meg a könyvet, a könyvtárat; nem adhatjuk... a gépi surrogásnak, kattogásnak, zümmögésnek, vászontáblára vagy üvegernyőre felnagyulásnak...” S ez nem konzervativizmus, nem a múlt nosztalgiaja. „Ez csak tudása annak, hogy nem minden múlt, nem minden tegnap pusztítandó.”

Bizonyosra vehetjük, hogy a könyv, a könyvtár, az olvasás még nagyon hosszú ideig a kultúra megszerzésének és továbbadásának nélkülözhetetlen eleme lesz, mert —ismét *Juhász Ferencet* idézve — „sok nagyot, gyönyörűt teremtett az ember emberolta óta, de soha emberibbet, mint a könyv”.

G y ö r e P á l

I R O D A L O M

Salton, G.: Dynamic information and library processing. Englewood-Cliffs, 1975. Prentice Hall.

Vásárhelyi Pál: Könyvtári és dokumentációs munkafolyamatok gépesítése 1974. Tankönyvkiadó.

Vásárhelyi Pál: Gépesített szakirodalmi tájékoztatói rendszerek tervezése és szervezése 1978. OMKDK.

Vásárhelyi Pál: Gépesített tájékoztatói rendszerek egyes hatékonysági kérdései 1977. OMKDK

Pétervári László Béla: A mikromásolás alkalmazása az információ-feldolgozásban 1972. SZÁMOK.

Dűzs János—Fűrjes József: Audiovizuális technika — műszaki információ 1968. OMKDK.

Vezetési, szervezési, információs és számítástechnikai értelmező szótár 1974. KGTMTI.

Az oktatástechnika eszközei Szerk. Szalay László 1972. Tankönyvkiadó.

Az Annual Review of Information Science and Technology Basic tools, Applications c. fejezetel.

A Békési Élet

Kevés folyóiratunk van, amely mindig a címlapján szereplő időben jelenik meg. A Békési Élet ilyen: múlt évi 4. száma már októberben eljutott az előfizetőkhoz. A 12. évfolyam már ezt az alcímet viseli: *Közművelődési és tudományos folyóirat*. Amikor indult, 1966 májusában, *Népszerű tudományos és kulturális antológia* volt; 1973-tól lett *Közművelődési és tudományos szemle*. 1975-ig évente három száma jelent meg, 1976-tól négy.

Az első számban a szerkesztő bizottság így határozta meg a kiadvány céljait: „Oldalain igyekszünk megláttatni e tájat és népe sajátos »egyéniiségét«, »ízét«, a maga állandó mozgásával, változásával, fejlődésével. Feladatnak tartjuk, hogy bemutassuk a múlt és jelen történelmi összefüggéseit. Ösztönzést szeretnénk adni a szocialista nemzeti egység elvi és gyakorlati kibontakoztatásához megyénkben”.

Első lustrumáról, öt évéről már 1971-ben ezt írhattam: „Irigylésre és követésre méltó az a teljesítmény, melyet Csaba, Gyula, Orosháza, Szarvas és a megye többi helységének tollforgatói fölmutattak, s mely tükröződik a Békési Életben részint közvetlenül, tanulmányokban, közleményekben, részint közvetve, az önálló művekről és más időszak kiadványokról megjelent ismertetésekben, méltatásokban”.

Amikor 1976-ban az első évtizedről tanácskoztak, a felelős szerkesztői tisztelet 1967-től ellátó Szabó Ferenc, a megyei levéltár igazgatója, jogosan állapíthatta meg, hogy a Békési Élet országosan ismertté és megbecsültté vált, önálló arculatot alakított ki, színvonalas szerzői táborát nevelt maga köré, és széles olvasóközönség támogatását nyerte el.

A tavalyi négy szám egyenként 2000 példányban jelent meg. Induláskor 1000, 1972-től 1100, 1975-től 1500, most pedig már 2000 példány: önmagában is nagyszerű eredmény! Egyetlen megyének ilyen nagy példányszámú folyóirata: ez korábban elképzelhetetlen volt hazánkban. A felszabadulás előtt Békésnek nem is volt semmiféle hosszabb életű folyóirata. Még a múlt században a megye nagy történéz egyéniségei, Haan Lajos, Karácsonyi János és Zsilinszky Mihály megteremtették a Békés vármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társulat Évkönyveinek sorozatát (1875—1894), majd századunk elején Gyulán jelent meg a rövid életű Nemzeti Kultúra (1911—1914) című

tanügyi ismeretterjesztő és közművelődési havi folyóirat, s 1941-ben a Gyulai Dolgozatok című sorozat öt száma.

Csak a felszabadulás után, pontosabban 1956-ban érte el a helyismereti érdeklődés azt a szintet, hogy nyilvánosságot, közlési lehetőséget szoríthatott ki magának. Így született a Békési Üzenet, a Körös Népe, a Viharsarki Élet, az orosházi múzeum évkönyveinek és a gyulai múzeum füzeteinek sorozata, sőt Szarvas meg Battonya hasonló kísérlete. A Viharsarki Élet 1960-ban egyetlen számot ért meg, a gyulai füzetek 1959 és 1964 között 59-et, a Körösmenti Honismereti Közlemények (1967—1973) ötöt. Mindezek városi és községi kiadókhöz és rendszerint egy-egy szerkesztő-személyiséghez kapcsolódtak. Csak a hatvanas években emelkedett a megyei kulturális irányítás arra a színvonalra, hogy fölismerje a helyismereti kutatások jelentőségét, és képes legyen nemcsak áttekinteni, de a kezdeményezéseket hathatósan fölkarolni is. 1963-ban dolgozta ki a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei titkára, Krupa András, a Békési Életnek kezdetűl felelős kiadója, 1973-tól főszerkesztője is, a három évvel később megindult időszaki kiadvány tervét.

A folyóirat címében ma sem viseli a *helytörténeti*, vagy akár tágabb — mert a jelent, sőt a jövőt is magába ölelő — *helyismereti* jelzőt, de gyakorlatában mintaszerűen megvalósítja. Szabó Ferencet idézem: „Mint népszerű tudományos és közművelődési orgánumnak, feladatát abban látjuk, hogy az ország e részének szellemi életében színvonalas szervező és publikációs fórum szerepet töltsön be mindazokon a területeken, amelyek a profiljába tartoznak. A megyét, annak mai és múltbeli életét, problémáit kell megismertetnie a megye és az ország igényesebb olvasóközönségével, szakembereivel. Minden közlésre kerülő íráskamp megyei témájúnak, megyei kapcsolatúnak kell lennie. Nem feladatunk olyan közlemények publikálása, amelyeket — tárgyuknál fogva — az országos folyóiratokban kaphat meg az olvasó. Elsősorban a színvonalas megyei önismeretet és önismeretét kívánjuk szolgálni, a Viharsarok haladó hagyományaitól kezdve a szocialista jelen társadalmi, gazdasági és művelődési kérdéseinek tárgyalásáig. Kiemelt helyet szánunk a nemzetiségi hagyományok ápolásának.”

Az első évtized statisztikája megfelel

ennek a szerkesztői elképzelésnek. A megye jelenének politikai, gazdasági, társadalmi kérdéseiről a Békési Élet hasábjain 50 tanulmány és 36 kisebb közlemény látott napvilágot, valamint 102 ismertetés helyi vonatkozású könyvekről, rendezvényekről. Ugyanez idő alatt 36 tanulmány, 28 adatközlés és 35 ismertetés foglalkozott a Viharsarok munkás- és parasztmozgalmainak történetével. Ez az arány: a múlt *hagyományainak* és a jelen *eredményeinek* e párhuzamos fölmutatása mintául szolgálhat minden hasonló célú helyismereti folyóirat számára. A Békési Élet igazán nem vádolható „múltba fordulással”, „a jelen föladataitól való elfordulással”.

Békés megye nemzetiségi viszonyai, szlovák, román és német lakóinak múltbeli és mai szokásai, e tíz év alatt 37 különböző terjedelmű dolgozatban tükröződnek, s ezzel a Békési Élet ismét példát mutat: a megye valamely sajátosságát hogyan kell tudatosítani lakóiban, s hogyan kell az ország nyilvánossága elé tárni. Az első évtizedben 46 közlemény foglalkozott természettudományi, műszaki és egészségügyi kérdésekkel. Ez megint tanulságot rejt: noha a helyismeret, helytörténet művelői érthetően aligha foglalkoznak természettudományokkal, a szerkesztők — a történész Szabó Ferenc és a hazai szlovákság néprajzának kutatásában kitűnő eredményeket fölmutató Krupa András — gondosan ügyelnek arra is, nehogy a társadalom- és természettudományok közötti arányok fölboruljanak.

A Békési Élet írásainak mintegy negyede helytörténeti jellegű (beleértve a gazdaság-, művelődés-, irodalom-, sőt technikatörténetet is), ezeknek a múzeumi kiadványokon kívül nincs más közlési lehetőségük, érthető tehát, hogy — szintén ügyelve az arányokra — a Békési Élet e hagyományápoló, a hazaszeretetet valós tartalommal megtöltő közleményeknek legfőbb fóruma. A szerkesztők különben is aggodalmas ökonómiával dolgoznak: összhangban a megye másfajta kiadványaival, közlési lehetőségeivel. A hosszú, majdnem féleves átfutási idő például nem teszi lehetővé a friss beszámolókat színházi bemutatókról, kiállításokról. Ezek szemléjét tehát a megyei napilapra bízzák.

A megyeszékhely, Békéscsaba nem egyetemi város, annál dicséretesebb, hogy a Békési Életnek mégis sikerült egy évtized alatt értékes szerzőgárdát toboroznia maga köré. Rendszeresen az első években 15—20, ma már 30—35 munkatárs szerepel a lapban; az alkalmi, névjegyüket egyszer-kétszer letevő szerzők száma mintegy 250-re szaporodott. A „törzsgárda” zöme a megyében él; néh-

nyan — elszármazottak — a fővárosból, ritkábban más hazai városból küldik szakcikkeiket.

Az alkalmi munkatársak egy része a folyóirat számára szívesen vállalt gondot jelent: hogyan lehet őket rendszeresen foglalkoztatható, jó szakírókká nevelni. A szerkesztők tudatosan törekszenek arra, hogy a pályájuk elején álló szerzőket rávezzessék a mondanivaló rendszerezésének, megformálásának és kifejezésének módszereire. „Aki megfogadja az észrevételeket, nem rest az átdolgozásra, újra és újra utánanéző egyes adatoknak, tud a hosszú lére engedett szövegen rövidíteni, abból »lesz valami« — írja Szabó Ferenc. — Mint számos példa bizonyítja, felnő az állandó szerzők közé. Egy alapvető feltétele azonban mindenképpen van annak, hogy bárkivel érdemben foglalkozni lehessen: az, hogy kéziratot adjon. Kéziraton lehet vitakozni, ígéretken és szándékokon nemigen.”

A szerkesztőség nem kis gondja a szerzői utánpótlás, főként a megyében élők köréből. A fiatalokat nem vonzza a közlés lehetősége; nem szeretnek a dolgoknak utánajárni, nem vállalják a megírással járó gyöttrődést. Talán a folyóirat most következő éveiben is előrelépést hoznak. A dolog természetéből adódóan főként a műszaki és a természettudományi szakírók körének bővítése nehéz. Hiszen a társadalomtudományok (a helytörténet, művelődéstörténet, néprajz stb.) művelői jobbára tanárok, nekik az írás könnyebben megy; nem olyan könnyen vesznek azonban tollat a kezükbe vagy ülnek írógép elé a mérnökök, orvosok, gazdasági szakemberek. Az első öt év anyagában még joggal keveselltem a természettudomány képviselőit; azóta a szerkesztőknek sikerült a mérleget egyensúlyba hozniuk, s a folyóirat az utóbbi években már megfelelő arányban és megfelelően megírt tanulmányokat jelentethetett meg egyebek közt a megye vízügyi kérdéseiről (árvizekről, öntözésről), a várostervezés időszerű föladatairól, a helyi közlekedés fejlesztéséről, közegészségügyi és jogi problémákról, fontos iparágakról stb.

Külön méltánylást érdemel az a gond, amellyel a szerkesztők a megyére, annak városaira, községeire vonatkozó közleményeket — nemcsak önálló műveket, hanem folyóiratban megjelent fontosabb tanulmányokat is — figyelik, számon tartják, és szemléjükben rendre ismertetik. Az első évtizednek 1976-ban megjelent repertórium bizonyítja, milyen gazdag adattárat hoztak máris így össze folyóiratuk hasábjain. Ezekből érlelődnek majd a községi és a városi monográfiák, amelyekből egyébként a megyében — nem függetlenül a Békési Élet munkálkodá-

sától — az elmúlt évtized alatt máris értékes minták születtek. A Békési Élet elsősorban a forrásértékű részlettanulmányok közlési helye: új kutatásokat, adalékokat közkinccsé tevő orgánium. Szabó Ferenc szerint a Békési Életben a részlettanulmányok és az összefoglaló, szintézist nyújtó dolgozatok aránya három az egyhez, s egyetérthetünk vele abban, hogy ez az arány helyes. A folyóirat fôadata az új eredmények közreadása, az olvasók friss tájékoztatása, a megyében folyó kutatómunka támogatása és ösztönzése. Az összefoglalások, szintézisek megfelelő kiadványtípusa az önálló mű; füzet, könyv, sorozat; legmagasabb szinten a monográfia.

De amit nem tudnak ismertetni, azt is igyekeznek számba venni, a feledéstől megmenteni. A megyei könyvtár munkatársa, Szabad Olga már a 2. évfolyamtól — kisebb megszakításokkal — bibliográfiai összeállításokat közölt a megyéről és helységeiről, 1974 óta pedig *Békés megye az országos napi- és hetilapok tükrében* címmel rendszeres, kurrens repertóriumot ad.

A Békési Élet szerkesztőségében egyetlen főfoglalkozású munkatárs sincs; minden mellékmunkaként, úgyszeretből történik körülötte. Ha keresem a folyóirat nyilvánvaló fejlődésének, elért eredmé-

nyeinek nyitját, elsősorban ebben találok meg. A megye vezetői olyan szakemberekre bízták folyóiratukat, akik szívből, önzetlenül, szeretettel és hozzáértéssel végzik munkájukat. Az is üdvös döntés volt, hogy nem vegyítették össze a tudományos és ismeretterjesztő folyóiratot a mindig romlékonyabb, múlandóbb anyagot nyújtó szépirodalmi közlönyvel. Azóta a megyének irodalmi folyóirata is született, az *Új Auróra*, amely ritkaság külsejéhez egyre méltóbb tartalmat képes adni, épít a hagyományokra, megszüri a helyi szépirodalmi termést, s így jól kiegészíti a Békési Élet munkáját.

Hazai helyismereti folyóiratainknak az elmúlt évtizedek során több típusa alakult ki. A Békési Élet — néhány társával — a legkívánatosabb fajtáját testesíti meg, ezért méltán állítható mintául a többi elé, nem utolsósorban a megszületendők elé. (A két nagy egyetemi város, Debrecen és Szeged olyannyira hiányzó időszaki helyismereti kiadványának példájául is.) Bírálattal vagy inkább óhaj csak annyi kívánczik ide, hogy a kitűnően szerkesztett folyóiratban a jól kialakított jelleget még színvonalasabb, még szakszerűbb és még szebben megírt tanulmányok szolgálják.

Péter László

Lapozgató

● **VÁROSUNK, TATABÁNYA** címmel irodalmi szöveggyűjteményt és bibliográfiát adott ki a várossá nyilvánítás 30. évfordulója alkalmából a József Attila Megyei Könyvtár és a város tanácsa. A helyi művészek alkotásaival illusztrált, vonzó külsejű, sokszorosított kötet hat szépíró tatabányai vonatkozású verseit, prózai munkáit közli, illetve szemelvényeket köt csokorba műveikből, majd a *Tatabánya a sajtóban* c., 651 tételes repertórium, végül a várossal írt könyvek 40 tételes jegyzéke és tárgymutató zárja a kötetet.

● **FILMJEGYZÉK 1977** címmel értékes filmográfiát bocsátott közre állományáról a szombathelyi Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ film- és szemléltető eszközök tára. Az 500 példányban kiadott, testes, sokszorosított kötet 2064 tételének áttekintését a szakszerű feltárás (ETO szerinti csoportosítás, egybeosztott betűrendes cím-, név- és tárgymutató) teszi lehetővé. A kiadvány jó példája a közművelődési intézmények együttműködésének, ugyanis összeállítója, Kovács Ferencné a megyei könyvtár feldolgozó osztályának munkatársa.

● A **MŰVELŐDÉS**-nek, a Román Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóiratának decemberi számához csatolt negyedéves könyvtári melléklet gazdag tartalmából néhány érdekességre hívjuk fel a figyelmet: A romániai könyvtárügy a mienkénél lényegesen előbbre jutott a bibliobuszok alkalmazásában — például egyedül a Kovászna megyei Könyvtárnak két mozgókönyvtára van (ezek 42 faluba járnak kölcsönözni), s a folyóirat a Hargita megyei Könyvtár bibliobuszának fényképét is közli. — A nagy nyelvtudóssal, Szabó T. Attilával készített interjúból megtudtuk, hogy az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár* második kötete már sajtó alatt van, a harmadik kötet csaknem nyomdakész, és hozzákezdtek a negyedik kötet szerkesztéséhez is. — Mivel az erdélyi magyar nyelvű sajtóról nincs összefoglaló bibliográfia, *Vita Zsigmond* ennek összeállítását sürgeti, s felhívja a figyelmet a lelőhelyek felderítésére és közlésére is.

175 éves a marosvásárhelyi Teleki Téka

Ugyanabban az évben, 1802-ben, mikor Széchényi Ferenc megalapította a nemzeti könyvtárat, Marosvásárhelyen Teleki Sámuel nyilvános használatra bocsátotta magánkönyvtárát. A külön e célra építetett klasszicista könyvtárterem azóta is a korabeli felállítás szerint őrzi a mintegy 40 000 kötetet, a felvilágosodás korának egyik leggazdagabb magyar alapítású gyűjteményét.

Teleki Sámuel, akiről születésének kétszázéves jubileuma idején, 1939-ben a Széchényi Könyvtár kiállítással emlékezett meg, már ifjan felismerte, hogy a magyarországi, de különösen az erdélyi közművelődés és tudományosság fejlődésének egyik legnagyobb akadálya a könyvek, könyvtárak hiánya. A műveltséggel pedig szorosan összefügg az ország, a nemzet felemelkedése. „Az állam sorsa az írott tudomány sorsával összefügg, és bármely jó törvényekkel, intézményekkel rendelkező nemzet minél műveltebb volt, annál inkább pártolta a könyveket és könyvtárakat” — írja 1796-ban, könyvtára katalógusának előszavában. A könyvtár, amelynek köteteit több évtizedes munkával, Európa számos országából gyűjtötte, vásárolta össze, kapcsolatba

hozta Telekit a kor számos hazai és külföldi tudósával, könyvkereskedőjével, nyomdászával s magukkal a kortárs gyűjtőkkel is. Teleki célja világos volt: a könyveknek olyan együttesét kívánta létrehozni, amely minden tárgyból, valamennyi tudományszakból a lehető legjobb könyveket tartalmazza. Mivel ő maga tudta, hogy „a tudomány nagyrészt azt jelenti, hogy ismerjük a jó könyveket”, bibliográfiai és bibliofil ismereteit igen magas fokra fejlesztette. Gyűjteményének alapját a görög-római klasszikusok képezték, „minthogy ezek minden műveltségnek a forrásai”. E rész katalógusát irodalomtörténeti lexikonná bővítve készítette el és adta ki, nem „a szigorú komolyságú tudósokra”, hanem „házam fiatal könyvbarátaira” gondolva. Mivel magának is kedvelt stúdiuma volt a matematika és a fizika, különös gondot fordított a természettudományi könyvek beszerzésére. Másik kedves területe a történelem, különösen a Magyarországra és Erdélyre vonatkozó történelem volt. Már az 1760-as években ezt írta Utrechtből: „... azon vagyok, hogy a magyar történelem régibb és ritkább emlékeit felkutassam”. Mivel a felvilágosodás ideológiájának mérsékeltbb szárnyával rokonszenvező gondolkodó és politikus volt, nem hiányoztak könyvtárából a francia felvilágosodás, sőt a forradalom nyomda- és sajtótermékei sem, melyekhez elsősorban az ő könyvtárában juthatnak hozzá az erdélyi olvasók.

Könyvtárának katalógusát, mely éppen a gyűjtemény enciklopédikus és válogatott jellegéből következően a korszak tudományos irodalmának is hasznos kaulauza, maga készítette el és adta ki 1796 és 1818 között Bécsben, négy kötetben. A második kötet tartalmazza a nyilvános könyvtár szabályzatát (Tabula legum bibliothecariorum. 1798.). Végrendelésében pontosan meghatározta utódai kötelezettségeit a könyvtár fenntartása, gyarapítása és közhasználatra bocsátása érdekében, anyagi javakkal bőségesen ellátva a hitbizománynak szánt könyvtárat.

A Teleki Sámuel fölött elhangzott halotti beszédek egyike így emlékezett meg róla: „Könyv volt élete, könyv volt erkölce, maga az egész ember könyv és élő Bibliotheca.” Valóban ez volt az ő igazi és szíve szerint való foglalatossága, s bár élete folyamán a közhivatali pálya

a „homo politicus”-t állította előtérbe, mellette mindig ott volt a „homo philologus”, a sokat olvasó, író, jegyzetelő ember gondolkodó típusa. Bár kiterjedt levelezésén, útinaplóján és jegyzetein kívül önálló munkája nem maradt fenn, könyvtárának katalógusa, valamint Janus Pannonius műveinek másokkal együtt létrehozott kritikai kiadása tanúskodnak széles körű tudásáról és érdeklődéséről. Kedves könyveiről alig egy évvel halála előtt így írt: „... azoknak kívánok holtom után élni és Hazámnak szolgálni.”

A Teleki Téka állománya, közgyűjtemény jellege mindig ösztönözte az erdélyi szellemi élet legjobbjait, hogy a könyvtárat bekapcsolják a szellemi élet vérkeringésébe, központtá, tudományos műhellyé fejlesszék. Már Aranka György, az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság alapítója, egyébként a könyvtár egyik legrégebb kutatója is a Teleki könyvtárat tekintette dokumentum-bázisnak. Döbrentei Gábor kísérlete egy tudós társaság felállítására szintén Marosvásárhelyhez fűződik. Amikor 1842-ben az erdélyi országgyűlés — Széchényi Ferenc példáját idézve — kimondta egy Erdélyi Múzeum alapításának szükségességét Kolozsvár székhellyel, felvetődött a gondolat, hogy a Teleki Tékat Kolozsvárra helyezték át. 1860-ban Széchényi István halála s az azt követő nemzeti gyász sugallta egy erdélyi Széchényi-társaság megalakításának gondolatát, a Teleki Téka jobb kihasználása céljából marosvásárhelyi központtal. A városban 1876-ban megalakult Kemény Zsigmond Társaság is a Teleki Téka köré csoportosult, s egyik céljának tekintette a könyvtárban levő magyar történeti ér-

dekű kéziratok kiadását. Dózsa Dániel bíró és újságíró még 1880-ban is így írt az *Erdélyi Figyelőben*: „... e könyvtár maga egy társulat tudományos művelődésének oly biztos háttére lehetne...”

A kezdeményezések azonban mindig elakadtak, Erdély szellemi központja nem Marosvásárhely, hanem Kolozsvár lett. A Teleki Téka holt tőkéje csak egyes kutatók munkája nyomán vált és válik napjainkban is közkinccsé. Szabó Károly már az 1860-as években összeírta a könyvtár régi magyar könyveit. Nagy lendületet adott a kutatásoknak a Magyar Történelmi Társulat 1878. évi marosvásárhelyi vándorgyűlése, amikor szakavatott tudósok első ízben mérték fel a könyvtár és a Teleki-levéltár kincseit, összefoglaló jelentésben számolva be tapasztalataikról. Azóta számtalan publikáció, forráskiadás bizonyítja e könyvtár páratlan gazdagságát mind a tudományos művelődéstörténet, mind a magyar irodalom- és történettudomány területén. Legújabbban magával a könyvtárral is több kiadvány foglalkozik: 1971-ben megjelent az ősnymtatványok katalógusa, 1976-ban pedig Deé Nagy Anikó előszavával és válogatásában a „Teleki Sámuel és a Teleki Téka” c. összeállítás, amely egy nagyobb mű — Teleki Sámuel pályakép — előmunkálata.

Napjainkban magyar és román szakemberek közösen fáradoznak azon, hogy a Teleki Téka egyre jobban, alapítója szándékaihoz méltóan szolgálja a tudományos haladást és a közművelődést.

Somkuti Gabriella

Lapozgató

● **A 30 ÉV SOROZAT VÁSÁRLÓI FOGADTATÁSA** címmel a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése kiadta V. Kulcsár Júlia beszámolóját a *Magvető és a Szépirodalmi Kiadó közös gondozásában megjelenő, 100 kötetesre tervezett sorozat iránti érdeklődésről. Az eddig kiadott 41 kötet kereslete megfelelő, az indulástól eltelt két és fél év alatt kialakult e fontos közművelődési feladatot betöltő sorozat vásárlói tábora, amelyben az alkalmazottak, illetve a fizikai dolgozók állnak az első és a második helyen. Az átlagosan 20 ezer példányban közrebocsátott sorozat vevői lényegében megduplázták házikönyvtárjukban az értékes mai magyar művek számát.*

● **VELEMÉNYEK A KÖLTÉSZETRŐL.** Módszertani kísérlet az Ady-évforduló kapcsán címmel az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont „Közlemények” sorozatának 1977/27. számában Erdélyi Ildikó ismerteti az 1976. októberében készített két Ady-felmérés (országos, illetve budapesti) közül a fővárosi vizsgálatás eredményét. A Vajda János és Illyés Gyula születési évfordulójával is kapcsolatba hozott felmérés válaszaiból kiderült, hogy a budapesti lakosok 78 százaléka tudja, ki volt Ady Endre. Vajda János nevét 32, Illyés Gyuláét pedig 59 százalékuk ismeri.

Erdélyi Pál

1864—1936

Erdélyi Pál 1864-ben született Sárospatakon. Apja, Erdélyi János a pataki főiskola professzora és könyvtárának vezetője, költő, filozófus, népköltési gyűjtő volt. Fia tőle örökölte a könyvek és a könyvtár szeretetét, a magyar műveltség ügyének megbecsülését.

A könyvtárosi pálya kezdete

Erdélyi a pesti egyetemen tanult. Ennek elvégzése után a Széchényi Könyvtárba került; itt dolgozott 1886-tól 1900-ig. A könyvtárosi teendőket hamar megtanulta, megszerette és hivatásául választotta. Tehetségét, szorgalmát felettesei sokra értékelték: 1896-ban megbízták a kéziratár vezetésével, a következő évben kiküldték a British Museum könyvtárának tanulmányozására, és 1898-ban azzal is megbízták, hogy képviselje Magyarországot a Londonban tartott második nemzetközi könyvtároskongresszuson. Ugyanebben az esztendőben Kollányi Ferencel együtt bibliográfiai, könyvtörténeti, katalógizálási és kéziratkezelési előadásokat tartott a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelősége által rendezett első könyvtáros-tanfolyamon. 1899-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban teljesítendő szolgálatra osztották be, majd egy évvel később kinevezték a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatójává.

Nehéz feladat várt itt rá. Elődjéből, Ferenczi Zoltánból hiányzott az erély és a gyakorlati érzék, pedig mindkettőre nagy szükség volt. A gyűjtemény elhelyezése ugyanis nem volt megfelelő; a minisztériumtól és az egyetem tanácsától alig kapott támogatást, és hiányoztak a megfelelő tudással rendelkező könyvtárosok is.

Erdélyi Kolozsvárott tulajdonképpen két könyvtárnak lett a vezetője. Az 1872-ben alapított egyetem könyvtára kezdetben csak 18 000 kötetből állt, s nem tudta kielégíteni a professzorok és a hallgatók könyvszükségletét. Ezért az Erdélyi Múzeum Egyesület segítette rajta: 50 évi használatra átengedte saját értékes gyűjteményét. A két könyvtárt együtt kezelték, de a gyarapodást szétválasztották, és a Múzeum fenntartotta tulajdonjogát a saját szerzeményű munkákra.

Az egyesített könyvesház működését nagyon megnehezítette, hogy több épü-

letben szétszórva, alkalmatlan helyeken szorongott. Az új igazgató legsürgősebb feladatának azt tartotta, hogy minden erejével új könyvtár építését sürgesse. 1902-ben sikerült Kolozsvárra hívni Wlassics Gyula kultuszminisztert, és meggyőzni a helyzet tarthatatlanságáról. Wlassics már a következő esztendőre 400 000 koronát ígért, hogy a munkát megkezdhessék. Noha ezt az összeget később lefaragták a felére, a tervezés megindulhatott.

A könyvtárépítő

Hazánkban az első, kifejezetten könyvtári célra készült épület a budapesti Egyetemi Könyvtáré, amelynek építését 1876-ban fejezték be. (Könyvtáros, 1976. 3. sz.) A tervezőket azonban nem látták el a szükséges utasításokkal, nem ismerették velük a könyvtári szükségleteket, s így az épület csak nehezen tudott megfelelni rendeltetésének: raktárai célszerűtlenek voltak, monumentális előcsarnoka, olvasóterme helypazarló, az olvasószolgálat és a feldolgozás ugyanazokban a helyiségekben folyt.

Kolozsváron elkerülték ezt a hibát. Erdélyi a könyvtárak tervezéséről szóló nézeteit az *Urania* című folyóiratba írt tanulmányában fejtette ki: „*A könyvtárnok, aki a maga intézetének eszközeit, közönségét és rendeltetését ismeri és mérlegeli, az igazi és kizárólagos tervező. Az építész, aki a munkát felvállalja, a végrehajtó. A könyvtárosnak kell az építési programot elkészíteni és az építészeknek kell aszerint az épületet megtervezni.*”

Ő maga külföldön sok könyvtárat tanulmányozott, és ennek alapján dolgozta ki építési programját. Ez lényegében három különálló s egymással csak átjárókkal összekötött részben helyezte el az igazgatási-feldolgozó osztályokat, a közönségszolgálati helyiségeket és a 8—9 szintes raktárat. Pontosan meghatározta az egyes szobák, termek, folyosók alapterületét, nem feledkezett meg a dohányzóról, az étkezőhelyiségekről, az előadóteremről, a könyvkötő, restauráló és fényképező műhelyekről sem. Előírja azt is, hogy az épület nemesen egyszerű legyen, külsejével is fejezze ki rendeltetését.

A minisztérium — takarékoságból — egyedül a nyomda létesítését húzta ki a programból, máskülönben változtatás nélkül elfogadta, s ennek alapján írta ki a tervpályázatot. Kilenc pályamű érkezett be, de egyiket sem találták teljesen megfelelőnek. Úgy határoztak, hogy a három legjobb pályaműből „*könyvtárosok irányítása mellett*” kell kialakítani a megfelelő változatot. Ezt a kikötést az építésszek többsége nem fogadta el, ketten mégis vállalkoztak rá: Korb Flóris és Giergl Kálmán. Az utóbbi azonban később visszalépett, Korb és Erdélyi azonban a legnagyobb egyetértésben készítette el a végleges tervet. (Korb tervezte később a debreceni egyetemi épületeket is.)

Erdélyi kiváló műszaki érzékével a kivitelezésbe is állandóan beleszólt — amint ez az építési bizottság üléseiről készült jegyzőkönyvekből megállapítható. Egyebek közt gondolt arra is, hogy a központi fűtés elég meleget adjon, hogy az utcai esővíz ne tegye nedvessé az épület falát, hogy tűzbiztos ablakszerkezetet alkalmazzanak, hogy megelőzzék a rövidzárlatokat, hogy a kötészetbe a legkorszerűbb gépek kerüljenek, és még az olyan apróságokról sem feledkezett meg, hogy például milyen legyen az ülésterembe szerelendő csengő. A könyvek továbbítására mozgékony tolókosztruktúrákat és villamos páternoszter szerkezetet rendeltetett. Az olvasótermekbe kerülő asztalokból a végleges rendelés előtt próbadarabot kért. A meglevő raktári állványok közül egyik sem tartott megfelelőnek, ezért maga tervezett újat. (Ezt a szabadalmazott Erdélyi-féle állványt rendelte meg az 1907—1909-ben épült Múzeumügyi Könyvtár is.)

A belső berendezések gyártását a kolozsvári és budapesti bútorgyárakban maga ellenőrizte. Fájós lábával naponta felment az építkezésre, így győződött meg arról, hogy a kívánt módon folyik-e a munka.

Méltán állapíthatjuk meg, hogy Erdélyi a tervezésben és ellenőrzésben egyenrangú társa volt Korb Flórisnak. Szerénységét és önzetlenségét jellemzi, hogy a részére ezért felajánlott tiszteletdíjat visszautasította.

Az építkezés 1906-ban kezdődött el és két évvel később fejeződött be. 1909 januárjában minden könyv és felszerelés a helyén volt, megnyíltak az olvasótermek, megkezdődött a kölcsönzés.

Az új épületben

Az új épület Európa legkorszerűbb könyvtára lett. Hat olvasótermében egyszerre 252 látogatót tudott fogadni. Állványai, levéltári fiókjai biztonságos, szakszerű tárolási lehetőséget nyújtottak mind az Egyetem, mind a Múzeum Egyesület gyűjteményeinek, és elegendő hely maradt a későbbi gyarapodás számára is. A raktárból kért könyveket az olvasók hamar megkapták. Erdélyi többször ellenőrizte, hogy a kérések mennyi idő alatt érkeznek vissza. Egyik, hagyatékában talált kéréslap szerint a „legnagyobb idő 16 perc”, de az átlag 6—8 perc volt.

Az igazgató az állományt újrarendezte, különválasztva a hírlapokat, folyóiratokat, iskolai értesítőket, egyetemi nyomtatványokat, ösnyomtatványokat, RMK-műveket, térképeket, a levéltári és kézirattári részleget és a „ponyvát”. Ezt a munkát még a költözés előtt elkezdték, s minden évben valamelyik részleg rendezését tűzték ki célul, például a halotti beszédekét, családi ívéltárakét. Felszámoltatta az úgynevezett limbuszt, ahová korábban a valamilyen okból fel nem dolgozott anyag került. Számba vettette a duplumokat és kiegészítette velük a tanzéki könyvtárak állományát.

Sokat tett Erdélyi a tervszerű gyarapítás érdekében is. A vásárlás és adományok útján történő gyarapítás mellett kiépítette a cserekapcsolatokat is. 1904-ben már 53 különféle nemzetiségű (osztrák, német, angol, olasz, belga, holland, francia, svéd, japán) orvosi-természettudományi egyesület kapta meg a Múzeum Egyesület kiadványait, és küldte meg viszonzásul a sajátjait. Erdélyi közgyűjteményi propagandájának volt köszönhető, hogy negyven erdélyi főúri, illetve nemesi család helyezte el okleveleit a Múzeum könyvtárában, részben letétként, részben adományként.

Mindezek eredményeként igazgatásának 19 éve alatt, 1919 elejéig az állomány

A művelődéspolitikus. A tudós. A pályája vége

majdnem a kétszeresére, a kezdeti 200 000 kötetesről 368 000-esre növekedett. Ebből 191 000 kötet az Egyetemi Könyvtáré, 177 000 pedig a Múzeum Egyesületé volt. A két könyvtár állománya szervesen kiegészítette egymást, az előbbié általános jelleggel képviselte a négy karon előadott tudományokat, az utóbbié pedig a magyarországi és főleg az erdélyi honismereti irodalmat.

Erdélyi rendkívül fontosnak tartotta a képzést. Beosztottjait igyekezett a könyvtári munka valamennyi ágával megismertetni. Helyettesét, Gyalui Farkast arra ösztönözte, hogy könyvtári vonatkozású tanulmányokat írjon, majd minden erejével támogatta abban, hogy magántanári kinevezést kapjon.

Helytelennek tartotta, hogy nálunk „a könyv elmélete s a vele való bánás gyakorlatára, azaz a könyvre és a könyvtárakra vonatkozó elméleti és gyakorlati tudomány szervezve nincs...”. Az egyes könyvtárak gyakorlata mutatja a kérdés szervezetlen voltát. „Az új épületben, annak felszerelésében tehát tanácsosnak látszott erre az érdekre is gondolni. Egyetemünkön a könyvtári tudományoknak van magántanára [Gyalui Farkas], szükség szerint gondolni kellett tehát arra, hogy e tanszéknek megfelelő előadóterme és a rá vonatkozó anyag szemléltetésének alkalmas eszközei legyenek. Az ily célul szolgáló műhelyek, előadási és kiállítási helyiségek egyetemi és közművelődési célt egyformán szolgálnak s valósággal a könyv otthonává avatják könyvtárunk új épületét” — írta egyik tanulmányában.

A képzést, továbbtanulást a könyvkötőkre is ki akarta terjeszteni. Tervezte, hogy a kötészetet gyakorlóműhellyé alakítja át, ahol a könyvkötőtanulóknek a könyvtári tisztviselők hetenként 3—4 órában kötetéstörténeti előadásokat is tartanának.

Az elmondottak érthetővé teszik, hogy munkatársai rendkívül sokra becsülték. Három volt beosztottja (Nyireő István, akinek Erdélyiről szóló, a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratok tanulmányából sok adatot közölnek e sorok, továbbá Vinis Nándor, Vinis Nándorné) e sorok írójának korábban egybehangzóan úgy nyilatkozott, hogy Erdélyt tartja a legnagyobb magyar könyvtárosnak. Hasonlóképp vélekedett Kelemen Lajos, az Erdélyi Múzeum levéltárosa is.

Erdélyi mint művelődéspolitikus azt vallotta, hogy a tudományok művelésének elengedhetetlen feltétele a múzeum és a könyvtár. Ezek viszont csak akkor indulnak egészséges fejlődésnek, virágzásnak, ha érdekükben „nemcsak a hivatásos belső emberek, hanem az egész társadalom és a vonzókörükbe került tömegek egyaránt buzgólkodnak”. Mindent megtett azért, hogy ez megtörténjék: 1906-ban vállalta az Erdélyi Múzeum szerkesztését, és amikor 1911-ben az Erdélyi Múzeum Egyesület főtítkárává választották, elfogadta a megbízatást. Ezek a feladatok, a könyvtárépítési és igazgatási mellett mind több idejét foglalták le, s egyre kevesebb maradt irodalomtörténeti munkásságára. Fő munkaterülete a régi magyar iktészet volt, erről jelent meg legtöbb tanulmánya. Írt a XV. és XVI. századi énekeskönyveinkről, Balassa Bálintról, Horváth Adámról, Jósika Miklósról, a Bánk bánról, apjáról, Erdélyi Jánosról; ki akarta adni apja összes művét, szerkesztett egy kuruc kori iktészeti antológiát... Sokoldalú munkásságát méltányolta a kolozsvári egyetem, amikor 1911-ben rendkívüli tanárrá nevezte ki. Ennek különösen azért örült, mert professzorként nagyobb tekintéllyel tudta képviselni és védelmezni az egyetemen a könyvtár érdekeit.

Annál jobban bántotta, hogy 1913-ban Ferenc József udvari tanácsossá nevezte ki. Elhárítani nem a tudta a kitüntetés, de megköszönni a kötelezőnek számító királyi audienciára nem ment el; nem akart tisztelegni annál az uralkodónál, akinek nevében apját 1849-ben in effigie (jelképesen) akasztásra ítélték. Megtorlásul az udvarmester közölte vele, hogy az udvari ünnepekre nem fog meghívót kapni. Ezzel viszont ő nem törődött.

Vonzó egyéniség volt, szerette a zenét, rajongott a művészi széperért. Fáradhatatlan munkaerő, szigorú főnök, de ez a szigorúság jól összefért jószívűségével: mindenkin segített, akim csak tudott.

1919 elején nyugdíjaztatta magát, de a román sovíniszták május 1-ével beszüntették nyugdíját és kiűzték lakásából. Ekkor Komárom melletti, kis viharosi birtokára távozott. 1929-től kezdve 1936. május 5-én bekövetkezett haláláig Budapesten élt.

Vértesy Miklós

Társadalomtudományi kutatóintézet korszerű dokumentációs módszerekben is jártas könyvtárost keres, több éves szakmai gyakorlattal, 28-tól 35 éves korig.

A pályázatot — az eddigi szakmai tevékenység leírásával — „TOBB NYELVÜ” jeligére a kiadóba kérjük.

A KÖNYVTÁROS GALÉRIÁJA

Sterbenz Károly

um kivételes tehetségű igazgatója 1952-ben munkatársává fogadta, és ezt az egyébként is Európa-hírű múzeum nagy nyereségként könyvelhette el: kiállítás-rendezései, belső installációi sokban hozzájárultak a múzeum állandó és időszaki kiállításainak sikereihez.

Több mint ötszáz kisgrafikájával Sterbenz Károly előkelő helyet foglal el századunk magyar kisgrafikai művészetében. Mi művészetének a titka? Főlényes rajztudása mellett a valósághoz való ragaszkodása. Realista művész, akitől idegen minden modern, vagy modernista útkeresés; realizmusában azonban a látványt úgy váltja művé, hogy az nemcsak a valóságot, hanem önnön világát is kifejezi. Kisgrafikáiban sok a barokkos vonás (zsúfolt kompozíció, idillikus kicsengetés stb.), de ez Sopron ígázatában természetes. Realizmusában fellelhető egy csipetnyi a romantika édes mérgéből is, amely nem stílusjegyekben, inkább csak hangulatokban jelentkezik. Ennek gyökere is Sopron sajátos varázsában keresendő. Műveinek tematikájában Sopron játssza a vezető szerepet. A Stornó-ház és a Szentháromság-szobor, a tűztorony és az Ikva-part téma folytonosságukban is megunthatatlanok, téma-azonosságukban is változatosak. Változatosságot a foglalkozásszimbólumok beépítése, az egyéniesítés teremti. Másik nagy témaköre a természet, amelyben otthon érzi magát. A fáknak, a virágoknak és az állatoknak nemcsak az organikus lét különféle formáit, hanem a mindig megújuló életet is látja és látatja. Technikailag a rézkarcban az erősebb: szabadon száguldó karcoló tűjének csak a művészi önfegyelm szab gátat, de vonalkultúrája így is gazdag, változatos, férfiasan szemérmes és líraian lány egyszerű. A maratók különböző fokozataival festői hatásokra törekszik, nem is eredménytelenül. Nagy figyelmet szentel a részleteknek anélkül, hogy elveszne bennük. Fámetszeteiben már sommázóbb, leegyszerűsödött, ökonomikus, néha kissé merev, ám ezt a két anyag közötti különbség is magyarázza. Alakos kompozíciója viszonylag kevés, bár figyelemreméltó, akárcsak aktjai, amelyek a szép női test himnuszát zengetik. Szimbólumaiban hagyományos utakat követ, jelképrendszere világos és közérthető.

Hetvenötödik születésnapján a soproni Liszt Ferenc Múzeum teljes életművét, a pápai Jókai Mór Járásí Könyvtár pedig kisgrafikai munkásságát mutatta be. Ez utóbbi katalógusa életműlistát is tartalmaz.

Galambo s Ferenc

1901. január 1-én született Sopronban, s e városhoz a főiskolai és a háborús évek kivételével egész életében hű maradt. Középiskoláinak elvégzése után 1917 és 1921 között az Iparművészeti Főiskola díszítő-festői szakán tanult. A diploma megszerzése után visszatért Sopronba, ahol a legkülönbözőbb művészeti feladatok megoldására vállalkozott. Freskókat festett — templomokba éppen úgy, mint a kocs-mák falára —, és gyakran végzett restaurátori munkákat is. Szabad idejében vázlatkönyvvel a hóna alatt bebarangolta a várost és környékét, mindent lerajzolt: a műemlék épületeket, az öreg fákat, a kisváros embereit és az erdők állatait. Ekkor váltott át a festészetről a grafikára. Nagy számban és mégis művészi gonddal készített idegenforgalmi plakátok, prospektus-címlapok, műemlék-térképek kerültek ki a keze alól.

Közben elsajátította a fametszés és a rézkarcolás technikáját is. Ennek birtokában kapott kedvet az ex libris művelésére (1928), amely azután nemcsak itthon szerzett megbecsülést művészetének, de külföldön is ismertté tette nevét. A merkantilgrafika a megélhetését adta, a kisgrafika pedig meghozta a művészeti álmok kiteljesedését, a teremtő önmegvalósulás változatos remekeit. Sopron „művészeti mindenese” fontos szerepet játszott a *Soproni Művészeti Kör* tevékenységében, kiállításainak állandó résztvevője volt; kisgrafikáit pedig a bel- és a külföldi exlibris-kiállításokon egyaránt szívesen látták.

A második világháború, amely katonáskodásra kényszerítette, művészi és emberi életében egyaránt súlyos törést okozott: házat romokban látta viszont, családjának egy részét holtan találta. Ám volt ereje mindent újra kezdeni. Munka pedig akadt bőven. Az idegenforgalmi nyomtatványok mellett a feléledő exlibris-élet igényelte a kisgrafikákat is. *Csatkai Endre*, a soproni Liszt Ferenc Múze-

Kérdezz — felelek

Többen kérdezték: kiket kell részfoglalkozásúaknak tekinteni, és melyek a hatályos rendelkezések az ilyen munkaviszony létesítésének feltételeire vonatkozóan? Kérdezték azt is, hogy a részfoglalkozású nyugdíjasokat hogyan kell szerződtetni?

Dr. Ferencz Győző minisztériumi tanácsos válaszolja:

Részfoglalkozásúak azok a munkaviszony keretében foglalkoztatott dolgozók, akiket a munkakörükre előírt törvényes munkaidőnél rövidebb napi, heti vagy havi munkaidővel alkalmaznak.

A részfoglalkozású dolgozó — az 1/1976. (I. 31.) MüM számú rendelet 15. §-a értelmében — másik munkáltató szervnél (intézménynél, vállalatnál stb.) további részfoglalkozást létesíthet, és ehhez nem kell első munkáltatójának írásbeli engedélye abban az esetben, ha a dolgozó első állásában és egyéb jogviszonyaiban a munkaidő együttes időtartama a törvényes munkaidőt nem lépi túl. A törvényes munkaidőt meghaladó részfoglalkozás viszont már mellékfoglalkozásnak számít. Az utóbbihoz tehát szükség van az első munkáltató előzetes írásbeli engedélyére. Másodállást a részfoglalkozású dolgozó nem létesíthet.

A részfoglalkozású dolgozó sem vállalhat olyan további munkát (a törvényes munkaidőn belül sem), amely *összeférhetetlen* a már fennálló munkaviszonya szerinti munkájával.

Részfoglalkozású munkaviszony esetén a *személyi alapbér összegét* — könyvtáros esetében a rá érvényes bérjogszabály alapján — a törvényes munkaidőre meghatározott bértétel időarányos hányadrésze szerint (a munkaszerződésben előírt munkaidő arányában) kell megállapítani.

Ez azt jelenti, hogy az alapbér nem lehet kevesebb az 1977. szeptember 1-től hatályba lépett bérrendelet megfelelő munkakörére előírt bértétel alsó határánál, illetve részfoglalkozás esetén az alsó határ szerinti időarányos összegénél.

Ezt a szabályt abban az esetben kell alkalmazni, ha *nyugdíjast* szerződtetnek munkaviszony keretében teljes vagy a törvényesnél rövidebb munkaidővel.

A bértétel alsó határánál *alacsonyabb összegben*, illetve mértékben megállapított alapbér a munkaszerződés *érvénytelen kikötése*. Az érdekelt dolgozó a törvényes elévülési időn (három éven) belül munkaügyi vita keretében kérheti az őt megillető bérösszeg (bérkülönbözlet) kifizetését.

Olvassuk

mégpedig rendszeresen — mert rendszeresen érkeznek — a Szolnoki Megyei Könyvtár elemzéseit. Ezek a könyvtári munka alapkérdéseire és fő területeire vonatkoznak, például az elhelyezésre, az állományra (ellátottságra), a könyvtáros tevékenységére, s egy részük annyira közérdekű, hogy lapunkban is helyet adunk nekik. Így közzöltünk az elmúlt évben országos tanulságokat kínáló elemzéseket például a szakfelületi munka tapasztalatairól, a klubkönyvtákról, a könyvtárak és a tömegkommunikáció (helyi sajtó, rádió), a könyvtárak és az ismeretterjesztéssel foglalkozó szervezet (TIT) kapcsolatáról, s további feltáró összegezéseket is várunk Szolnokról olyan témákban, mint például a könyvtárakban működő kiscsoportok (klubok) munkájának tapasztalatai, a könyvtárhasználati szokások kialakítása a falusi könyvtárakban, a gyermekek olvasási kultúrájának változásai az iskola és a könyvtár hatására stb. stb. Az elemzésekből levont következtetések egy része a megyei könyvtár módszertani leveleiben ölt testet, s ha ezek nem jogszabály érvényűek is fegyvelmező, készítő, cselekvésre indító erejük feltétlenül van. Megemlékeztünk már például a különböző típusú könyvtárak részére készített folyóirat-beszerezési javaslatról, most pedig követendő példaként „A könyvtárak nyitvatartása a Szakmai irányelvek tükrében” című módszertani levelet ajánljuk más könyvtárak figyelmébe is.

Tóth Dezső: Kulturális változások Dákán

Veszprém megye korábban is jeleskedett a helyismereti irodalom gyűjtésében és feltárásában, kiadványai pedig mindig bizonyították is e tevékenységének igényességét, színvonalasságát.

Tóth Dezső tanulmánya izgalmas szellemi kísérlet: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1964-ben öt községben olvasás- és művelődésszociológiai felmérést végzett (Ughy Jenő: *Ezer falusi lakos és a könyv*. Bp. 1965. OSZK KMK, 119 l.), s az egyik község — 200 fős mintasokasággal — Dáka volt. Most ugyanazzal a kérdőívvel és jobbra ugyanazzal a személyekkel ismételték meg a vizsgálatot, tehát csupán az életkor módosította a minta összetételét. A vizsgáldást most is, mint 1964-ben, a község belterületén végezték, a felnőtt lakosságnak csaknem felét kérdezték meg, s közülük néhány személyvel interjút is készítettek.

A szerző nagyon jól tudja, hogy a jelen szokásai és a mára kialakult életforma érthetetlen a múlt ismerete nélkül, épp ezért mielőtt a kulturális viszonyokról szólna, megismerteti olvasóit Dáka község történetével, gazdasági viszonyainak alakulásával. Ebben a tükörben még sokkal érdekesebb mindaz, amit a kulturális értékviszonyok változásáról olvashatunk. Vizsgálódásai kimutatják, hogy az élet-színvonal körébe tartozó — elsősorban anyagi — javak dinamikusan növekedtek az elmúlt tíz esztendőben. Vajon milyen gyorsasággal követte a szellemi javak fogyasztása az anyagiakat? — ez a kérdés izgatta a tanulmány szerzőjét, s legértékesebb megállapításai is erre válaszolnak. Különösen tanulságosak azok a tények, melyek a két osztálynak — munkás és paraszt — az elmúlt tíz esztendőben bekövetkezett életviszony-kiegyenlítődésére vonatkoznak. A nagyarányú társadalmi mozgás, mobilitás nemcsak erre a köz-

ségre, de több száz hasonlóra is jellemző. Szépen tárulkozik elénk Dáka község városiasodásának üteme. Megszűnt ugyan a gazdagság-szegénység bántó, éles ellentéte, de a jövedelmi különbségek ma is nagyok. A kérdőíves vizsgálódás és az interjúk egyértelműen azt mutatják, hogy az életideálok között a legelső helyen a vagyonszerzés szerepel. Persze ez ma már nem földre irányul, hanem házra, kocsi-telekre stb. Noha a megszerzésükre való törekvés értékes emberi tulajdonságokat is mozgósíthat, a vizsgálódásból az is kiderül, hogy többnyire e javak szerzésének rendelik alá egész életüket.

A kultúráközvetítő eszközök vizsgálata, illetve ezek használata szintén tanulságos képet mutat. A televíziót, a rádiót, a napi sajtót a megkérdezettek többsége elegendőnek tartja a tájékozódásra, művelődésre-szórakozásra, s szemében nagyon sokat veszített rangjából az olvasás útján megszerzett vagy megszerezhető műveltség. A szabad időből egyre kevesebbet fordítanak olvasásra, a község művelődési intézményei pedig ilyen körülmények között nem töltik be szerepüket. A gépesítés hatásaként valahogy a társas érintkezés alkalmainak száma is csökkenőben van.

Tóth Dezső tanulmányának az is érdeme, hogy a kérdőíveknek nem pusztán feldolgozását nyújtja, hanem a mögöttes tartalmat is megvilágítja. Önismeretünk egyik legjobb módszerét választotta a szerző, s színvonalasan teljesítette vállalt feladatát.

A füzet a *Közművelődési Kiskönyvtár* sorozat első tagjaként jelent meg. Kíváncsian várjuk a folytatást. (A Veszprém megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya. Veszprém, 1977. 108 l.)

— gy —

Halász László—Nagy Attila:

Hatásvizsgálat könyvtárban II.

„Csaknem 3 éves terepvizsgálat eredményeiről szóló kutatási jelentést tart kezében az olvasó” — írja bevezetőjében a szerzőpár. S mi olvasók örömmel nyugtázhathatjuk, hogy befejeződött a veszprémi és a szombathelyi megyei könyvtárban nagy apparátussal lebonyolított, kétlépcsős hatásvizsgálat-sorozat.

A kutatási jelentés mostani, második kötete (az első 1974-ben jelent meg, a Könyvtáros 1975/5-ös számában Szentirmai László méltatta) az első és a második vizsgálat adatai közötti viszonyra irányítja a figyelmet. Még emlékeztünk a két vizsgálódás alaphelyzetére: a munkálatok irányítói egy könyvtári kísérleti, egy kontroll és egy nem könyvtári csoport tagjainak (összesen mintegy 400 embernek) igényeiben, ízlésében, értékrendjében a kb. kétéves időtartam alatt végbe ment változást kívánták felderíteni. Ebben a folyamatban a katalizátor szerepét a könyvtárosoknak szánták; feltételezték, hogy a kísérleti csoporttal történő foglalkozásnak az olvasók ízlésalakításában megmutatókozó eredményessége jóval meghaladja majd a csak az átlagos, mindennapos könyvtárosi bánásmódban részvételű kontroll csoportét (míg a nem könyvtári csoport — értelemszerűen — kívül marad mindenféle könyvtártól, illetve könyvtárostól származó hatásrendszeren). A kísérleti csoport vonatkozásában tehát „az olvasószolgálatosoknak a megszokott reaktív — 'ha kérdeznek, válaszolok' — magatartásmód helyett a kezdeményező — 'itt vagyok, miben segíthetek' — viselkedést kellett fokozatosan kialakítani.”

A sztereotip olvasói lét mérhető módosításának „részleges kudarcát” már összefoglaló jelentésük elején érintik a szerzők. A beavatkozás általuk elgondolt folyamatát „még az érintett könyvtárosok egy része is komoly fenntartással fogadta”, másrészt a tervezett gyakoriságú és intenzitású könyvtáros-olvasó érintkezést sem tudták maradéktalanul megvalósítani.

Véleményünk szerint mindezek ellenére igen tanulságos, sőt izgalmas következtetések megfogalmazásához vezetett Halász László és Nagy Attila vizsgálatsorozata. Az egyik fontos eredmény annak a tévhitnek a cáfolata, amely szerint a személyes érintkezés tudatos keresése taszítja, zárkóztatóvá teszi az olvasókat. (A vizsgált személyek 61 százaléka „örömmel fogadta, sőt kereste a személyes érintkezéseket.”)

Ha pedig a kísérletsor végeredményeit

villantjuk fel, eljutunk a kutatási jelentés másik — nem kevésbé fontos — tanulságcsokrához. Nevezetesen ahhoz az igazsághoz — s ezen nem szoktunk túl sokat töprengeni —, hogy a semleges (netán negatív) kutatási eredmények is eredmények. Még hozzá továbbgondolásra késztető és hasznosítható eredmények.

Arról van szó, hogy a hatásvizsgálat a kutatási terv legfőbb szektoraiban nem tudott lényegesen kedvezőbb összképet feltérképezni a kísérleti személyek vonatkozásában, mint a kontroll csoport tagjainál. A fokozott könyvtárosi beavatkozás nem hatott ösztönzőleg (például) a könyvvásárlásra; a kísérlet 2 éve alatt nem változott meg a lektúrolvasmányok aránya sem, a kísérleti alanyok nem váltak igényesebbé a szabad idő eltöltésében, sőt megnőtt az igénytelenebb ismeretközlő művek olvasottsági mutatója (a két könyvtári csoportban), s nincs nagyobb változás a versrészletek és a festmények kétszeri megítélése között sem. (Ez utóbbi esetben különösen érezhető volt az iskolai végzettségnek és az egyén esztétikai kultúrájának meghatározó szerepe, melyet a könyvtár hatásrendszere nem volt képes befolyásolni.)

Voltaképpen „a könyvtár is... alighanem olyan kultúráközvetítő intézményként működik — summázzák véleményüket a szerzők —, amelyik a könyvtárhasználattal kapcsolatban ugyan addig nem létező speciális attitűdöket is kialakít, egyébként azonban az olvasóknak... már korábban meglévő attitűdjeit erősíti meg.” Mindenesetre két év semmiképpen sem elegendő ahhoz, hogy a könyvtár hatására az egyén ízlésének, igényességének, nyitottságának bármely részterületén mérhető, kézzelfogható változások következzenek be.

Tanulságos, következetesen korrekt és hamis beidegződéseket, illúziókat romboló kutatási jelentést tett közzé Halász László és Nagy Attila. Egyben megkímélik a példájuk nyomán kísérletezni kezdő kollégákat attól, hogy hasonló cél érdekében, hasonló eszközrendszerrel, hasonló utat — hasonló „részleges kudarcral” végigjárjanak.

Egyszeremind fel is adják a leckét: a könyvtáros-olvasó kapcsolat kialakításának valóban hatásos útjai, módjai továbbra is megoldatlan kérdések maradtak. (1977. KMK—NPI, 122 l. 12 Ft).

Monostori Imre

Hajdú Géza: Vásárhelyi egyletek és könyvtárak

A hazai olvasókörök a nép felszabadulási és művelődési vágyának első szervezetei a kapitalista fejlődés korában. Különösen az agrárszocialista olvasókörökről mondhatjuk el, hogy a földmunkásság és a szegényparasztság eszméikedésének iskolái voltak. Szerepük és tevékenységük a bolgár csitalisték művelődési mozgalmához hasonlítható, azzal a különbséggel, hogy a csitalisték a nemzeti felszabadulásnak is műhelyei voltak, mivel Bulgáriában akkor ez volt a legnagyobb történelmi feladat. Nálunk a közéletről kiszorított osztályok e mozgalmukkal is kifejezték vágyukat, hogy beleszóljanak sorsuk irányításába, s birtokba vegyék ehhez a tudás fegyverét.

Régi adóssága a helytörténeti kutatásnak és a közművelődési könyvtárügynek is, hogy feltárja, nyilvánosságra hozza ennek a múlt században lefolyt és a két világháború közti időre is áthúzódó nagy mozgalomnak adatait, eredményeit. A szegedi *Somogyi Könyvtár* kiadványainak sorában megjelent mű az első, amely teljességében tárgyalja egy nagy parasztváros egyleteinek és könyvtárainak történetét. Talán nem véletlen, hogy éppen Hódmezővásárhelyen éreztek indítékot a könyvtárosok ehhez a nagy munkához. Bizonyára sarkallta őket a gazdag helyi hagyomány. *Hajdú Géza* könyve mindenképpen hézagpótló és eszméltető, magas színvonalú munka.

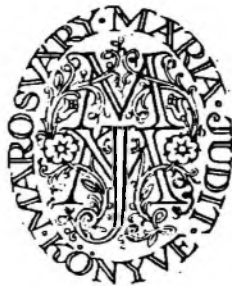
Mindenekelőtt a felhasznált források bősége, majd nem teljessége tűnik szembe. A szerző alaposan ismeri az olvasókörök eddigi szakirodalmát (Gulyás Pál, Kovács Máté, Szilágyi János, Papp Ivánné, Kiss Jenő, Kuntár Lajos, Bezdán Sándor, Simándi Béla stb. idevágó munkáit), számbavette a Viharsarok helytörténeti irodalmát, felkutatta levéltárainak gazdag forrásanyagát, ismeri e vidék sajtójának egykorú közleményeit, s végül igen sok szemtanú feljegyzéseiből, vagy szóbeli közléseiből is felhasznált fontos adatokat. Adatai tehát bőségesek, s különösen jól

alkalmazza egy-egy esemény jelentőségének érzékeltetésére az összehasonlítás módszerét. A Hódmezővásárhelyen tapasztalt jelenségeket ugyanis más vihar-sarki városok, néha országos méretű események, máskor dunántúli olvasóköri adatok egybevetésével értékeli.

A kötet előljáróban a különböző olvasóköri elnevezéseket tisztázza, majd elemzi az alapszabályok szerepét, az egyletek szervezeti felépítését és feltárja működésük anyagi alapját. Ezután ismerteti a mozgalom előzményeit, a kiegészítés utáni évektől kezdve pedig bemutatja az olvasóköri mozgalom kivirágzását. A tárgyalt időszakban mintegy 200 olvasókör, szak-egylet és egyéb, művelődéssel foglalkozó társadalmi egyesület működött Vásárhelyen. Az egyletek jellegzetességeinek megismerését nevük, alapítási idejük és néhány más főbb adatuk szerint csoportosított táblázattal is segíti. Részletesen tárgyalja a mozgalom tagolódását osztályok, rétegek szerint, majd sort kerít a mozgalom korlátozására szervezett hivatalos egyesületek bemutatására is. Jól használható mutatók könnyítik meg az eligazodást a könyvben, s számos melléklet és kép ábrázolja az írásban előadottakat. A tanulmány az alaposság és teljesség érzetét kelti, stílusa világos, természetesen folyó. A szerzőnek lektor-ként *Bezdán Sándor*, az alföldi olvasókörök régi kutatója volt segítségére.

Kitűnő művel gazdagodott tehát a nagy jelentőségű olvasóköri mozgalom irodalma. Még néhány hasonló színvonalú feldolgozás kellene más vihar-sarki városok, a Hajdúság, a Kunság, a Dunántúl egyleteiről. Ha a borsodi munkás olvasókörök történetének feltárása, amely a befejezéshez közeledik, megtörténik, sokkal teljesebb országos képet kapunk az olvasókörök tevékenységéről. (*A Somogyi-könyvtár kiadványai. Szeged, 1977. 286 l.*)

Páldy Róbert

Pukánszkné Fábrián Judit: Byron Magyarországon

A magyar összehasonlító irodalomtudomány angol vonatkozásainak gyengeségéről és ennek valószínű okairól beszél Julow Viktor rövid előszavában, amelyből azt is megtudjuk, hogy a Byron-bibliográfia egy még meg nem jelent, nagyobb tudományos értekezés része, s hogy a mű a második brit romantikus költőnemzedék magyarországi utóéletével foglalkozik.

A 686 tételből álló bibliográfia két fő részre tagolható: az első Byron műveit, a második a róla szóló írásokat sorolja fel. Mindkét rész további alfejezetekre oszlik. A költő saját műveit tartalmazó rész első alfejezete (*Teljes és válogatott kiadások*) a magyar nyelven megjelent kötetek címét közli a megjelenés időrendjében. A második alfejezet címe a *Folyóiratokban, napilapokban és antológiákban megjelent versfordítások*, s ez az angol nyelvű címek betűrendjében sorolja fel a verseket.

A Byron életéről és munkásságáról szóló írások leírásai három alfejezetet kaptak. Az *Életrajzok*-ban magyar és külföldi szerzők önállóan megjelent életrajzi írásainak címleírásai találhatók, többnyire a megjelenés időrendjében (a 428. és a 429. sz. tétel sorrendje felcserélődött). A Byronról szóló cikkek és tanulmányok címei szintén időrendben sorakoznak *Irodalmi és kritikai tanulmányok, cikkek* címmel. Ebben az alfejezetben érdekes legerősebben a bibliográfia „meléktermék” mivolta, vagy talán az, hogy az összeállító sok ezer másodlagos forrásból volt kénytelen meríteni. A címek közül igen sok szorulna magyarázatra, mivel pusztán belőlük nem derül ki, mi közik van ezeknek az írásoknak Byronhoz. (Például: „*Pulsky Ferenc: Életem és korom = Nemzet 1882...*”, „*Szász Károly: Gyulai Pál leveleiből. Petőfiné 1850. júl. 14. Gyömrő. = Irodalomtörténet 1913...*”, vagy „*Ferenczy Zoltán: Egy elfeledett regényről = Akad. Ért. 1917...*” (441., 471. és 487. tétel). Még sok hasonló címleírás kiált magyarázó jegyzet után, ezek hiánya zavaró, és az összeállítás használhatóságát is csökkenti.

A következő alfejezet, a *Hatások, párhuzamok, utalások Lord Byronra*, túlnyomórészt a könyvismertetésekre; az irodalmi hatásokról, párhuzamokról szóló írások címei inkább az előző alfejezetben

találhatók. Végül *Életrajzi és vegyes cikkek* teteleivel egészíti ki az anyagot az utolsó alfejezet.

Az összeállítás értékes és rendkívül érdekes anyagot tár fel, és tesz hozzáférhetővé a téma kutatói számára. Noha jelentősége tartalmában rejlik, mégsem lehetünk el szó nélkül szembeszökő formai hibái mellett. Kár, hogy nem jutott idő vagy energia a bibliográfiai követelmények betartására. Az adatok gyakran hiányosak, a folyóiratcikkek lapszámai időnként elmaradtak. A szerkesztői megjegyzés közli ugyan, hogy a háborús évek alatt elpusztult évfolyamok adatai hiányoznak, véleményünk szerint azonban ezeket más könyvtárak anyagából pótolni lehetett volna. Talán az sem túlzott kíváncsi, ha egységes címleírásokat, azonos esetben azonos megoldásokat várunk; bántó, ha a folyóiratcímek rövidítései nem következetesek, ha egyszer „*EPHk*”, máskor „*Egy. Phil. Közl.*” szerepel (581., 591., ill. 570. tétel); ha az évfolyamok számát hol feltüntetik (584.), hol nem (589.), s ha ezeket felváltva, hol arab, hol római számokkal jelölik (598—600. tétel); ha az „*évf.*”-ot egyszer leírják, máskor nem; ha azonos művet kétszer szerepeltetnek (578—579. tétel); ha a recenziók mellől sokszor hiányzik az „*Ism.*” jelzés (584., 588. tétel) stb.

A kis kötet mutató-apparátusa először a feldolgozott folyóiratokat sorolja fel betűrendben, a belőlük merített cikkek tételszámaira hivatkozva. Az összesen 124 folyóirat között leggyakrabban a Fővárosi Lapok, az Irodalomtörténeti Közlemények, az Irodalomtörténet, a Magyar Zsidó Szemle, a Budapesti Szemle és a Pesti Napló szerepel. A névmutatóban a legtöbb tételszámot Ábrányi Emil, Arany János, Igali Izidor, Petőfi Sándor, Petrichevich Horváth Lázár, Szász Béla és Károly, valamint Tótfalusi István neve mellett találjuk. A mutatók között adja meg a kiadvány az álnevek, és rövidítések feloldását is, kissé szokatlan formában; célszerűbb lett volna ezeket a névmutatóba olvasztani, és szögletes zárójelben a címleírásokban is feltüntetni a feloldott, kiegészített névformákat. (1976. Debrecen, 63 l. 4 t. /A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának bibliográfiai kiadványai 7./)

Pálvölgyi Endre

Régi magyar és magyar vonatkozású gyermekkönyvek, 1711—1861.

Ritkán jelenik meg — könyvtári kiadványként — bibliofil kivitelű bibliográfia. A Tatabányai Megyei Könyvtár most ilyen, szemet gyönyörködtető füzetet bocsátott ki vászonkötésben, finom papíron, kitűnően reprodukált illusztrációkkal, feltűnően szép sokszorosításban.

A tartalom érdekessége vetekszik az esztétikai hatással, hiszen mindenki, aki — akár szakemberként, akár csak tudatosan nevelő szülőként — gyermekirodalommal foglalkozik, érdeklődik az iránt, hogy milyen könyveken nőttek fel elődeink. Ez a feltételezés már sejteti is, hogy alighanem kevésnek bizonyul a példányszám: 520 példány még az iskolai és a gyermekkönyvtárosok számára sem elég, pedig a Móra és a Tankönyvkiadó szerkesztői is jó hasznát vehetnék, nem is szólva az ifjúsági művek szerzőiről.

A szerkesztő, Imre István valójában nem alkotott új művet. 1934-ben *Drescher Pál* (költő, műfordító, könyvtörténész, ez időben a Magyar Bibliofil Társaság titkára) *Régi magyar gyermekkönyvek* címmel a Magyar Bibliofil Társaság kiadásában jelentette meg ezt a munkát; a tatabányai kiadás csak annyiban bővebb, hogy Imre István kiegészítette a saját kutatásai során felbukkant művek adataival, mégpedig a sorszámozás megbontása nélkül, A), B), C) stb. jelzettel megtoldva az eredeti tételeket. Ezenkívül, ha hiteles forrás alapján tehetta, szövegjavításokat is eszközölt. Kihagyta viszont *Drescher* útbaigazításait, melyek azt jelezték, hogy melyik nagyobb közkönyvtárban lelhető fel az említett mű. Az eredeti kiadás óta eltelt 40 esztendő alatt a könyvek is bejárták sorsuk útjait, s ma már, ha megvannak egyáltalán, aligha található az eredeti helyükön.

A bibliográfia egyetlen fejezetben, betűrendben sorolja fel a műveket, sem

tartalmi, sem nyelvi, sem korszakolási okból nem nyit külön fejezetet. Nem annotál, de közli a gyakorta terjedelmes alcím-szövegeket, amelyek eligazítanak a tartalmat illetően. Szögletes zárójelben találhatóak a címleírást kiegészítő részadatok.

Ily módon egymás mellé kerülnek a meséskönyvek, gyermekregények, illem-szabály-gyűjtemények és a tankönyvek, utóbbiak erősen válogatva, mert *Drescher Pál* csak a korszak legnépszerűbb tankönyveit és a szerző személye folytán érdekessé váltakat sorolta fel. A szelekciónak ezt a szempontját *Imre István* is tiszteletben tartotta, hangsúlyozván, hogy a bibliográfia már csak emiatt sem tekinthető teljesnek.

Kortörténeti szempontból feltűnő, hogy lényegesen több a német mint a latin nyelvű munka, vagyis a német kultúra erősen áthatotta a hazai iskolázást; noha egyébként a felsorolt könyvek nagy többsége magyar nyelvű, de sok közöttük a fordítás. (A több kiadásban és nyelven megjelent munkáknál megtalálhatók a különféle kiadások adatai is.) A ma klasszikusnak tekintett ifjúsági művek közül — melyeket szerzőjük nem ifjúsági olvasmánynak szánt — itt már megtalálható a *Tamás bátya kunyhója*, a *Don Quijote*, *Fielding Tom Jones-a*, *Defoe Robinsonja*. Mint tankönyvírók találjuk meg *Comeniust* és *Táncsics Mihályt*; mint gyermekírókat *Czuczor Gergelyt* és *Döbrentey Gábort*; s találkozunk olyan, egykor népszerű, sok tétellel szereplő gyermekirodalmi nagyságok nevével, akik ma már csak a szakemberek emlékezetében élnek — mint a *Flóri könyvének* szerzője, *Bezerédj Amália* —, vagy még ott sem, mint a 34 tétellel szereplő egykori „gyermekbestseller”-író, *Glatz Jakab*. (1977. *Tatabánya*, 61 l. 8,50 Ft)

Bozóky Éva

Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról

Mutatók. 1956—1975. „A” referátumok
sorozathoz

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára 1956 óta ad ki periodikus referálólapot „Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról” címmel. A kiadvány célja, hogy az egyetemen folyó oktató-nevelő és kutatómunkát ellássa szakirodalmi információkkal. A periodika a könyvtárban már harmadik évtizede folyó bibliográfiai feltáró munka egyik értékes terméke. A hozzá kiadott húszéves mutatókötet egyben a külföldi közgazdasági elmélet, makrogazdaság, ágazati gazdaságatok, nemzetközi gazdasági kérdések irodalmának, továbbá a vállalati gazdaságtannak, valamint a közgazdaságtudományok oktatásának és kutatásának válogatott bibliográfiája is. Mintegy 7500 tétele az irodalmat a következő nyolc nagy témakörben csoportosítva sorolja fel: I. Elméleti kérdések, II. A szocialista országok gazdasága, III. A tőkés országok gazdasága, IV. A fejlődő országok gazdasága, V. Nemzetközi gazdasági kérdések, VI. Vállalati gazdaságtan, VII. A közgazdaságtudományok oktatása, kutatása, VIII. Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazása. A II—V. főcsoport további alcsoportokra oszlik.

A bibliográfiai tételek a szerző nevét, a dokumentum magyar címét, valamint a forrásmegjelölést tartalmazzák, és feltüntetik a referálólap számát, mely az adott cikket ismerteti.

A bibliográfiát szerzői névmutató és folyóiratjegyzék egészíti ki. Az utóbbiból megtudhatjuk, hogy melyik folyóirat hányadik évfolyamának mely számát dokumentálták, illetve mely számokból

válogattak. Azt azonban innen már nem tudjuk meg, hogy az adott számból melyik cikkeket dokumentálták. Emiatt ez a függelék legfeljebb a könyvtárosok számára lehet a dokumentációs munka elemzésének egyik eszköze, az olvasónak azonban nem sok információt nyújt.

Hasznos függeléke még a kiadványnak a „Könyvek” jegyzéke; ez csak a szerző nevét és a mű címét tünteti fel (eredeti nyelven), s megadja a könyv raktári jelzetét. A könyvek adatai a bibliográfia megfelelő szakcsoportjában magyar címfordításuk szerint is megtalálhatók. Ez a függelék tehát hozzásegíti a felhasználót azokhoz az adatokhoz (eredeti cím, raktári jelzet), melyek alapján a könyvet a könyvtárból megkaphatja.

Mivel a bibliográfia terjedelmes anyagát nyolc főcsoportra osztja (illetve 4 főcsoportot még további 4—5 alcsoportra bont), egy-egy részkerés irodalmának megtalálása meglehetősen hosszadalmas keresést igényel. Ezt megkönnyítette volna egy tárgyszó- és/vagy egy földrajzi mutató. Az ilyen mutató összeállítása munka- és időigényes feladat, de például számítógéppel gyorsan és gazdaságosan elkészíthető. Ezt számos külföldi példa tanúsítja. Vajon mikor jutnak el a magyar szakkönyvtárak is oda, hogy ilyen, számítógépes megoldásokat alkalmazhassanak, melyek nemcsak a könyvtáros munkáját, hanem a kutató, az olvasó tájékozódását is megkönnyítik? (1977. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, 627 l.)

Dienes Gedeonné

Tudja-e,

hogy az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ csaknem tíz év óta gyárt és forgalmaz fénylyukkártyákat? Az országban — sőt határainkon túl is — sok keresőrendszerhez használják a színes nyomású, tömbszámos rendszerű fénylyukkártyát és a szükséges technikai eszközöket.

A fénylyukkártya szakirodalmi információkereső rendszer (folyóiratcikkek, szabadalmak, szabványok, prospektusok téma szerinti feltárása) kialakítására is igen alkalmas. Ha valamely intézménynek nincs tapasztalata és ideje arra, hogy elkészítse az információkereső rendszert, helyette megcsinálja az OMKDK szervezési csoportja.

A csoport vállalja szakmai és szakirodalmi információs rendszerek megszervezését, helyi tájékoztatási-szakkönyvtári szervezet kiépítését, mégpedig nem csupán tanácsadással, hanem az igények felmérésével, a legkedvezőbb szervezési és működési szempontok kidolgozásával és a tevékenység gyakorlati elindításával is.

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ elmúlt évi 3—4., összevont száma egyetlen témával foglalkozik: a magyarországi olvasáskutatás eredményei felett tart szeregszemlét, a műhelytitkokba bepillantva ad keresztmetszetet a munkáról, annak mai helyzetéről és a folyamatban levő kutatásokról. Hogy a tematikus szám a lehető legszakzszerűbb legyen, a Figyelő vendégszerkesztőt „szerződttetett”: Kamarás István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője szedte csokorba a folyóiratszám cikkeit, tanulmányait. Ezek egy része az irodalmi művek befogadásvizsgálatának különféle kérdéseiről szól [Józsa Péter: A szöveg értelme [Semprun: A nagy utazás]; Halász László: Két elbeszélés és ahogyan olvashatjuk őket [Móricz Zsigmond: A kicsi — Akutagawa Ryonuszuke: A cserjésben]; Fogarassy Miklós: Két elbeszélés jelentéskörei, illetve Kamarás István: Kritikusok olvasó szerepben [Örkény István: Meddig él egy fa? — Sánta Ferenc: Nácik]]. Gereben Ferenc: Olvasmányszerkezet, olvasmánybeszerzés falun című áttekintését és a Havas Katalin—Kulcsár Júlia szerzői kettős csepele tárgyú vizsgálódását (címe: Könyvtárhasználati szokások egy nagyüzem munkásainak körében) részben a korábbi nagy felmérések ellenőrző-továbbbépítő folytatásának, részben báziskutatásoknak tekinthetjük, amelyek adataira további elemzések támaszkodhatnak. A könyvtárosok (olvasmányközvetítők) és az olvasók viszonyát Nagy Attila elméleti szempontból (Személyes érintkezés dimenziói és a könyvtár) vizsgálja (kár, hogy a névelő hiányzik a cím elejéről), Kerekes Pálné pedig a gyakorlat oldaláról (Beszélgetések könyvekről a gyermekkönyvtárban). A Figyelő egyéb tanulmányai — hasonlóan az említettekhez — kutatási-módszertani szempontból éppúgy tanulságosak, mint amennyire érdekes olvasmányok is: Gondos Ernő a magyar „olvasmánytermelés” növekedésével, a kiadványok számának szaporodásával, Katsányi Sándor az ismeretközlő művek olvasásának kérdéseivel, Mario D. Fenyo az 1908-tól—1919-ig tartó időszak haladó magyar irodalmának elterjedésével, fogadtatásával és hatásával foglalkozik, Balogh Zoltán és Kamarás István pedig az irodalmi ízlés szerkezetének elemzésével.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1977/11-es számában Schiff Ervin a szakirodalmi tájékoztatás céljával és az információáramlás rendszermodelljével foglalkozik. Meghatározza a cél és eszköz viszonyát, tárgyalja az információ,

az informatika és a tájékoztatási rendszer fogalmát, s részletesen vizsgálja a két szinten — az elsődleges és a másodlagos információk szintjén — folyó információáramlást, illetve ezek kapcsolatait. A TMT olvasóinak külföldi kitekintését — a gazdag szemleerovat közleményein kívül — három terjedelmesebb beszámoló szolgálja: az ENSZ iparfejlesztési szervezeteiben, az UNIDÓ-ban létesített ipari és technológiai információs bank kialakításáról szól az egyik; a másik kettő pedig a mérnöki információkkal, illetve a műszaki információátadással foglalkozik — különös tekintettel arra a szerepre, amelyet ilyen vonatkozásokban a Mérnök-szervezetek Világszövetségének Műszaki Információs Bizottsága játszik.

Az ORVOSI KÖNYVTÁROS tavalyi utolsó (4.) számának gerincét jó gyakorlati írások alkotják: Horváth Attiláné, a Bács-Kiskun megyei Kórház orvosi könyvtárának munkatársa az új oktatási feladatokkal kapcsolatban azért száll síkra, hogy legalább az azonos egyetemekhez tartozó oktatókórházak alakítsanak ki egységes tematikát a náluk gyakorló orvostanhallgatók könyvtár- és szakirodalom-használati oktatásában. Folytatódik az Orvosi Könyvtáros korábbi hasznos kezdeményezése, az állományelemzési cikkek közzététele, egy-egy könyvtárnak — ezúttal a Komárom megyei Kórház szakkönyvtárának — önelemzése. (A gondos feltárás Takács Árpádné munkája.) Katalógus- és tezaurusz-kérdésekkel három cikk is foglalkozik: Bärné Pollák Zsuzsanna a számítógépekkel készített katalógusok minőségi problémáit, Budai Sándorné a röntgenképek dokumentációs feltárását, Krizbai Vera egyfajta tudógyógyászati tezaurusz szerkesztési kérdéseit tárgyalja. Dr. Surányi Imre a Heves megyei Kórház könyvtárában jelentkező témafigyelési és irodalomkutatási igények alapján próbálja megrajzolni a használók ideáltípusait: a gyakorlott, a kényelmes, az elzárkozó, illetve az előrelátó, a mohó, továbbá a különleges témákat kereső olvasó arcképét, jellegzetes vonásait.

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár folyóirata 1977. évi 9. számát teljes egészében az intézmény jubileumának szentelte: az alapítás 175. évfordulójával kapcsolatban Széchényi Ferenc személyét és az adományozás körülményeit mutatja be, de szól az első könyvtárosokról, a könyvtár elhelyezéséről és az első évek állománygyarapodásáról is. A híradó e számát a sok rövid írás és a gazdag illusztrációs anyag ér-

dekessé, színessé teszi. — A 10. szám a NOSZF évfordulója és az Ady-centenárium jegyében készült: Méltatja a szovjet könyvtárügy hatvanéves fejlődését, figyelemre méltó cikkben tárja fel a nemzeti könyvtár és a szovjet könyvtárak, illetve tudományos intézmények 1920—1941 közötti kapcsolatait, továbbá ismerteti az Ady-gyűjtemény történetét.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 1977. évi 6. számában *Csulák Mihály* „A költő és az ifjú szívek” című írásában száz, 20 év körüli levelező hallgató tanítójelöltet — főként nőket — kérdezett meg Ady költészetének „befogadásáról”. Az eredményt így foglalja össze: „Manapság már nincsenek Ady-gyűlölők, de úgy tetszik, nincsenek igazi Ady-rajongók sem.” *Dr. Arató Ferenc* az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum történetével kapcsolatban megállapítja, hogy a fennállásának századik évfordulóját ünneplő OPKM nemcsak az 1877-ben alapított Országos Tanszermúzeumot vállalhatja elődjének, hanem a folytonosság kimutatható ennek kibővített feladatkörű utódintézményével is, amely 1907 és 1922 között Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum néven működött. *Andrássy Péter és Nagyszentpéteri Géza* gondolatgazdag cikkben foglalkozik az új tanterv, a permanens önképzésre, önnevelésre szoktatás és az iskolai, iskolai könyvtári munka követelményeivel, összefüggéseivel.

A BÁCS-MEGYEI KÖNYVTÁROS legfrissebb számának jelzése: 1975. 2. (!) A kétéves, kiadástechnikai okokkal magyarázható késéssel megjelent híradó a IV. ötéves terv időszakáról szóló beszámolókat (tanácsi hálózat; általános iskolai könyvtárak; a központi járás könyvtárai a községi településfejlesztési tervek tükrében) és a megyei könyvtárnak az V. ötéves tervidőszakra vonatkozó terveit teszi közzé. Ezek 1977 végén is érdekesek voltak ugyan, de ha a kimaradt két évben nem juttatták el őket valamilyen más formában is az érintett könyvtárfenntartókhoz, észrevételeik, termékeny gondolataik nem járulhattak hozzá a Bács-Kiskunban is olyannyira szükséges gyorsabb fejlesztéshez. A híradószám egyéb, időhöz kevésbé kötött írásai közül a kecskeméti református egyházközség 55 ezer könyvtári egységet magába foglaló, nyilvános gyűjteményét bemutató cikkekre hívjuk fel a figyelmet.

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS decemberi (1977. 3—4.) számát sok rövid cikk, beszámoló teszi színessé. Témái: a „Kiváló könyvtár” pályázatban díjazott két könyvtár bemutatkozása; a

munkásolvasók részére hirdetett makói pályázat értékelése, beszámolóik új könyvtárakról (gyermekkönyvtár Szentesen, közigazgatási szakkönyvtár Szegeden), a nemzetiségi könyvtári munkáról (Magyarcsanád), falusi könyvtári közlekedésbiztonsági foglalkozásokról (Ásottfalom), szocialista brigádok számára rendezett vetélkedőről (Szeged); továbbá egy irodalomtörténeti emlékezés is olvasható a folyóiratban (Radnóti Miklós Vásárhelyen). A híradó két, igen értékes rovata a más megyékben eléggé elhanyagolt krónika (eseménynaptár és gazdag hírovvat együtt), valamint az *Írások könyvtárainkról* című repertórium. Szinte egyedül ezekből is összeállítható volna a megye könyvtárügyének 1977. ápr. és okt. közötti története.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1977/2. számának fő értéke, hogy közzétette a megyei párt vb-nek „A könyvtárak fejlesztésének lehetőségei Pest megyében” című határozatát, sőt ezt különnyomatban, annyi példányban is megjelentette, hogy valamennyi párt-, állami, társadalmi és tömegszervezet, gazdasági egység vezetőjéhez eljusson. A nagy felelősséggel összeállított, a részletekre is kiterjedő, igen szakszerű határozat az 1974 után elért eredményekre támaszkodik: azóta az országos átlagnál nagyobb volt a Pest megyei könyvtárügy fejlődése, de a megye nehéz helyzete miatt több területen mégsem érte el az országos átlagot. A határozat a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak irányítói számára egyaránt tartalmaz fejlesztési ajánlásokat, „Szervezeti intézkedések” c. fejezetében pedig megszabja, hogy az érdekeltek mikor tárgyalják meg önálló napirendi pontként területük könyvtárügyi helyzetét. — A híradó egyéb írásai helyismereti forrásokkal (levéltárak) és a megyei könyvtár helyismereti munkájával, továbbá olvasótábori kérdésekkel és egy szakszervezeti körzeti könyvtár (Cegléd) öt éves tevékenységével foglalkoznak. A Pilisvörösvári Nagyközségi Könyvtár hangtáráról szóló cikk ereje a gyakorlatiasság: nemcsak könyvtári-szakmai szempontból mutatja be tevékenységét, hanem részletes kapcsolási vázlatokkal illusztrálja is technikai működését, felszereltségét.

A SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI KÖNYVTÁRI HÍRADÓ elmúlt évi 1—2., összevont száma annak a törekvésnek kibontakozásáról tanúskodik, amely a folyóirat „könyvtárközi” jellegéből fakad: ugyanis a híradó a Könyvtárosegyesület megyei szervezetének orgánuma. Így jelenhetett meg hasábjain a megyei kórház szakkönyvtárának feladatbővüléséről szó-

ló írás (a kórházat orvossegyleti hallgatók gyakorlati oktatásával bízták meg), és az iskolai és a tanácsi könyvtárak együttműködési törekvéseit bizonyító, rendhagyó irodalomórákról, könyvtárhasználati foglalkozásokról szóló írások is helyet kaptak a híradóban. Egyszer talán majd a nyiregyházi tanárképző főiskola jelenléte is érzékelhető lesz: a könyvtárosképzés, a központi és a tanszéki könyvtárak már ma kínálnak megírást, feltárást váró témákat, kérdéseket. A híradó egyéb publikációi között a helyismereti kérdésekkel foglalkozókat, az irodalomtörténeti adalékokat (Kosztolányi Nyiregyháza; publikálatlan Móricz kézirat hasonmása) és az *Írások könyvtárainkról* (1976. jan.—dec.) c. repertóriumot emeljük ki. — Mivel ez a híradószám feltehetően az egyetlen volt 1977-ben, szívesen olvastunk volna magvas és ösztönző, összevetésre alkalmas adatokat tartalmazó értékelést is a megye könyvtárhálózatának 1976. évi munkájáról, teljesítményeiről.

Az EGYÜTT-nek, a Szolnok megyei Könyvtárközi Bizottság tájékoztatójának 1977. évi 1—2. összevont számában erős a krónikajelleg: az elmúlt esztendő könyvtári életének minden fontosabb eseménye, megmozdulása (ünnepi rendezvények, könyvtáratatások, olvasótáborok) nyomon követhető benne. Különösen az olvasótáborok tapasztalatait ajánljuk más megyék könyvtárosainak figyelmébe: Az olvasótáborokról szóló beszámolók önmagukban is igen érdekesek, mivel a hét (!) olvasótábor egy részét különleges csoportok (szocialista brigádvezetők, az orosz nyelvet gyakorló, cigánygyerekek) számára szervezték; e cikkek csokra pedig az olvasótáborokkal kapcsolatban felmerülő vitás kérdések, illetve hasznos tapasztalatok szinte teljes példatárát kínálja. — Nagyon tanulságos a megyei társadalomtudományi információs rendszer működésének egyéves tapasztalatait összegező cikk is, mert a rendszerben részt vevő hat megye közül először Szolnok jelen-

kezett beszámolóval. Ebből kiderül, hogy a rendszer a szolgáltatások megszervezésében előbbre jutott a társadalom jelenlegi igényeinél: ezeket további, szívs munkával kell felkeltenie. — A változatos tartalmú híradószámból még az olvasószolgálati, olvasómozgalmi módszertani írásokra és a helyi könyvtártörténeti, sajtótörténeti adalékokra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Az Együtt közli a Szolnok megye könyvtárugyére vonatkozó cikkek féléves (1976. VII. 1—XII. 31.) jegyzékét is.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJÉ-nek elmúlt évi második számából is kitűnik a híradó azon törekvése, hogy a felszín jelenségei helyett a könyvtári munka alapkérdéseire (állomány, könyvtáros, feltételek) fordítsa figyelmének javát: Ebben a számban nagyon tanulságos cikkek olvashatók például a könyvtári szakirodalom, az állami vizsgához szükséges kötelező olvasmányok helyzetéről (beszerzéséről, hiányáról), a négy „B”-típusú könyvtár állományfejlesztési gyakorlatáról, továbbá a megyei könyvtár jól gyanapított és feltárt, csaknem 4000 kötetes színváltáráról. E színváltár ma is értelmes funkcióját bizonyítja, hogy használata újból fellendült: havonta 50—60 csoport — főleg irodalmi színpad-együttesek és bábcsoportok — számára 160—180 kötetet kölcsönöz. A riportműfajt egy cipőgyári szocialista brigád és egy nemzetiségi község (Alsószolnok) kulturális — könyvtári viszonyainak bemutatása, az irodalmi hagyományok ápolását pedig a *Kónya Lajos* Vas megyei kapcsolatait csokorba szedő színes írás képviseli. Változatlanul feltűnő azonban a híradóban a tanárképző főiskola jelenlétének hiánya: Nem annyira a szerkesztő bizottságban való képviselete volna fontos, mint inkább a könyvtárosképzés és a könyvtári élet kapcsolatainak dokumentálása, illetve olyan témák gondozása, amelyek a tanárok és a diákok elméleti érdeklődését bizonyítják.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

CIGÁNYSÁG MAGYARORSZÁGON címmel ajánló bibliográfiát adott ki a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár azok részére, akik kötelességből vagy öntevékenyen foglalkoznak a cigányok társadalmi beilleszkedésével, pontosabban annak elősegítésével. A 71 tételes, részben annotált, illetve címmagyarzatokat is tartalmazó, sokszorosított jegyzék a cigányságra vonatkozó határozatokon, rendeleteken kívül tudományos, valamint szépirodalmi műveket, könyvrészleteket, továbbá folyóirat- és újságcikkeket is számba vesz. Külön részben adja közre a Pest megyei vonatkozású írásokat, de utal a „Magyarország felfedezése” c. sorozatban megjelent munkák némelyikére is, s ugyancsak külön részben közli az életmóddal, valamint az oktatási-művelődési kérdésekkel foglalkozó írások címléírásait. A számos bibliográfia szépséghibáját a következő kiadásban jóvá kellene tenni, ugyanis a cím elejéről hiányzó névelő más értelmet ad a címnek, mint amit a kiadók e friss anyagot tartalmazó összeállításnak szántak.

KAHÁNA MÓZES születésének 80. évfordulója alkalmából a Fővárosi Szabó

Ervin Könyvtár önálló kötetben tárta fel a magyar szocialista irodalom egyik első képviselőjének életművét. A 106 oldal terjedelmű, sokszorosításban közrebozsított bibliográfia összeállítója, Zimáné Lengyel Vera az életrajzi kronológia után Kahána Mózes könyvalakban megjelent szépirodalmi műveit és a róluk írt kritikákat, majd a folyóiratokban, napilapokban közölt munkákat tekinti át. A kiadvány külön fejezeteket szán az idegen nyelveken megjelent, valamint a kiadatlan műveknek, az 1974-ben elhunyt szerző publicisztikájának, fordításainak, továbbá szótárainak. A második rész az íróról szóló irodalmat sorolja fel, a harmadikat a névmutató alkotja. Az anyagfeltárás rendező elve minden fejezetben az időrend.

MÓDSZERTANI LEVELET bocsátott ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Szemponatok a Közművelődési Könyvtárak tervező munkájához címmel. Az elmúlt év végén kiadott másik módszertani levelet a Szolnoki Megyei Könyvtár jelentette meg a *Hírlapok és folyóiratok kezeléséről*. Ez a segédlet azért született, mert 5—6 évvel korábban kibocsátott elődje a szolnokiak tapasztalatai szerint már feledésbe merült.

JÖJJ EL SZABADSÁG! címmel a magyar munkásmozgalom nagy alakjairól adott ki válogató bibliográfiát a Baranya megyei Könyvtár. Az elsősorban KISZ-alapszervezetek, ifjúsági klubok használatára szánt, sokszorosított összeállítás 73 munkásmozgalmi hős alakját idézi fel. A nevek betűrendben következnek egymás után: valamennyinek életét olyan önálló kötetek, illetve gyűjtemények, tanulmánykötetek segítségével kívánják megismertetni a szerkesztők, amelyek többnyire megtalálhatók minden nagyobb közművelődési könyvtárban, ezért a hírlapok, folyóiratok cikkeire, tanulmányaira nem terjed ki gyűjtésük. A bibliográfiát az ajánlott irodalmi olvasmányok bő jegyzéke és külön névmutató is kiegészíti.

BUDAPEST ORIENTAL REPRINTS címmel új, hasonmás-sorozatot indított a Körösi Csoma Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, hogy a másfél száz éves magyar keletkutatás maradó alkotásait újból hozzáférhetővé tegye. A sorozat „A” jelzésű kötetei a magyar nyelvű műveket, a „B” sorozat a

magyar és külföldi szerzőknek a magyar orientalisztikai stúdiókkal kapcsolatos idegen nyelvű munkáit tartalmazza külön-külön számozással. Az első, „A 1” jelzésű reprint-kötet Ligeti Lajos „A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van” c. könyvének első része, amely most 800 példányban látott napvilágot. (1977. 430 I. 51 Ft.)

A HEVES MEGYEI KÖNYVTÁR rendkívül szép bibliográfiai rölpapot adott ki a Képzőművészeti világhét alkalmából, továbbá 20 ezer példányban — a tanévkezdésre — ügyes és szellemes, rajzos hetirendet a gyermekolvasóknak. A megye gyermekkönyvtárainak postai címét is megtaláljuk e kiadványon. (A telefonszámokat miért nem?)

az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” című ajánló bibliográfiai sorozatában megjelent 87. sz. füzetnek, melynek referátumait és előszavát dr. Fejéregyházi Sándor villamosmérnök készítette. A jól bevált sorozat legújabb darabja 140 annotált tételt ölel fel.

JANUÁR 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: Az ENSZ 1976—77. évi titkársági kiadványai az Országgyűlési Könyvtárban; Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató. „A” sorozat. Műszaki és természettudományok 1977/1. (BMEKK—OPKM, Tankönyvkiadó); Felsőoktatási Tájékoztató 17 (1977). (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Gyarapodási jegyzék 1977. első félév 1. (Állami Gorkij Könyvtár. Kotta- és hanglemeztár); Idegen nyelvű könyvek gyarapodási jegyzéke 3. 1977. júl. 1.—szept. 30. (A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár állománygyarapodási tájékoztatói); Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1977. nov.—dec. (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Kerületi Figyelő 1. 1977. jan. 1. — jún. 30. (FSZEK); Kisgrafikai galé-

ria. Kisgrafikai füzetek 6. Bordás Ferenc kiállítása. (Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém; Jókai Mór Városi-Járásai Könyvtár, Pápa); Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke. 1977. harmadik negyedéve (Országgyűlési Könyvtár); [A] Nagyközségi és Járásai Könyvtár Tájékoztató Füzetek 6. Tájékoztató a katalógusok használatáról (Céldömölk); Pedagógiai irodalom. Könyvjegyzék a pedagógiai gyűjteményről (1973—1976) (József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. A. Referátumok 1977/11., 1977/12., B. Bibliográfia 1977/11., 1977/12. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); Tájékoztató a Vas me-

EGRESSY BÉNI Sajóka-zincon, a mai Kazincbarcika egyik településrészén született. Emlékének ápolását szolgálja a városi könyvtár helyismereti gyűjteménye alapján összeállított füzet, amely kérdés-felelet formában kívánja megismertetni a fiatalokat a Szózat dalköltőjével, Erkel operáinak librettóírójával.

SZÁMÍTÓGÉPES TERMELESI RÁNYÍTÁS a címe

gyéről szóló irodalomból. 1977. nov. (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Tájékoztató jegyzék vezetői számára 11. sz., 1977. nov. (Hajdú-Bihar m. Könyvtár); Az UNCTAD hivatalos kiadványai az Országgyűlési Könyvtárban. 1964—1977. (Országgyűlési Könyvtár); UNESCO kiadványok 1974—1975. Válogatott bibliográfia; ua. 1975—1976. (Magyar UNESCO Bizottság — Országgyűlési Könyvtár).

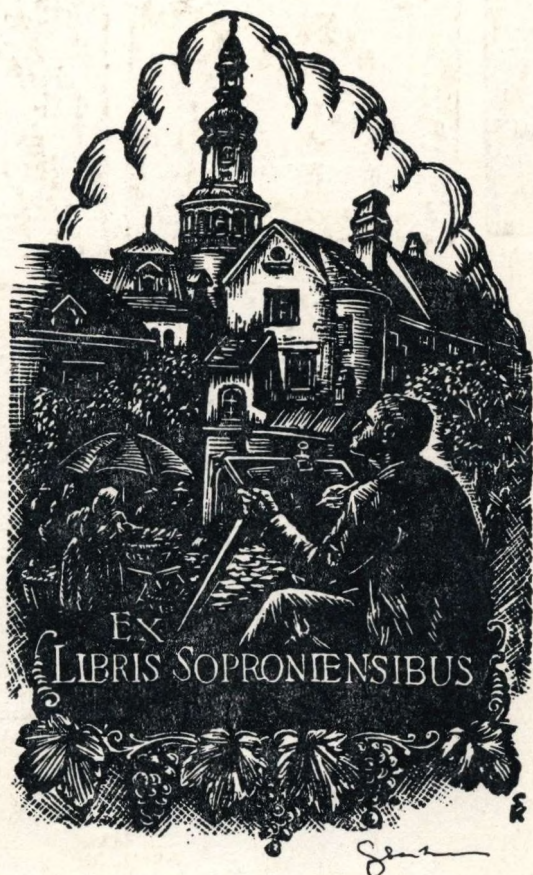

Sterbenz Károly könyvjegyeiből
(Cikkünket I. a 108. oldalon)

Sterbenz

Sterbenz

EX
LIBRIS SOPRONIENSIBUS

Ára: 6,— Ft

HU ISSN 0450-7886